

Linda Nyholm

Urvilja – när livet är människans hem

Linda Nyholm (f.1972)

Student från Ålands Lyceum 1991

Sjukskötare från Vasa Svenska Hälsovårdsläroanstalt 1995

Magister i hälsovetenskaper vid Åbo Akademi 2010

Åbo Akademis förlag
Tavastgatan 13, FI-20500 Åbo, Finland
Tfn +358 (0)2 215 3478
E-post: forlaget@abo.fi

Försäljning och distribution:
Åbo Akademis bibliotek
Domkyrkogatan 2-4, FI-20500 Åbo, Finland
Tfn +358 (0)2 -215 4190
E-post: publikationer@abo.fi

URVILJA – NÄR LIVET ÄR MÄNNISKANS HEM

Urvilja – när livet är människans hem

Linda Nyholm

CIP Cataloguing in Publication

Nyholm, Linda.

Urvilja – när livet är människans
hem / Linda Nyholm. - Åbo :

Åbo Akademis förlag, 2015.

Diss.: Åbo Akademi. - Summary.

ISBN 978-951-765-778-5

ISBN 978-951-765-778-5
ISBN 978-951-765-779-2(digital)
Oy Arkmedia Ab
Vasa 2015

ABSTRAKT

Linda Nyholm

Urvilja – när livet är människans hem

Handledare

Professor emerita, HVD Unni Å. Lindström

Docent, HVD Lisbet Nyström

Denna vårdvetenskapliga studie riktar sökarljuset mot 'urvilja' som ett ontologiskt begrepp. Syftet är att fördjupa förståelsen för urviljans väsen, och att synliggöra urviljans framträdelseformer samt hur urviljan blir evident i det kliniska vårdandet. Urviljan är ontologisk och universell. Urviljan hör samman med människans väsen, och den visar sig i människan som vilja. Forskningsansatsen är inspirerad av Gadamers filosofiska hermeneutik. Studiens förståelsehorisont utgörs av Erikssons caritativa teori och caring science-traditionen. Studiens frågeställningar lyder: Vad är urviljans väsen? Vad är urviljans framträdelseformer? Hur blir urviljan evident i det kliniska vårdandet? Den hermeneutiska tolkningsrörelsen initieras av materialet, som består av filosofen Arthur Schopenhauers texter, brev från sakkunniga och ordböcker. Meningsbärande substansfragment i materialet flätas samman med den ursprungliga förståelsehorisonten genom hermeneutisk läsning, hermeneutisk tolkning och begreppsanalys i en pendlande tolkningsrörelse. En abstrahering äger rum då den nya substansen lyses upp av den vårdvetenskapliga ontologin. Den pendlande tolkningsrörelsen utmynnar i en nygestaltad förståelsehorisont, som utgör studiens resultat.

Den nygestaltade förståelsehorisonten presenteras i form av en teorimodell och abduktiva teser. Urviljans väsen gestaltas i teorimodellen som den livsbejakande och den kärleksfulla kraften. Livet och kärleken är urviljans ursprung och mål. Urviljans framträdelseformer (dess mångfald) är bärare av betingelser och accidenser, som skymmer urviljan. Människans vilja framträder därför inte nödvändigtvis i samklang med den ontologiska urviljan.

Urviljan utgör livsnerven i ethos, och i denna livsnerv flödar kärleken. Urviljan verkar i kraft av sig själv, och ger ethos dess kraft. Urviljan framträder på ett sätt som ethos kan bejaka. Då urviljan vidrörs i vårdandet är dess kraft verksam i livets och kärlekens tjänst. Att vara vårdare innebär att fungera som ett världsöga, vilket innebär att han eller hon igenkänner urviljan i mångfalden. Att vara ett världsöga innebär att vårdaren betraktar fragment av urviljan som den ter sig i ursprunglig form i den verkliga verkligheten, och fungerar som livets spegel. Då människan blir varse om de grundvärden som livet bär på och lever i enlighet med dessa, har hon förstätt livets lagar och tillträtt sitt mänskliga ämbete. Människan lever enligt sin grundläggande ordning och har funnit sitt hem i livet.

Sökord: Urvilja, vilja, vårdvetenskap, hermeneutik, Gadamer, Schopenhauer, brevväxling, begreppsbestämning, liv, kärlek

ABSTRACT

Linda Nyholm

Will – when life is the home of the human being

Supervisors

Professor emerita, D.Sc. Unni Å. Lindström

Adjunct Professor, D.Sc. Lisbet Nyström

This caring science study explores ‘Will’ as an ontological concept. The aim is to deepen the understanding of the essence of Will, and to highlight the manifestations of Will and how Will becomes evident in clinical caring. Will is ontological and universal. Will is connected with the essence of the human being, and manifests in the human being as will. The approach is inspired by Gadamer’s philosophical hermeneutics. The study’s horizon of understanding consists of Eriksson’s caritative theory and the caring science-tradition.

The study’s research questions are as follows: What is the essence of Will? What are its manifestations? How does Will become evident in clinical caring? The hermeneutic interpretative movement is initiated by the material, which consists of the philosopher Arthur Schopenhauer’s texts, letters from experts and dictionaries. Meaning-bearing substance fragments in the material are intertwined with the original horizon of understanding through hermeneutical reading, hermeneutical interpretation and concept analysis in an oscillating interpretive movement. An abstraction occurs when the new substance is illuminated by the caring science ontology. The oscillating interpretive movement results in a reinterpreted horizon of understanding, which in turn provides the findings of the study.

The reinterpreted horizon of understanding is presented in the form of a theoretical model and abductive theses. The essence of Will is represented in the theoretical model as the life-affirming and the loving force. Life and love are Will’s origin and destination. Will’s manifestations (its diversity) hold conditions and chance occurrences that obstruct Will. Hence the will of the human being does not necessarily appear in a way that is in tune with ontological Will.

Will represents the lifeblood of ethos, and in this lifeblood love flows. Will acts by virtue of itself, and gives ethos its force. Will manifests in a way that ethos can affirm. When Will is affected by caring its force is active in the service of life and love. Being a caregiver entails acting as a world-eye, which means recognizing Will in diversity. For caregivers, being a world-eye means observing fragments of Will as it manifests in its original form in the real reality, and acting as the mirror of life. The human being who is able to perceive the fundamental values of life and to live according to these has understood the laws of life and entered upon the human calling. The human being then lives according to the fundamental order and has found a home in life.

Keywords: Will, will, caring science, hermeneutics, Gadamer, Schopenhauer, correspondence, concept determination, life, love

FÖRORD

Avhandlingsarbetet närmar sig sitt slut. Jag har många att tacka för att det har kunnat fullföljas. Att få lov att arbeta med ett tema som vidrör något av den outgrundliga människan är förvandlande, och jag har insett hur oändligt stark människans urvilja till liv och kärlek är. Avhandlingen har växt fram i mötet med olika texter. Bland annat Schopenhauers texter har varit en stor inspirationskälla. Jag vill inledningsvis rikta min tacksamhet till brevsribbenterna som följde mig en bit på vägen, genom att dela med sig av sina tankar.

Jag har haft förmånen att vara en del av en levande tradition, och den caritativa traditionen vid enheten för vårdvetenskap vid Åbo Akademi har gett mig förutsättningar att orientera mig i verkligheten. Professor emerita Katie Eriksson har oförtröttligt delat med sig av sitt vetande. En ödmjuk vördnad för vad som har sagts och skrivits har gett mig stimulans att föra samman det vi redan vet med något nytt. Skrivandet av avhandlingen har varit en bildningsprocess, i vilken jag har erfarit möten under vilka förtroendefulla samtal kring tidlösa frågor har förts. Dessa möten har ägt rum med mina handledare, professor emerita Unni Å. Lindström och docent Lisbet Nyström, som har välkomnat mig in i forskargemenskapen och gett mig möjligheten att höja blicken och lära mig något väsentligt om livet. Ett hjärtligt tack till er.

Jag känner tacksamhet för att ha erhållit en plats i det nationella doktorandprogrammet i vårdvetenskap (Finnish Doctoral Education Network in Nursing Science, tidigare Finnish Doctoral Programme in Nursing Science) vid Finlands Akademi/Åbo Akademi. Det har haft stor betydelse för mig eftersom det har gett möjligheter att bedriva min forskning och att skapa nya kontakter både nationellt och internationellt. Ett varmt tack till programmets ledare, professor Helena Leino-Kilpi, och till koordinatör Heli Virtanen. Jag vill också tacka doktoranderna Marja Härkänen Sanna Koskinen, Hannakaisa Niela-Vilén, Anne Oikarinen och Maaret Vuorenmaa, för alla befriande skratt och delade erfarenheter. Stort tack till Sjuksköterskeföreningen i Finland r.f., Svensk-Österbottniska samfundet r.f, Stiftelsen för Åbo Akademi's forskningsinstitut och enheten för vårdvetenskap vid Åbo Akademi för ekonomiskt stöd. Varmt tack till arbetskamraterna professor Carola Wärnå-Furu, HVD Anne Kasén, studierådgivare Britt-Marie Storbacka och doktorand Lillemor Östman-Myllyoja, medstudenter och studenter på enheten för vårdvetenskap som har förgyllt tillvaron som

doktorand, speciellt till HVD Camilla Koskinen som har gett mig sitt helhjärtade stöd och till doktorand Theresa Andell för delad vetenskaplig strävan.

Ett stort tack till förgranskarna professor Kari Martinsen och professor Riitta Suhonen för era värdefulla kommentarer som bidrog till en ytterligare förädling av manuskriptet. Tack till HVD Yvonne Näsman för insatserna vid den interna slutgranskningen, och till kommentator och forskarstuderande Kari Thorkildsen. Ni hjälpte mig vidare med era synpunkter och med er tro på studiens betydelse. Tack till FD Barbro Wiik för en omsorgsfull språkgranskning och till FD Marinella Rodi-Risberg för den utmärkta översättningen till engelska.

Tack till släkt, vänner och forna arbetskamrater vid Vasa Centralsjukhus som har visat intresse och gett sitt stöd genom att fråga hur det går, och genom att ha tilltro till att jag klarar det. Ett speciellt tack till min vän Johanna, som med en aldrig sinande entusiasm för vårdvetenskapen och livets mysterier har gått bredvid mig i vått och torrt. Sälkärs fyr på pärmbilden (foto: Arto Airos) förmedlar något av den envisa urvilja som ålänningarna har visat prov på genom århundraden då man har gått livets villkor tillmötes. Jag anar att något av min egen urvilja härstammar från mina rötter på Åland. Tack kära mamma och pappa för er aldrig svikande omsorg, ni har gjort mig till den jag är. Jag vill också tacka mina syskon med familjer för att ni ständigt bryr er om mig.

Till slut vill jag tacka min kära familj Glenn, Linn och Isak för all kärlek och uppmuntran. Ni har gett mig utrymme att genomföra detta avhandlingsarbete eftersom ni har förstått att det har varit viktig för mig, samtidigt som ni har påmint mig om vikten av att leva tillsammans med er i nuet. Ni är min källa till inspiration, glädje och stolthet. Jag hoppas att ni aldrig har tvivlat på vad som är viktigast i mitt liv, även då jag har varit en smula frånvarande.

Malax, februari 2015

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Linda' followed by a stylized flourish.

Linda Nyholm

INNEHÅLL

1. INLEDANDE UNDRAN.....	1
2. URSPRUNGLIG FÖRSTÅELSEHORISONT	5
Forskningsetiska utgångspunkter – ethos lyser upp en horisont	6
Ontologiska utgångspunkter – begrepp som utgör en horisont	8
3. FORSKNINGSÖVERSIKT AV TIDIGARE VÅRDVETENSKAPLIG FORSKNING GÄLLANDE VILJA	11
Tidigare vårdvetenskaplig forskning	13
En första aning av den nygestaltade förståelsehorisonten utgående från forskningsöversikten.....	21
4. AVHANDLINGENS GESTALTNING	23
5. HERMENEUTISKT SÖKANDE EFTER URVILJANS FRAGMENT.....	31
Hermeneutisk epistemologi	32
Hermeneutisk metodologi.....	38
Genomförande av hermeneutisk läsning, hermeneutisk brevväxling samt begreppsanalys.	47
Hermeneutisk läsning av filosofiska texter	47
Hermeneutisk tolkning genom brevväxling.....	59
Begreppsanalys	71
Etisk förhandsbedömning	73
6. URVILJANS TANKEMÖNSTER SOM DE FRAMTRÄDER I SCHOPENHAUERS TÄNKANDE.....	77
Urviljan i världen – naturens grundton.....	78
Urviljan i människan – en förgänglig drömbild	81
Urviljan och lidandet – ett stormpiskat hav.....	85
Urviljan och lindrande av lidande – ett inre världsöga.....	86
En andra aning av en nygestaltad förståelsehorisont utgående från Schopenhauers texter – urviljan som en livgivande kraft	90
7. URVILJANS VÄSEN OCH URVILJANS FRAMTRÄDELSEFORMER I LJUSET AV DEN HERMENEUTISKA BREVVÄXLINGEN	93
Viljan hos patienten, viljan hos vårdaren och viljan hos barnet.....	95
Förstelnad vilja, skenbar vilja, god vilja och gränsöverskridande vilja	100
Den livsbejakande och kärleksfulla urviljan bringar hälsa och söker gemenskap	105

En tredje aning av en nygestaltad förståelsehorisont utgående från den hermeneutiska brevväxlingen – viljans mångfald.....	109
8. VÄSENSFÖRSTÅELSE GENOM BEGREPPSANALYS AV BEGREPPET 'VILJA'	111
Begreppets språkliga ursprung	111
Vilja som fordra, begära och behaga	112
En fjärde aning av en nygestaltad förståelsehorisont utgående från begreppsanalysen – den kluvna viljan	118
9. EN NYGESTALTAD FÖRSTÅELSEHORISONT – TEORIMODELL OM URVILJAN	121
Urviljans teorimodell framträder	121
Urviljans väsen som den livsbejakande och kärleksfulla kraften	124
Urviljans mångfald i empiri och praxis	126
Urviljan blir evident då vårdaren är i livets och kärlekens tjänst	129
Urviljan som ethos livsnerv	130
10. GRANSKNING AV AVHANDLINGENS GILTIGHET	133
Revidering av tolkningsprocessen	134
Revidering av den nygestaltade förståelsehorisonten.....	141
Avslutande reflexioner gällande giltigheten.....	143
11. NÄR LIVET ÄR MÄNNISKANS HEM – REFLEXIONER OCH VISIONER INFÖR FRAMTIDEN	145
Avhandlingens resultat i relation till tidigare vårdvetenskaplig forskning.....	148
Vidare forskning	151
SUMMARY	155
REFERENSER	161
ORDBÖCKER	174

BILDER

Bild 1. Urviljans väsen och framträdande i olika verkligheter utgående från Schopenhauers tänkande.	78
Bild 2. Urviljans väsen och framträdelseformer som de framställs i brevväxlingen.	94
Bild 3. Teorimodell. Urviljan i tre verkligheter.	122
Bild 4. Urviljans väsen.....	124

FIGURER

Figur 1. Avhandlingens design.....	25
Figur 2. En tillbakablick på olika tänkares uppfattning om människans vilja	52
Figur 3. Den hermeneutiska brevväxlingens rörelse och idé.	62
Figur 4. Diskriminationsparadigm över begreppet 'vilja'.	115

TABELLER

Tabell 1. Avhandlingens material och metoder.....	26
Tabell 2. Synonymtablå för begreppet 'vilja'.....	113

BILAGOR

Bilaga 1. Avhandlingsarbetets förändrade förståelsehorisont

Bilaga 2. Inbjudan att delta i en studie om urviljans väsen

Bilaga 3. Exempel på tolkningsrörelsen vid hermeneutisk brevväxling

Bilaga 4. Diskriminationsmatris på begreppet 'vilja'

1. INLEDANDE UNDRAN

Det faller av sig själv, att det under dylika omständigheter ej ges något annat råd för inträngandet i den framställda tanken, än att läsa boken två gånger, och då första gången med stort tålamod, ...

Schopenhauer, 1819/1992, 32

Urviljan utgör en ursprunglig och naturlig del av den outgrundliga människans liv. Människan strävar ständigt efter att förstå livets grundläggande lagar. Hon försöker finna sin livsrytm och sin inre rangordning, och hon frågar sig: hur vill jag leva? Hon vill vara i enlighet med sitt väsen eller sitt naturliga vara, vilket innebär att hon är hemma i sitt eget liv. Urviljan ger människan kraft att kämpa i rörelsen mellan liv och död. Människan framträder i en form som är nära hennes naturliga vara, vilket bekräftar hennes värdighet. Människan framträder dock inte alltid i enlighet med sitt väsen. Då människan inte längre orkar vilja tar hon ett steg bort från livet.

Det personliga intresset för urviljan har följt mig under en längre tid. Då och då har olika fragment av urviljan glimtat fram, och jag har anat att urviljan inrymmer något betydelsefullt. I möten med människor har jag bevittnat hur urviljan influerar människans liv och hälsa. Jag har sett hur patienter som förmedlar en stark vilja att leva förmår övervinna svåra prövningar trots lidande, men jag har också erfarit hur livet flyktar då patientens vilja att leva inte längre träder fram. Jag har mött vårdare som inte tvekar att vårda och uppfylla sitt ethos trots att det egna livet hotas. Urviljan framstår som en stark kraft. Ju mer jag studerar urviljan, desto mer blir jag medveten om urviljans betydelse för vårdandet. Den undran jag tog med mig från klinisk praxis löd: *vad är urvilja, och hur träder urviljan fram och bli verksam?* Det framstod

som nödvändigt att gestalta urviljan teoretiskt, för att möjliggöra att man förmår bereda rum för människans urvilja i klinisk praxis.

Avhandlingen utgår från en vårdvetenskaplig förståelsehorisont. Att inneha en förståelsehorisont innebär att det jag möter träder fram på ett speciellt sätt, utgående från det jag tidigare har förstått. All vårdvetenskaplig forskning syftar till att stöda vårdandets sak, det vill säga att tjäna liv och hälsa samt att lindra lidande. Den caritativa vårdteorin studerar vårdandet i universell mening.¹ Avhandlingens ursprungliga förståelsehorisont formas speciellt av kärnbegreppen människa, ethos, liv och kärlek.² Avhandlingen tar sitt avstamp i den kliniska grundforskningen.³ *Urvilja* antas vara ett grundbegrepp inom den kliniska vårdvetenskapen.⁴ Det är människans universella urvilja i abstrakt mening som är av intresse, och avhandlingen placerar sig inte i någon uttalad kontext. Avhandlingen rör sig dock i ett senare skede mot den systematiska grundforskningen, då urviljan binds till de vårdvetenskapliga begreppen liv och kärlek (jfr forskningsprogrammet för Enheten för vårdvetenskap vid Åbo Akademi⁵).

Människan *vill* leva och vara människa.⁶ Detta antagande utgör en hörnsten i etiken, vilket också avspeglas i samhällets lagar. Människans vilja har varit i fokus inom olika vetenskaper.

---

¹ Det finns två huvudinriktningar inom vårdvetenskapen, *caring science* och *nursing science*. Inom *caring science* utvecklar man substans om vårdandet i universell mening, och inom *nursing science* är man inriktad på forskning som berör det professionella vårdarbetet. Här ses vårdandet (*caring*) som kärnan i vårdarbetet (*nursing*).

² Kärnbegreppen betecknar den innersta och ursprungliga betydelsen av ett begrepp, som bär på det eviga. Eriksson, 2012.

³ Enligt Eriksson och Lindström (2003) utgår den kliniska vårdvetenskapen från den systematiska vårdvetenskapens kärnsubstans. Den kliniska vårdvetenskapens uppgift är att studera hur grundbegrepp och grundantaganden gestaltas samt att igenkänna kontextspecifika drag. Den kliniska forskningen är relevant för utvecklandet av klinisk praxis.

⁴ Med *grundbegrepp* förstås att begreppet kan förstås genom hänvisning till dess väsen. Ett grundbegrepp tillför kärnbegreppen substans och vidgar kärnbegreppets omfång och djup. Kärnbegreppet är alltid närvarande i grundbegreppen. Eriksson, 2012.

⁵ Se forskningsprogrammet i vårdvetenskap vid Åbo Akademi.

⁶ Jfr Cusanus (citeras i Helander 1999): "Människan vill icke vara till om hon inte får vara människa."

Traditionellt ses viljan som en strävan som bestäms av förnuftet. Inom filosofin har man diskuterat människans vilja över två årtusenden, och det finns en stor mångfald i hur viljan har uppfattats genom historien. Filosofer har begrundat frågor om viljans betydelse för människans tankar och handlingar samt sambandet mellan människans vilja och hennes frihet.⁷ Naturvetenskapen intresserar sig för människans vilja, och inom teologin och psykologin finns också ett flertal teorier som behandlar viljan.⁸ Också inom vårdvetenskapen är människans vilja av betydelse. Historiskt sett har viljan att tjäna och hjälpa den lidande människan format vårdandets fundament genom århundraden.⁹

Avhandlingen vilar på en humanvetenskaplig grund, vilket innebär att kunskapssökandet strävar efter en djupare förståelse för människan och hennes verklighet, en verklighet som är större än den man direkt kan uppfatta med våra sinnen. Ontologiska vad-frågor har potential att avtäcka något av den vårdande verklighetens innersta väsen.¹⁰ Eftersom intentionen är att förstå, upptäcka och avtäcka snarare än att förklara eller bevisa, är det övergripande metodologiska närmelsesättet hermeneutiskt. I hermeneutiken är den djupa förståelsen för det mänskliga livet av betydelse, och man befinner sig ständigt i en rörelse mellan det bekanta och det främmande i sökandet efter det sanningslika. Resultatet publiceras som en monografi eftersom avhandlingsarbetet kännetecknades av att de olika delarna befann sig i rörelse till den tidpunkt då det betraktades som slutfört.

Människans vilja framställs vanligtvis som god eller ond. Min strävan är att nå en fördjupad förståelsehorisont genom att avtäcka något av den rena och ontologiska urviljan. Det är

---

⁷ Se kapitel 5.

⁸ Exempelvis anser vissa biologer (DeFries, McGuffin, McClearn & Plomin, 2000) att den mänskliga viljan förklaras av evolutionen och genernas uppbyggnad, och några neurologer (exempelvis Libet, 2003) menar att omedvetna impulser i hjärnan ger upphov till viljan.

⁹ Eriksson, 1990, 23

¹⁰ Ontologin anger de bestämningar som tillskrivs människan, hälsan, lidandet, vårdandet och världen. För en närmare beskrivning se Lindström, Nyström & Zetterlund, 2014.

ofrånkomligt för människan att vilja, eftersom urviljan är en del av människans ontologiska vara. Urviljan hör samman med människans väsen. Människans vilja antas ha sitt ursprung i urviljan.¹¹ Urviljan framträder i människan som vilja, och viljan är därmed urviljans framträdelseform. Människans vilja kan dock framträda på ett sätt som inte är i samklang med urviljan, eftersom viljans skepnad kan förändras på grund av kontextuella betingelser.

Som hermeneutiker har jag förhoppningar om att avtäcka något av urviljans substans, att tillrättalägga betingelser och att undanröja accidenser.¹² Avhandlingsarbetets sökarljus riktas därför mot själva saken som utgörs av urviljans väsen, och intentionen är att tydliggöra förståelsen för väsendet. Genom att synliggöra urviljans framträdelseformer tillrättaläggs i bästa fall några av betingelserna. Den hermeneutiska tolkningsrörelsen initieras av materialet som består av brev, filosofen Arthur Schopenhauers texter och ordböcker. Tolkingsrörelsen resulterar så småningom i en nygestaltad förståelsehorisont, som förväntas synliggöra hur urviljan blir evident i det kliniska vårdandet.¹³

---

¹¹ Begreppet 'urvilja' har följt mig sedan forskningsintresset väcktes. Begreppet härstammar från Arthur Schopenhauers tänkande. SAOL (2003) anger betydelsen av 'ur-' som ursprungs-, grund, ytterst och enastående.

¹² Gadamer menar att förståelse innebär dels förståelse för själva saken, och dels förståelse för betingelserna (intentionell förståelse). Förståelse för betingelserna innebär kunskap om betydelser, skäl eller intentioner (Eriksson & Lindström, 2003, 6). Med 'accidens' avses tillfällig egenskap (SAOL, 2003).

¹³ En sammanfattning av avhandlingsarbetets förändrade förståelsehorisont finns i bilaga 1.

2. URSPRUNGLIG FÖRSTÅELSEHORISONT

I detta kapitel presenteras den ursprungliga förståelsehorisonten. Begreppet 'horisont' innebär 'något oändligt som kan vidgas'.¹⁴ Gadamer (1997) beskriver förståelsehorisonten i Humboldts anda som en utgångspunkt från vilken man ser världen. Förståelsehorisonten förstås som ett panorama utgående från ett speciellt perspektiv.¹⁵ Ett perspektiv är vägledande i tolkningsarbetet eftersom det skapar stabilitet och enhet, och visar riktningen.¹⁶ Nyskapande teorigenerering förutsätter att perspektivet är öppet mot det förflutna och mot framtiden. Ett öppet perspektiv innebär att ontologin ständigt befinner sig i rörelse. Rörelsen upprätthålls då forskarna vågar möta det främmande och gå utöver de rådande kunskapsgränserna, och inte enbart bekräfta redan kända mönster.

Avhandlingens vårdvetenskapliga förståelsehorisont är förankrad i den caritativa traditionen. Den caritativa traditionen utgår från ett enhetligt ontologiskt fundament.¹⁷ Teorin är välkänd och har vidareutvecklats samt prövats flitigt och systematiskt sedan 1970-talet, vilket har resulterat i en rik substans. Substansen är logiskt strukturerad utgående från en etisk grund, och teorin har en klart uttalad ontologi och epistemologi. Detta ger förutsättningar för att något av urviljans djupa, inre substans ska träda fram.¹⁸ Valet av teori grundar sig också på den caritativa teorins bärkraft, då den inrymmer den verkliga verkligheten. Vetskapen om teorins bärkraft har stärkt mig då jag tvivlat på den egna förmågan att gå utöver de rådande

---

¹⁴ SAOB (1952), läst på nätet 16.5.2014.

¹⁵ Gadamer menar att horisonten inte är fixerad, för horisonten förändras med språkets hjälp. Två horisonter kan få kontakt, men aldrig totalt sammansmälta eftersom horisonterna är i ständig förändring och liksom människans visuella horisont förändras med varje steg hon tar.

¹⁶ Eriksson (1992) skriver att forskaren ser djupare och mönster framträder med perspektivets hjälp.

¹⁷ Exempelvis Morse (1990) menar att forskarnas svårigheter att nå konsensus kring vad begreppet 'vårdande' är medför att den vårdvetenskapliga forskningen inte avancerar i önskad takt.

¹⁸ Exempelvis Kuhn (1997) varnar för risken för ytlighet då teori genereras utan ontologi. En klar ontologi bidrar till att verkligheten lysas upp.

kunskapsgränserna. Teorin är applicerbar i varierande kontext och är därmed evident både i ontologisk och i kontextuell mening.¹⁹

Vårdvetenskapen i den caritativa traditionen utgår från ett vårdande som är universellt, där antaganden om livets helighet och människans värdighet, kärlek och barmhärtighet samt tjänandet av liv och hälsa är väsentliga.²⁰ Härnäst presenteras de forskningsetiska och ontologiska utgångspunkter som har speciell relevans för avhandlingen.²¹

Forskningsetiska utgångspunkter – ethos lyser upp en horisont

Etiken är i sanning den lättaste av alla vetenskaper, och det är ju heller intet annat att vänta, då det åligger envar att själv konstruera den, att själv ur den högsta grundsatsen, som har sin rot i hans eget hjärta, härleda regeln för varje förekommande fall...

Schopenhauer, 1925, 327

Vårdvetenskapen bär ett övergripande etiskt ansvar att med forskningens hjälp söka kunskap om det sanna, det sköna och det goda vårdandet, men vetenskapen bär också ansvar för att kunskapen förs vidare så att liv och hälsa tjänas och lidande lindras. Liksom Schopenhauer i ovanstående citat konstaterar att etiken är den högsta grundsatsen, utgör etiken vårdvetenskapens fundament. Eriksson (2001) uttrycker att ontologin föregås av etiken.

---

¹⁹ Andra caringteorier som kunde komma i fråga är exempelvis Watsons Theory of Human Caring eller Martinsens vårdteori (se Alligood, 2014). Att utgå från en nursingteori innebär att vårdandet binds till en profession och att tematiken binds till en specifik kontext.

²⁰ Jfr Lindström, Nyström & Zetterlund, 2014.

²¹ Det är viktigt att klargöra sin förförståelse då studier utförs med hermeneutisk forskningsansats, jfr Geanellos, 1998, Fleming, Gaidys & Robb, 2003, Debesay, Nåden & Slettebø, 2007. Klargörandet ökar giltigheten, jfr kapitel 9.

Teoribildningen bygger på ett uttalat ethos, som innefattar grundvärden gällande människans absoluta värdighet och helighet samt livets okränkbarhet.²² Avhandlingens syfte inkluderar ett etiskt ansvar att synliggöra själva saken, som i denna avhandling utgörs av urviljan. Synliggörandet innebär att avtäckta urviljans väsen som något bortglömt eller dolt, utan att förenkla eller förminska. Att synliggöra urviljan ökar förståelsen för människan och hennes vara. Fördjupad kunskap om urviljan förväntas bidra till vårdvetenskapens yttersta syfte i livets och hälsans tjänst, vilket rättfärdigar avhandlingen.

Avhandlingens forskningsetiska utgångspunkter influeras i hög grad av forskarens personliga ethos. Ett personligt ethos vägleder forskaren i ett ansvarsfullt och varsamt sökande efter det som ger mening, det som vidrör det eviga. Min strävan är att låta det goda framträda i sökandet och att skapa ljusa visioner inför framtiden. Eriksson (2003) skriver att forskarens ethos fordrar öppenhet, och ethos fordrar också att forskaren sätter sin förförståelse på spel. Öppenhet innebär en förväntan och en äkta vilja att låta sig beröras av det främmande. Jag utgår från att materialet säger något nytt, som är mer sanningslikt och mer fullständigt än min tidigare förståelse. Förförståelsen sätts på spel då man tar avstånd från det givna och självklara för att förstå just det som är givet och självklart, vilket kräver mod.²³ Att våga sätta sin förförståelse på spel förutsätter att man inser att den egna förståelsen aldrig kan bli fullständig och att man ständigt strävar efter att söka det sanningslika. Det gäller att vara vaken för att det främmande inte ska passera obemärkt.²⁴

Forskning är inte ett självändamål, den nya kunskapen bör komma till användning.²⁵ För att möjliggöra detta utläggs denna kunskap i form av en monografi. Publicering av

---

²² Eriksson, 2003, 21–22

²³ Sá Cavalcante Schuback, 2006, 107

²⁴ Jfr Gadamer, 2002

²⁵ Jfr Eriksson 1992, 21–22

forskningsresultat ger möjlighet att sprida kunskapen till forskarsamfundet och till den kliniska verksamheten, för att komma den lidande människan till del.

Ontologiska utgångspunkter – begrepp som utgör en horisont

Vårdvetenskapen utgår liksom andra vetenskaper från ett antal ontologiska utgångspunkter som man håller för sanna. För att klargöra vilka utgångspunkter som har särskild betydelse för kunskapssökandet i denna avhandling, skildras specifika ontologiska begrepp i detta avsnitt.²⁶ De valda begreppen är människa, ethos, liv, kärlek och hälsa. Begreppen har en avgörande betydelse för sökandets riktning och utformning.²⁷ Begreppen visar på de ontologiska grundförutsättningarna och är vägledande för att nå ontologisk evidens, vilket innebär att vårdandets väsen och substans eller det meningsbärande och det bestående i vårdandet blir synligt.²⁸ De ontologiska begreppen utgör avhandlingens förståelsehorisont, med vilken fragment om urviljan och dess framträdelseformer sammanflätas. Något av det universella kan därmed visa sig och en nygestaltning av horisonten möjliggörs.

Vårdvetenskapen som humanvetenskap högaktar *människan*. Människan betraktas som helig, vilket innebär att hennes absoluta värdighet är obestridlig.²⁹ Människan har en inneboende kraft, en naturlig förmåga att älska och vilja. Människan är i grunden enheten kropp, själ och

---

²⁶ Med *ontologiska begrepp* avses kärnbegrepp och grundbegrepp. Eriksson, 2012, 35

²⁷ Gadamer (1997) menar att begreppen utvecklas dialektiskt i relation till förståelsen; förståelse utvecklar begreppen och begreppen skapar i sin tur förståelse. Begreppen utgör en förståelsehorisont. Varje begrepp inrymmer en historia med samlade erfarenheter och omformuleringar, och varje begrepp speglar helheten i det språk som begreppet tillhör. Vad som upplåts och hur beror på dessa begrepp.

²⁸ Eriksson & Nordman, 2004, 17, Eriksson, 2009, 47.

²⁹ Edlund, 2002. Med *absolut värdighet* avses att människan har en inneboende värdighet som inte kan kränkas, som är henne given för att hon är människa.

ande.³⁰ Enheten antyder att den unika människan är mer än summan av delarna, och att människan aldrig till fullo kan förstås. Människan är ständigt vardande, hon har möjlighet att växa i sin ständiga tillblivelse och att utveckla sin potential.³¹

Enligt Eriksson (2003, 21) består kärnan i vårdandets *ethos* av caritas (kärleks- och barmhärtighetstanken). Ethos symboliserar människans inre rum, där grundläggande etiska värden och ideal formas.³² Ethos beskrivs som en speciell tonart, som ger klang åt urgamla värden. Eriksson (2013) skriver att ethos håller samman människans inre enhet, och fungerar som en kompass som avgör hur hon lever sitt liv.³³ Ethos innebär att känna sig kallad att tjäna en speciell sak, och ethos bär på tanken om gemenskap.³⁴ Att vara bärare av ett ethos innefattar en äkta vilja att bära ansvar för den andre, att hylla och bevara liv. Ethos innefattar en tjänande hållning, som avspeglar vördnaden för människans vilja.

Eriksson (1990, 1995) uppfattar kärlekstanken som själva kärnan för vårdvetenskapen i den caritative traditionen. *Kärleken* eller caritas som en tidlös, universell bärande kraft är djupt förankrad i människans ethos. All verklig vård grundar sig på kärleken till medmänniskan, och kärleken utgör grunden för vårdarens djupa vilja att vårda. Människan lever i en verklighet som är långt större än den påtagliga verkligheten.³⁵ *Livet* är heligt och människans djupaste vilja är att vara levande.³⁶ Att vara levande innebär mer än att leva eller att existera. Livet består av en ständig rörelse. Periodvis växer och utvecklas människan, för att under

---

³⁰ Med *kroppen* avses människans fysiska gestalt och hennes kontakt med världen, själen är ett uttryck för känslor, psyke, kraft och liv och för det unika, anden förknippas med själva livet samt människans gränsöverskridande förmåga.

³¹ Människan strävar efter vardande, att vara levande.

³² Jfr Hilli, 2007

³³ Eriksson, 2013

³⁴ Eriksson, 2003, 21

³⁵ Med *den verkliga verkligheten* avses den verklighet som existerar bortom människans erfarenhet, och den karaktäriseras bland annat av enhet, oföränderlighet och tidlöshet. Jfr Eriksson & Lindström, 2003.

³⁶ Eriksson (1987, 58) skriver: "Livsviljan utgör det primära behovet hos människan. Liv finns till för liv."

andra perioder stanna upp och vila.³⁷ Livets rörelse syftar till att människan integreras och blir mera människa.³⁸ Livet hör samman med hälsan. Då livet saknar mening, saknar också hälsan mening.

Med *hälsa* avses en helhet av sundhet, friskhet och välbefinnande, men också ett vardande, en rörelse i människans strävan mot en djupare enhet och helighet.³⁹ Hälsan är relativ vilket innebär att den är unik för varje människa, också i förhållande till tid och rum. I den ontologiska hälsomodellen beskrivs människans hälsa som en rörelse mellan dimensionerna görande, varande och vardande.⁴⁰ Rörelsen kommer till uttryck i form av människans upplevelse av begär, behov och problem. Viljan har betydelse för hälsans rörelse.⁴¹ Hälsa som vardande innebär att människan i djupaste mening kan erfara enhet och hälsa, då människan möter svåra livsfrågor och försonas med livet.

---

³⁷ Eriksson, 1987, 1992, Lindström, 1994

³⁸ Att bli mera människa innebär att bli mer integrerad och att utveckla sina möjligheter. Det innebär också att förvalta det mänskliga ämbetet som ansvarig medmänniska.

³⁹ Eriksson, 1986

⁴⁰ Eriksson, Bondas-Salonen, Herberts, Lindholm & Matilainen, 1995. Viljan hade en central roll i utvecklingen av den ontologiska hälsomodellen.

⁴¹ Eriksson, Bondas-Salonen, Herberts, Lindholm & Matilainen, 1995. Viljan framträder som en aspekt av lustdimensionen (Eriksson, 1994, 24). Viljan avspeglar livskraften.

3. FORSKNINGSÖVERSIKT AV TIDIGARE VÅRDVETENSKAPLIG FORSKNING GÄLLANDE VILJA

Avsikten med detta kapitel är att ge läsaren en överskådlig bild av det aktuella forskningsläget, utgående från den vårdvetenskapliga forskning som presenteras i internationella tidskrifter och avhandlingar.⁴² Den tidigare forskningen sammanfattas i sju övergripande antaganden.⁴³ Sökandet av aktuell forskning har genomförts kontinuerligt i samband med forskarstudierna vid Åbo Akademi. Litteratursökningen utfördes vid flera tidpunkter under forskningsarbetets gång (2011–2014) i databaserna CINAHL, EBSCO och WILEY INTERSCIENCE. De mest givande sökorden var *will*, *willingness* och *volition* i kombination med *live*, *life*, *love*, *health*, *essence*, *theory*, *ethical*, *caring* samt *nursing*.⁴⁴ Andra sökord som användes var exempelvis *want*, *desire*, *act of will*, *willfully*, *willfulness* och *intention*.⁴⁵ Givande studier har också hittats vid systematisk läsning av

---

⁴² Viljan har även studerats flitigt inom andra vetenskaper, och en överblick av olika tänkares uppfattningar presenteras i kapitel 5.3.1. Exempelvis inom fysiken hävdar vissa att viljan är en slump, medan andra menar att viljan är en *gömd variabel*. Forskare som forskar inom genetik hävdar att den mänskliga viljan formas utgående från människans hjärna och gener. Den teologiska diskursen har behandlat viljan i relation till människans natur. Å ena sidan är människan skapad till Guds avbild och är förmögen att styra sin kärlek åt det håll hon önskar. Å andra sidan är människan beroende av Guds vilja för att få nåd och frälsning. Inom psykologin är Victor Frankls, Rollo Mays och William James viljeteorier ofta citerade.

⁴³ Fragment från separata forskningsfynd (från olika teoretiska perspektiv) integreras till övergripande antaganden. Antagandena är logiskt konsistenta, och antagandena är också i samklang med avhandlingens teoretiska perspektiv.

⁴⁴ Vissa kriterier ställs på de kvarvarande artiklarna. Den forskning som inkluderats anknyter på något sätt till avhandlingens väsensfråga, och den uppfyller kraven på vetenskaplighet. Resultaten är skriven på engelska eller något av de nordiska språken som jag behärskar. De valda studierna innehåller begreppet 'vilja'. Studier som utgår från närliggande begrepp (främst önskan, längtan och lust) har inte använts för att undvika övertolkning. Genomgången av den tidigare forskningen visar att det finns en risk att människans vilja reduceras om den betraktas som ett utslag för rättigheter och krav. Därför har forskning som behandlar dessa områden inte inkluderats. Forskning söktes också utgående från referenslistor (jfr snöbollsmetoden). Antalet forskningsartiklar som slutligen används för att belysa viljan är 39 stycken.

⁴⁵ Exempelvis var det största antalet träffar (20.146 träffar i databasen EBSCO, november 2013) en kombination av sökorden *will* och *nursing*, medan *will* och *caring* resulterade i 3175 träffar. *Willingness* och *nursing* gav 691 träffar, medan *willingness* och *caring* gav 196. Kombinationen *volition* och *nursing* resulterade i 12 träffar, och *willfulness* och *caring* gav 10 träffar.

vårdvetenskapliga tidskrifter och avhandlingar, vid deltagande i det nationella doktorandprogrammet i vårdvetenskap samt vid deltagande i konferenser.

Få vårdvetenskapliga studier berör direkt människans vilja, men substansfragment har hittats i studier som företräder både nursingtraditionen och caringtraditionen.⁴⁶ Forskningsfältet präglas av ett flertal teoretiska perspektiv, och forskarna fokuserar på olika centrala begrepp. Ett flertal vårdvetenskapliga studier som studerar viljan ur ett etiskt perspektiv behandlar vårdarens vilja att vårda.⁴⁷ Viljan relateras till vårdarens vilja att göra det goda, att ta ansvar, att ha mod och viljan att vårda patienter som drabbats av smittosamma sjukdomar. Några studier ur ett filosofiskt perspektiv berör människans vilja att leva.⁴⁸ Centrala begrepp är exempelvis offrande, frihet och motstånd. Vårdvetenskapliga studier som utgår från ett psykiatriskt perspektiv behandlar viljan i relation till depression, självmord och vård i livets slutskede.⁴⁹ Forskarna har studerat viljans betydelse för patientens liv och välbefinnande. Det finns också vårdvetenskapliga studier som studerar viljan ur ett administrativt perspektiv, som fokuserar på vårdledarens vilja att ta beslut och att agera.⁵⁰ Den vårdvetenskapliga forskningen rörande viljan berör i hög utsträckning palliativ vårdkontext, intensivvårdskontext eller psykiatrisk vårdkontext. Man kan anta att viljan är speciellt framträdande i kontexter som vidrör livets gränssituationer i vilka människans liv och hälsa hotas.

Forskarna använder sig av varierande närmelsesätt. Inom forskning med ett kvantitativt närmelsesätt har instrument utvecklats och använts, och man har bearbetat information med

---

⁴⁶ Studier som är utförda inom nursingtraditionen behandlar exempelvis patientens vilja att söka och ta emot vård i olika kontext, patientens deltagande i beslutsfattande samt eutasifrågor. Inom caringtraditionen fokuseras studierna exempelvis på viljan i relation till ethos, hälsa och ansvar.

⁴⁷ T.ex. Mansbach & Bachner, 2010; James, Andershed & Ternestedt, 2007

⁴⁸ T.ex. Gray, 2007; Sumner, 2001

⁴⁹ T.ex. Karremans & van Lange, 2004; Gilje, Talseth & Norberg (2005)

⁵⁰ T.ex. Kanste, Kääriäinen & Kyngäs, 2009; Young, 2010

hjälp av statistiska metoder. I den kvalitativa forskningen har man samlat information bland annat via intervjuer, samtal, dagböcker, fokusgrupper och observationer, som har tolkats med hjälp av fenomenografiska, fenomenologiska och hermeneutiska metoder. Ett fåtal litteraturstudier ingår också i översikten.

Tidigare vårdvetenskaplig forskning

Det är utmanande att framställa forskningsresultatens mångfald och göra resultaten rättvisa. Forskningsresultaten presenteras utgående från sju övergripande antaganden, som framträder vid genomgången av forskningsresultaten.⁵¹

Antagande 1: Människans vilja är en del av hennes väsen.

Det ter sig som om viljan är djupt förankrad i människans inre. Young (2010) och Sumner (2001) uppmärksammar att människans djupaste vilja utgör en del av människans varande. Young menar att människans djupaste vilja ursprungligen föds med människan, och att viljan härstammar från Gud.⁵² Carmel, Baron-Epel och Shemy (2001) gör en nära koppling mellan viljan och människans värdighet, och Barnard (2000) sammanför begreppet 'vilja' med längtan och önskan. Sivonen och Kasén (2003) fördjupar den vårdvetenskapliga människobilden i en begreppsutredning, som åskådliggör 'viljans' begreppsliga samband med 'själ' och 'ande'. Detta antyder att viljan är ett uttryck för människans innersta väsens kärna, för det unika hos människan.⁵³

---

⁵¹ Studierna lästes och bärande substansfragment skrevs ned. Fragment med liknande innebörd ordnades i grupper i syfte att forma en sammanhängande helhet. De sju antagandena är ett resultat av fragment från tidigare studier i kombination med avhandlingens teoretiska perspektiv.

⁵² Young, 2010. Viljan förstås i relation till människan själv, den andra och Gud.

⁵³ I andra studier uppfattas viljan som en biologisk eller psykologisk kapacitet hos människan, som tar sig uttryck i form av olika känslor.

Antagande 2: Människans vilja är en kraft i hennes strävan till liv och hälsa och i vårdandet.

Vissa forskare beskriver viljan som en kraft, exempelvis Gray (2007) uppmärksammar i sin studie viljan som en drivkraft i människans strävan till liv och hälsa. Gray menar att människans strävan är beroende av viljans kraft.⁵⁴ Young (2010) stöder detta, och visar på att viljans kraft möjliggör att människan övervinner stora hinder. I flera studier konstateras det att en människa som har en kraftfull vilja lever längre, eftersom hon har en unik förmåga att kämpa emot lidande och död.⁵⁵ Carmels, Baron-Epels och Shemys studie (2001) visar att en stark vilja förlänger livslängden trots svår sjukdom.⁵⁶ Viljans kraft kan rentav göra människan oförmögen att släppa livet och möta döden. I James', Andersheds och Ternestedts (2007) studie som bedrivits inom den palliativa vården uttryckte anhöriga att en viljestark person behöver tillåtelse att dö.

Vårdarnas vilja att vårda upphör inte trots svårigheter och försämrade anställningsförhållanden.⁵⁷ Vårdarna är angelägna att delta i vården av patienter som drabbats av smittosamma sjukdomar, epidemier samt kemiska och biologiska olyckor trots att den egna hälsan riskeras.⁵⁸ Viljan ger vårdaren kraft i vårdandet. von Post ger exempel på detta, då hon menar att en stark vilja ger vårdaren ett speciellt mod. Mod innefattar en vilja att våga vara närvarande och att se det man inte vill se, för att försöka nå det högsta goda för patienten.⁵⁹

---

⁵⁴ Denna uppfattning stöds av Carmel, Baron-Epel, & Shemy 2001, som liksom Gray utgår från att viljan är ett uttryck för människans ständiga strävan.

⁵⁵ James, Andershed & Ternestedt, 2007; Young, 2010; Carmel, 2007

⁵⁶ Forskarnas studie (2007) visade att dubbelt så många av de svårt sjuka som har en stark vilja till liv överlevde än de som uppskattades ha en svag vilja att leva.

⁵⁷ Fläckman, Fagerberg, Häggström, Kihlgren & Kihlgren, 2007

⁵⁸ Considine & Mitchell, 2008; Kagan, Ovadia & Kaneti, 2009; Abolfotouh, Saleh, Mahfouz, Abolfotouh & al Fozan, 2013

⁵⁹ von Post, 1999

Antagande 3: Människans vilja har samband med kärlek, tro och hopp samt med hennes upplevelse av mening i livet.

Viljans samband med kärleken framträder i synnerhet i studier som beskriver vårdarnas vilja att vårda. Vårdarna uttrycker i flera studier att viljan att vårda grundar sig i kärlek till och medlidande för den lidande patienten.⁶⁰ Viljan att vårda formuleras i begrepp som 'kall', 'hjärtats röst', 'motiv' och 'intresse'. Forskarna i dessa studier fann att kärleken i vårdandet innefattar en vilja att sätta det egna välbefinnandet åt sidan, och en vilja att offra något för patienten. Tron och hoppet uppmärksammas i några studier i relation till patientens vilja. Clavarino, Najman och Beadle (2003) menar att en patient som innehar en stark vilja att leva också har en stark tro på möjligheten att bli botad. Enligt Clavarino et al. bidrar denna tro till att patienten upplever en högre grad av välbefinnande.⁶¹ Upplevelse av hopp är viktig för patienternas vilja att leva, för om hoppet finns är man villig att leva vidare.⁶² Hoppet är skört, och det hotas då kroppen försvagas.⁶³ I Kvaales, Woodbys och Williams (2010) studie framkommer det att patienterna fruktar för att förlora hoppet, eftersom man menar att hopplöshet gör människan mer utsatt för framskriden sjukdom och död.⁶⁴

Tänkbara samband mellan viljan och livets mening har utforskas, och Brown, Sorell, McClaren och Creswell (2006) liksom Gilje, Talseth och Norberg (2005) menar att viljan förutsätter att människan upplever en mening med livet.⁶⁵ Det verkar som om viljan inte har

---

⁶⁰ Karremans & van Lange, 2004; Fitzgerald & van Hooft, 2000; Christopher, 2010; Cothran, Kulinna & Garn, 2010; von Post, 1999.

⁶¹ Studien av Clavarino et al. behandlar viljans betydelse för patienternas välbefinnande. 46 australienska patienter med långt framskriden cancer deltog.

⁶² Johansen, Hølen, Kaasa, Loge & Materstvedt, 2005. Studien av Johansens et al. berör 18 norska cancerpatienters attityder gentemot eutanasi. Forskarna undersökte 10 danska kvinnors erfarenheter av äggstockscancer.

⁶³ Seibaek, Petersen, Blaakaer & Hounsgaard, 2011.

⁶⁴ Studien berör äldre patienters upplevelser av cancer, och är utförd i USA.

⁶⁵ Studien av Brown et al. behandlar patienters upplevelser av väntan inför levertransplantation. Gilje et al. har undersökt psykiatriska sjukskötares möte med självmordsbenägna patienter i Norge.

betydelse om inte livet har en mening. Forskarna fann att det är viktigt att människan har något att leva för eller ett liv värt att leva.

Antagande 4: Människans vilja har betydelse för hennes liv och hälsa.

Den tidigare forskningen uppmärksammar viljan som en betydelsefull del av människans liv och hälsa. En stark vilja innebär att människan förbinder sig att fortsätta leva.⁶⁶ Schwartz, Hazen, Leifer och Heckerling (2008) påpekar att människan inte vill avstå från livet trots svårt lidande. Människan kan tvingas ge upp sin hälsa på grund av lidande, men hon är inte redo att ge upp sitt liv. Sæterens, Lindströms och Nådens forskning (2010) visar på hur dödens närvaro möjliggör en ny medvetenhet om livet, och hur närvaron av döden väcker en stark vilja till ett vanligt liv. Patienten vill leva fullt ut i verkligheten, i nuet. Livet är ovärderligt, och livets värde framträder i dödens närhet. Detta överensstämmer med Axelssons, Randers, Hagelins, Jacobsons och Klangs studie (2012), som visar att livet upplevs som allt mer värdefullt då döden närmar sig.⁶⁷ Det finns olika mätinstrument vars syfte är att utvärdera vilka vårdåtgärder som stöder patientens hälsa i kombination till förväntad livslängd.⁶⁸ I dessa mätinstrument beaktas dock inte patientens vilja att leva.

Enligt Young (2010) är viljan inte enbart betydelsefull för människans liv, utan också för hennes hälsa. Också Gray (2007) understöder detta, men Gray lyfter däremot fram att viljan också kan hota människans hälsa eftersom viljan kan framkalla impulsiva handlingar och beroenden.

---

⁶⁶ Carmel et al., 2001. En stark vilja beskrivs i vissa studier som en form av *fighting spirit* (jfr Clavarino et al., 2003).

⁶⁷ Studien undersöker dialyspatienters tankar om död och döende i livets slutskede, och den är utförd i Sverige.

⁶⁸ Exempelvis QUALY (Quality-adjusted life year) modellen, som grundar sig på livskvalitet i kombination med förväntad livslängd.

Antagande 5: Människans vilja formas av hennes ethos och av omvärlden. Människans vilja kan hämmas, men också stödas.

Carmel et al. (2001) lyfter fram att människans vilja formas av den personliga värdegrunden.⁶⁹ Andra forskare stöder detta när de påtalar att viljan har sitt ursprung i människans inre värderingar.⁷⁰ Hilli (2007) beskriver tidiga hälsosystrars osjälviska inre vilja att hjälpa och tjäna.⁷¹ Också Hilli menar att viljan att tjäna och hjälpa formas ur vårdarens ethos.

Studier som har vårdarens vilja att vårda i fokus visar att viljan också formas av yttre krafter. Som exempel på dessa yttre krafter nämns vårdledaren och kollegorna. Nationell forskning påvisar ledarstilens betydelse för vårdarens vilja att göra ansträngningar för patienten.⁷² I ett flertal studier framkommer det att vårdarens vilja att vårda formas med hjälp av utbildning och klinisk handledning.⁷³ Kunskaperna som erhålls i utbildningen och i handledningen ökar vårdarens vilja att ansvara för nya uppgifter, likaså ökar viljan att rapportera handlingar som hotar patientens säkerhet eller patientens rättigheter.⁷⁴

Människans vilja kan döljas eller hämmas.⁷⁵ Det förefaller som om det finns skillnader i vad som döljer kvinnors och mäns vilja. Enligt Carmel et al. (2001) döljs kvinnors vilja till liv och

⁶⁹ Studien utfördes bland äldre människor i Israel. Syftet var att undersöka huruvida överlevnad kan förutsägas utgående från viljan att leva.

⁷⁰ Kagan, Ovadia & Kaneti, 2009; Oyeyemi, Utti, Oyeyemi & Onigbinde, 2007

⁷¹ Hilli har studerat hälsosystrar under 1900-talets första hälft. Viljan att hjälpa skildras exempelvis i följande citat, ur Karppinens tal tillblivande hälsosystrar år 1939: ”Om det inte finns ett verkligt kall till detta arbete, med andra ord, om det inte utförs av en inre vilja så blir det till en hemsk börda och kommer då inte heller till nytta för dem det är avsett.” Ur Hilli, 2007, 147

⁷² Kanste, Kääriäinen & Kyngäs, 2009

⁷³ Fläckman, Fagerberg, Häggström, Kihlgren & Kihlgren, 2007; Wen-Yu, Tai-Yuan, Yu-Tsu, Mei, Tang-Her & Ching-Yu, 2003; Xiaochun, Zhenyang, Yushan, Li, Yuan, Chuanyun, Rongquin, Erzhen, Zhenjie, Lihua, Fachun, Tiede, Xiangyuan, Youzhong, Renhua, Xijing, Jiandong, Yuhang, Dawei & Bin, 2011; Considine & Mitchell, 2008; Suominen, Koponen, Staniuliene, Istomina, Aro, Kisper-Hint, Vänskä & Välimäki, 2008

⁷⁴ Crocker, 2009; Mansbach & Bachner, 2010

⁷⁵ Young, 2010

hälsa av låg självkänsla samt av rädsla för döden, medan männens vilja döljs av fysiskt lidande som olika sjukdomssymptom. En alltför stark och dominant vilja döljer den andras vilja, och Young (2010) lyfter fram att det är speciellt värdefullt att barnens vilja respekteras.⁷⁶ Också vårdarnas vilja kan döljas. Barnard (2000) visar att vårdarens vilja att vårda hämmas i en högteknologisk miljö, där teknologin fungerar som en barriär för vårdarens vilja. Young (2010) påpekar vikten av att upptäcka orsaken till att viljan döljs, och menar att det är möjligt att avtäcka en dold vilja.

Forskarna är ense om att ett gott vårdande förutsätter att patientens vilja respekteras. Det förefaller som om vårdarna kan stöda patientens vilja om de uppmärksammar den. Vårdaren fungerar som en sorts katalysator för patientens vilja. Sumner (2001) beskriver dock i sin forskning hur patienter inte vågar uttrycka sin vilja eftersom de är rädda att bli bestraffade. I studien av Gilje et al. (2005) som beskriver vårdares möten med självmordsnära patienter framkommer det att vårdarna uppfattar att självmord kan förhindras en tid, men att det inte är möjligt att stöda människans vilja att leva. Det finns dock andra studier som visar på att det finns goda möjligheter att stöda människans vilja.⁷⁷ Johansen, Holen, Kaasa, Loge och Materstvedt (2005) menar att patientens vilja stöds av en god vård, där upplevelse av trygghet och att någon bryr sig om är av betydelse.

Antagande 6: Människans vilja uttrycks genom hållning och handling.

Människans vilja uttrycks genom hennes hållning.⁷⁸ Detta framkommer speciellt i forskning som behandlar vårdarens vilja, där man beskriver den vårdande hållningen som en vilja att

---

⁷⁶ Få studier angående barns vilja till liv och hälsa hittades vid sökningen.

⁷⁷ Young, 2010

⁷⁸ Bektas & Kulakac, 2007; Kagan, Ovadia & Kaneti, 2009; Suominen, Koponen, Staniulienė, Istomina, Aro, Kisper-Hint, Vänskä & Välimäki, 2008; Nordby, 2007

vårda.⁷⁹ Watson skriver att vårdarens etiska hållning är en viljeakt.⁸⁰ Viljan ger vårdaren kraft att visa aktning, tillit och mod.⁸¹ Matilainen beskriver i sin studie hur vårdarens äkta vilja att vårda synliggörs i en form av claritas, det vill säga en utstrålning som vittnar om inre kraft och glädje.⁸² Det förefaller som om viljan också synliggörs i handling, eftersom viljan manar vårdaren till ett kärleksfullt vårdande. Young (2010) beskriver exempelvis hur vårdarens vilja uttrycks genom blick och händer.

Patientens vilja uttrycks i hennes hållning på olika sätt. Seibaek et al. (2012) beskriver vissa patienter som överdrivet optimistiska. Patienterna fokuserar i hög grad på att vilja överleva. Annan forskning visar att patientens vilja att leva ibland framträder genom att patienten förnekar sin sjukdom, eller genom att hon vägrar att tala om döden.⁸³ Axelsson et al. menar att oviljan att tänka på döden inte handlar om att förneka döden, utan snarare om att njuta av livet.⁸⁴ Att förtränga tankar på lidande och död visar på en stark vilja att leva.

Människans vilja att leva uttrycks också i handling genom att hon förbereder sig på att kämpa. Seibaek et al. (2012) fann i sin studie att patienter som fått ett cancerbesked önskar förbereda sig i kampen för livet, men patienterna är dock osäker på vad de egentligen ska förbereda sig på.⁸⁵ Patienterna kämpade emot att sjukdomen invaderar vissa områden på kroppen, och patienterna skapade därigenom sjukdomsfria zoner.⁸⁶

---

⁷⁹ Sumner, 2001

⁸⁰ Watson, 1988

⁸¹ Matilainen, 1997; von Post, 1999; Lachman, 2010

⁸² Matilainen, 1997

⁸³ Clavarino et al., 2003

⁸⁴ Axelsson et al., 2012

⁸⁵ Seibaek et al., 2012

⁸⁶ Seibaek beskriver hur patienterna vägrade att ha matslang genom näsan, eftersom de inte ville ha behandling nära ansiktet. Ansiktet blev på detta sätt en sjukdomsfri zon.

Antagande 7: Människans vilja framträder och döljs i skuggan av lidande och död.

Människans vilja varierar i tiden.

Då människan hotas av lidande och död framträder hennes vilja. Patienter beskriver ett svårt lidande som en positiv vändpunkt, som leder till en större medvetenhet om livets värde.⁸⁷ Patienterna uttrycker en stark vilja att vara levande, man vill *leva medan man dör*.⁸⁸

I studien av Axelssons et al. framkommer att viljan att leva trots ett svårt lidande döljs av rädslan för att bli beroende av andra.⁸⁹ Patienter uttrycker en rädsla för att bli betraktad som en börda, och då blir döendet en skyldighet.⁹⁰ Lidande som exempelvis smärtor, ångest och andningssvårigheter döljer viljan till liv och hälsa.⁹¹ När lidandet tar all uppmärksamhet blir livet en plåga, och livet är inte längre värt att leva.⁹² Det är viktigt att vårdarna känner till patientens vilja, och vid beslut om fortsatt vård utgör patientens vilja en avgörande faktor. Annells, O'Neills och Flowers forskning (2008) visar att vårdarna inte alltid är medvetna om patientens vilja, trots att de fattar beslut om patientens vård. Karlssons, Strangs och Milbergs studie (2007) pekar på svårigheten i att känna till patientens vilja.⁹³ Svårigheterna innefattar inte enbart att känna igen en dold vilja, utan människans vilja varierar dessutom i tiden. Viljan kan variera från stund till stund.⁹⁴ Viljan att leva och viljan att dö kan finnas samtidigt.⁹⁵

---

⁸⁷ Öhlén, 2000, 2004

⁸⁸ Axelsson, Randers, Lundh Hagelin, Jacobson & Klang, 2012; James et al., 2007

⁸⁹ Axelsson et al., 2012

⁹⁰ James et al., 2007. Axelssons studie visar dock på att rädslan för att bli beroende avtar när patienterna närmar sig döden, och istället framstår livet som ännu mer värdefullt.

⁹¹ Carmel et al., 2001. Enligt Johansen et al. (2005) avtar viljan att leva då fysisk smärta blir svår att hantera.

⁹² Johansen et al., 2005. Faktorer som försvagar viljan att leva var psykiskt lidande som ångest samt depression, för att närmare döden övergå i fysiskt lidande som andningssvårigheter samt smärta. Viljan döljs också av droganvändning (Gray, 2007).

⁹³ Detta understöds av studien av Carmels et al., som visar att vårdpersonal uppskattade att äldres vilja att leva var lägre än de äldre själva gjorde.

⁹⁴ Chochinov, Tatary, Clinch & Dudgeon, 1999

⁹⁵ James et al., 2007; Karlsson et al., 2007

En första aning av den nygestaltade förståelsehorisonten utgående från forskningsöversikten

Trots genomgången av den tidigare forskningen har jag svårigheter att gestalta urviljans egentliga väsen. Som jag kan förstå det har fokus i den tidigare vårdvetenskapliga forskningen inte varit hur urviljans inre substans kan förstås.⁹⁶ Den tidigare vårdvetenskapliga forskningen visar dock på att viljan är en del av människans vara. Forskarna för fram att viljan begreppsligt har ett samband med människans själ och ande. Att avtäcka viljan innebär därmed att avtäcka något av den unika människan.

Den tidigare forskningen för fram att viljan hör samman med ethos, men på vilket sätt de hör samman förblir oklart för mig. I ett flertal av de vårdvetenskapliga artiklarna konstateras att viljan uttrycks i vårdarens hållning och handlingar, som att göra det goda, att ta ansvar och att ta rätt beslut. De nyare forskningsresultaten fokuserar i hög grad på vårdarens vilja, medan forskning om patientens vilja är sparsam. Samtidigt betonar forskarna att patientens vilja är av högsta prioritet, och betydelsen av att patientens vilja hörsammas för att vårdandet ska vara gott.

Ur ett djupare perspektiv relateras viljan till kärleken, och det framkommer också i den tidigare forskningen att viljan också hör samman med tron och hoppet. Man kan anta att viljan har en ontologisk dimension. Viljan sätts också i förbindelse med liv, och man har funnit att viljan upprätthåller livet. Människans vilja blir synlig i sammanhang där människans liv hotas, och uppmärksammas av forskarna i livets gränssituationer. Det finns också vårdvetenskapliga studier där avsikten varit att mäta patienternas vilja, och man har påvisat viljans betydelse för människans hälsa. Forskningsresultaten visar att viljan har en avgörande

---

⁹⁶ Begreppet framkommer ofta sekundärt i relation till andra begrepp.

betydelse i det dagliga vårdandet. Patientens vilja är central exempelvis för patientens förmåga att ta emot vård och att bära lidande, samt för patientens tillfrisknande. Detta tyder på att viljan fungerar som en kraft som stöder människans vardande i hälsa.

Bilden av viljan som stiger fram är diffus och komplex, och forskningsresultaten visar att det finns svårigheter med att igenkänna hur viljan framträder. Människan är tidvis omedveten om sin vilja. Viljan ges inte alltid utrymme i vårdandet, och viljan döljs i skuggan av lidande och död. Forskarna talar om *den djupaste viljan* och *den inre viljan*, och man kan ana att människans vilja består av flera dimensioner. Viljan kan hämmas men också främjas. Att igenkänna och förstå viljan är en förutsättning för att urviljans kraft ska kunna tillvaratas. Svårigheterna i att gestalta urviljans väsen och dess framträdelseformer visar på betydelsen av att vidareutforska och artikulera dessa.

4. AVHANDLINGENS GESTALTNING

I detta kapitel beskrivs hur avhandlingen gestaltas i form av frågeställningar, syfte, design och förväntad kunskapsbehållning. Min inledande undran har utgående från den ursprungliga förståelsehorisonten och den tidigare forskningen utmynnat i följande övergripande frågeställningar:

Vad är urviljans väsen?⁹⁷

Vad är urviljans framträdelseformer?⁹⁸

Hur blir urviljan evident i det kliniska vårdandet?⁹⁹

Avhandlingens syfte är därmed att fördjupa förståelsen för urviljans väsen, samt att synliggöra urviljans framträdelseformer och hur urviljan blir evident i det kliniska vårdandet. Avhandlingen tar avstamp i den kliniska grundforskningen och har en hermeneutisk ansats.

Avhandlingens forskningsobjekt

Att förstå ett väsen innebär att förstå något av det ontologiska. Min avsikt är därför att utforska urviljan i abstrakt och universell mening.¹⁰⁰ Med ett utforskande av urviljan avser jag inte att förklara urviljans mekanismer eller orsakssamband. Det handlar snarare om att finna

---

⁹⁷ Med begreppet 'väsen' avses kärnan i substansen, det vill säga det som urviljan innerst inne är. 'Väsen' är den ursprungliga, underliggande ordningen som bildar en enhet oberoende av tid och rum (jfr Schelling, 1988). Avsikten är att tydliggöra vilka fragment som är betydelsefulla för denna enhet.

⁹⁸ Sá Cavalcante Schuback (2011) menar utgående från Heidegger att saker framträder för människan på olika sätt, dock inte alltid i enlighet med sitt väsen. En del av verkligheten förblir dold. Ett väsen har således olika framträdelseformer.

⁹⁹ Med 'evident' avses synlig och verksam.

¹⁰⁰ Det finns en risk att det universella trivialiseras till det allmänna eller det generella. Det universella och det allmänna är dock inte samma sak. Enligt SAOL (2003) förstås ordet universell som allomfattande eller total. Det universella kan ses som något som är bortom, något som aldrig kan fångas totalt. Det universella reflekteras i form av gnistor eller spår, och det kan lysas upp på olika sätt.

spår eller fragment av det ontologiska, det universella och det eviga. Människans vilja antas bestå av flera dimensioner, och viljan antas ha sitt ursprung i den ontologiska urviljan. Urviljan uttrycker människans ständiga strävan till liv och kärlek i den ontologiska dimensionen. Forskningsarbetet berör därmed något av det som är vårdvetenskapens yttersta syfte, att tjäna liv.

Eftersom strävan är att avtäcka urviljans fragment är det övergripande närmelesättet explorativt¹⁰¹ och hermeneutiskt. En översiktlig beskrivning av avhandlingens design ses i figur 1 på följande sida. Det hermeneutiska arbetssättet är till sin natur en ständigt fördjupande tolkningsrörelse, där meningsbärande fragment flätas samman med den ursprungliga förståelsehorisonten i form av en pendlande rörelse mellan det redan bekanta och det främmande. Arbetet med materialet pågår ständigt. Ett fragment i ett material fördjupar förståelsen för något fragment i ett annat material, och på detta sätt framskrider tolkningsrörelsen. Avsikten är att avtäcka (och kanske återupptäcka) något av urviljans väsen. Genom den hermeneutiska tolkningsrörelsen sammanflätas urviljans fragment med den ursprungliga förståelsehorisonten till en nygestaltad förståelsehorisont, vilken utgör avhandlingens resultat. Resultatet presenteras i form av en teorimodell och abduktiva teser som framställer något av urviljans väsen och dess framträdelseformer.

---

¹⁰¹ Vid en explorativ ansats är inga kategorier givna på förhand, utan forskaren riktar medvetet in sig på ett område för att fördjupa sin kunskap. Den explorativa ansatsen är hypotesgenererande.

Figur 1. Avhandlingens design.

För att lyckas med forskningsuppgiften är det av betydelse att finna ett substansrikt material som har potential att bidra till förståelsen. Det är önskvärt att materialet innehåller spår av den verklighet som är bortom den påtagliga verkligheten, för att förstå något av urviljans väsen

och dess framträdelseformer.¹⁰² Materialet består av texter i form av Arthur Schopenhauers texter (kapitel 6), ett brevmaterial som skapas tillsammans med sakkunniga (kapitel 7) och ordböcker (kapitel 8). Materialet tolkas med hjälp av hermeneutisk läsning, hermeneutisk tolkning genom brevväxling och begreppsanalys. En översikt av avhandlingens material och metoder presenteras nedan i tabell 1.

Tabell 1. Avhandlingens material och metoder.

Material	Metoder
3 böcker av Arthur Schopenhauer: <i>Världen som vilja och föreställning</i> (592 sidor) <i>Etiken</i> (382 sidor) <i>Om lidandet i världen</i> (279 sidor)	Hermeneutisk läsning.
16 brev, 112 sidor	Hermeneutisk tolkning genom brevväxling.
3 etymologiska ordböcker, 7 ordböcker	Begreppsanalys. Etymologisk utredning, semantisk analys och diskriminationsanalys enligt Eriksson (1997) och Koort (1975). Hermeneutisk tolkning.

Avhandlingens kunskapsbildande slutledningsformer

De kunskapsbildande slutledningsformerna induktion, deduktion och abduktion¹⁰³ används under tolkningsarbetets gång.¹⁰⁴ (Här bör nämnas att det framstår som vanskligt att tillämpa ett rent induktivt eller deduktivt förfaringssätt i kombination med en hermeneutisk förförståelse, där både det teoretiska perspektivet och erfarenhet från empirin är ständigt

¹⁰² Jfr Alvesson & Sköldberg, 2008; Världen är mer än de data forskaren samlar in.

¹⁰³ Begreppet aktualiserades ursprungligen av Charles Peirce, 1903/1990.

¹⁰⁴ Jfr Bergbom, 2012, 56

närvarande.) Min inledande undran formulerades i huvudsak via upptäckandets väg¹⁰⁵ eller induktivt, då jag förundrades över enskilda patienters vilja att leva. I samband med brevväxlingen med sakkunniga tillämpas främst det induktiva förfaringssättet, där induktionen bidrar till en nyanserad bild av urviljans framträdelseformer. Det deduktiva förfaringssättet eller bevisets väg¹⁰⁶ tillämpas för att gestalta den ursprungliga förståelsehorisonten utgående från den caritativa teorins ontologi, vilket är en förutsättning för att den nya kunskapen ska nå ett visst teoridjup och ha bärkraft.¹⁰⁷ Det deduktiva innebär att förförståelsen tar avstamp i en avgränsad del av teorin.

Forskningsprocessen har drag av abduktion, som förefaller vara förenligt med den hermeneutiska metodologin.¹⁰⁸ Abduktion innebär en ständig rörelse mellan induktion och deduktion, där forskaren pendlar mellan iakttagelser och teoretiska tolkningar av iakttagelsernas mening.¹⁰⁹ Den abduktiva slutledningsformen innebär att empirin och teorin omtolkas *i skenet av varandra* i en kreativ process till ett kvalitativt nytt resultat.¹¹⁰ Abduktionen innehåller följaktligen ett kreativt och utmanande moment. Peirce beskrev abduktionen som ett intellektuellt språng eller ett blixtnedslag, där företeelser samlas som inte tidigare har associerats med varandra.¹¹¹ Abduktionen förutsätter att forskaren skapar ett gynnsamt klimat för abduktiva tankeprocesser, vilket innefattar en öppen och vaken hållning

---

¹⁰⁵ Jfr exempelvis Patel & Davidson, 2003

¹⁰⁶ Jfr exempelvis Patel & Davidson, 2003

¹⁰⁷ Med *bärkraft* avses här att kunskapen är giltig i olika kontexter.

¹⁰⁸ Alvesson och Sköldberg (2008, 59) menar att abduktionen innebär *ett slags* hermeneutisk spiral. Båda innefattar en pendlande rörelse som aldrig blir fullständig, de inbegriper förståelse och ett sökande av en ny ordning samt en ifrågasättande hållning gentemot det egna vetandet. Gadamer (1997) menar att teori och praxis är ett, vilket stöder abduktion som slutledningsform i en studie med hermeneutisk forskningsansats.

¹⁰⁹ Med begreppet 'abduktion' avses processen med hur nya förklaringar skapas (Peirce 1903/1990: The logic of discovery) eller det som avses här, processen genom vilken man rättfärdigar en redan given förklaring (Pierce 1903/1990 The logic of justification, citeras i Andersson, 2005).

¹¹⁰ Jfr Alvesson & Sköldberg, 2008.

¹¹¹ Peirce citeras i Andersson, 2005. Andra menar att abduktion sker med hjälp av gissning eller intuition. 'Intuition' (lat. 'intreiri') innebär ursprungligen att åskåda, se på, betrakta, förnimma (Nordisk familjebok, 1910, läst på nätet 4.11.2012), jfr evidensbegreppet. Vardagligt används begreppet med innebörden "nyckfullt infall".

inför nya mönster. Forskarens främsta uppgift är att söka en ny gestalt eller en ny ordning, dock inte vilken gestalt eller vilken ordning som helst.¹¹² Vetenskaplig abduktion inbegriper en legitimering, där forskaren söker evidens för det nya.¹¹³ Abduktion används i avhandlingen främst vid avtäckandet av urviljans väsen, i vilket både teori och praxis flätas samman. Så småningom resulterar detta i en nygestaltning av urviljan i form av en teorimodell.¹¹⁴ Den nygestaltade förståelsehorisonten resulterar slutligen i sex abduktiva teser.

Avhandlingens förväntade kunskapsbehållning

Livet är kort. Låt oss säga sanningen.

Schopenhauer citeras i Ahlberg, 1924, 30

Vårdvetenskapens uppgift är enligt Eriksson och Lindström (2000, 5) att ”söka sanningen om det vårdande och bära ansvar för att denna sanning tillägnas människan”. Sanning i humanvetenskaplig mening ses inte som något entydigt, utan snarare som något sannolikt och sanningslikt.¹¹⁵ Gadamer talar om sanningen som ’aletheia’, där sanningen i hermeneutisk mening består av att varat avtäcks och synliggörs.¹¹⁶ Att avtäcka och synliggöra det sanningslika är utmanande, eftersom varat samtidigt ständigt döljs och hemlighålls. Som jag förstår Gadamer menar han att verklig, fundamental sanning kan erfaras på tre sätt, nämligen

---

¹¹² Begreppet ’abduction’ (lat. ab-ducere) betyder leda bort. Den abduktiva slutledningsformen stöds dock av forskarens ethos, där ethos visar riktningen.

¹¹³ Niiniluoto, 2005. Forskaren är således inte fri att avtäcka mönster som inte är evidenta eller sanningslika. Pierce (citeras i Andersson, 2005) talar om forskarens självkontroll, vilket innebär att forskaren är medveten om sina begränsningar.

¹¹⁴ Detta formades genom en sammanflätning av Schopenhauers texter och några rader ur ett brev.

¹¹⁵ Eriksson och Nordman, 2004. Exempelvis Kjörup (2009) menar att humaniora måste ha andra begrepp för sanning och kvalitet än naturvetenskaperna, och Alvesson och Sköldberg (2008) skriver att det finns skäl att ifrågasätta det konventionella sanningsbegreppet.

¹¹⁶ Gadamer (1989) tillbakavisar (liksom Heidegger) sanningen som överensstämmelse eller representation. Gadamer menade att Platons begrepp ’aletheia’ tolkats alltför ensidigt. Sanningen uppenbarar och lyser upp.

genom konsten, traditionen och språket.¹¹⁷ Det vårdvetenskapliga sanningsbegreppet framställs i den caritativa teorin genom evidensbegreppet, där den ontologiska evidensen avtäckar något av den verkliga verkligheten.¹¹⁸ Filosofen Cusanus åskådliggör sanningsbegreppet då han skriver att människan aldrig i sitt jordeliv kommer att nå sanningen i sin helhet, men att en avbild av sanningens enhet finns överallt i den mänskliga mångfalden.¹¹⁹ Genom att man närmar sig mångfalden kan man få grepp om vissa delar av sanningen, men Cusanus skriver också att människan inte vet på ett sådant sätt som det kan vetas. Mångfalden representeras i avhandlingen av olika former av texter, där min avsikt genom hela avhandlingen är att avtäckas något av sanningens enhet.

Min strävan är att avhandlingen ska avtäckas något av det sanningslika och det bestående hos urviljan.¹²⁰ Förhoppningen är att avhandlingen bidrar till den kliniska vårdvetenskapens substans och metodutveckling. Som Gadamer (1997) skriver, möjliggör *språket* och *konsten* inte enbart att man erfar det sanningslika, utan också att kunskapen som man tillägnat sig kan utläggas och förstås av andra. Avsikten är att framställa det sanningslika för läsaren så att förståelsen för urviljan och dess framträdelseformer ökar. Språket bidrar till sanningsupplåtenhet, eller till en evidensupplevelse. Att ge läsaren en evidensupplevelse innebär att något överraskar och inspirerar läsaren. *Språket* nyanseras ytterligare med hjälp av en begreppsanalys av begreppet 'vilja'. Språkliga textfragment ur avhandlingen utmynnar i en teorimodell.¹²¹ Teorimodellen formas av vårdvetenskapliga begrepp (kärnbegrepp och

---

¹¹⁷ Sanningen erfars genom mötet eller deltagande (inte på avstånd), och tolkningsmöjligheterna är oändliga.

¹¹⁸ Eriksson, 2009. Med evidens avses att se och inse, att veta, att vidimera och att revidera.

¹¹⁹ Cusanus (i Helander 1999, 43–44) menar att mångfalden ursprungligen har utgått från en oändlig enhet.

¹²⁰ Det sanningslika framträder som fragment under avhandlingsarbetets gång, vilket avspeglar sig i texten. (Det sanningslika framkommer således inte enbart i slutskedet eller teorimodellen.)

¹²¹ Det finns olika sätt att se på sambandet mellan teori och teorimodell. Här antas en teorimodell vara en abstrakt avbildning av den verkliga verkligheten, teorimodellen framstår som en abstrahering utgående från

grundbegrepp), och modellen framställer urviljans väsen och dess framträdelseformer. Urviljans framträdelseformer framställs också i konstnärlig form som dikter.

Förhoppningen är att teorimodellen avspeglar ontologisk evidens vilket innebär att den skildrar något av urviljan som en abstrakt företeelse, som något universellt mänskligt.¹²²

Teorimodellen kan användas som en klinisk bild, ett symboliskt redskap i strävan mot ett igenkännande och ett vidrörande av människans urvilja så att urviljan blir synlig och verksam i det kliniska vårdandet, vilket bidrar till att vårdandet kan vara verksamt i livets och kärlekens tjänst.

---

teoribildningen. En modell inbegriper abstrakta begrepp som är av intresse för disciplinen, och den beskriver begreppen samt relationen mellan dessa (Fawcett, 2005).

¹²² Eriksson (2009, 49) talar om ontologisk evidens då ”den sanna verkligheten träder fram och blir synlig i all sin skönhet och godhet”. Det ontologiskt evidenta refererar till det som är meningsbärande och bestående, och den avspeglar hela den verkliga verkligheten. Detta kan i sin tur ge möjlighet till revidering eller förvandling.

5. HERMENEUTISKT SÖKANDE EFTER URVILJANS FRAGMENT

Hermeneutik är ett mångtydigt begrepp, och man talar om hermeneutik på många olika sätt. I detta kapitel klargörs vad som avses med den hermeneutiska epistemologin och den hermeneutiska metodologin i den här avhandlingen. Därefter beskrivs de metoder som används i forskningsarbetet.¹²³ Hermeneutiken framställs allmänt som en tolkande filosofi och metodologi, där förståelsen för det mänskliga livet är betydelsefull. Hermeneutiken bygger på en vilja att öka förståelsen mellan människor, att upptäcka och avtäcka, snarare än att förklara och bevisa. Valet av denna forskningsansats framstår som naturligt eftersom hermeneutiken som tolkande filosofi lyfter fram de ontologiska frågorna i förgrunden, och som metodologi ger hermeneutiken tid och rum att dröja kvar i djupa frågeställningar som berör vårdandet.¹²⁴ Hermeneutiken utgår från att möjligheten att erhålla verkliga kunskaper förutsätter en tillräckligt djup kunskap om det enskilda.¹²⁵ På en tillräcklig djuphetsdimension är det möjligt att nå ontologisk, allmänmänsklig kunskap om varandet. Hermeneutiken innebär också att den etiska dimensionen genomsyrar ontologin, epistemologin och metodologin, samt att den historiska traditionen ges utrymme. Den hermeneutiska forskningsansatsen har en betydande plats inom den vårdvetenskapliga forskningen, och flera forskare visar på att den hermeneutiska ansatsen är ett fruktbart sätt att utveckla vårdvetenskaplig kunskap.¹²⁶

Vårdvetenskapen i den caritativa traditionen utgår från ontologiska ställningstaganden i form av grundantaganden, så kallade axiom och teser. Substansgenereringen betraktas som primär, vilket innebär att det evidenta kan avtäckas i substansen. Detta lyfter fram betydelsen av att de

---

¹²³ Den hermeneutiska traditionen har getts relativt stort utrymme, eftersom den är central vid sökandet.

¹²⁴ Lindholm & Eriksson, 2010

¹²⁵ Åkerberg, 1986

¹²⁶ Bergbom, 2010; Kirkevold, 2000; Råholm, Slettebø, Nåden & Lindvall, 2010

metodologiska och metodiska valen i forskningen stöder substansutvecklingen i enlighet med de ontologiska ställningstagandena. Det hermeneutiska närmelsesättet utgör en utgångspunkt för den caritativa traditionens epistemologiska tänkande. Hermeneutiken ger möjlighet att skapa ontologisk klarhet, och att skapa grundläggande ordning i substansen. Utgående från mitt specialintresse har det hermeneutiska närmelsesättet främst inspireras av Hans-Georg Gadamer's tänkande.¹²⁷ Gadamer söker förståelse för förståelsens natur hos människan samtidigt som han också använder sig av förståelsebegreppet vid tolkandet av texter.¹²⁸ Gadamer (2007) betonar den etiska dimensionen i den hermeneutiska förståelsen, vilket sammanfaller väl med vårdvetenskapens utgångsantagande om etiken som föregår ontologin som Eriksson och Lindström lyfter fram (2000, 7).

Hermeneutisk epistemologi

Det finns flera inriktningar inom hermeneutiken, och det är inte alldeles lätt att fastslå vilken form av hermeneutik man anammat.¹²⁹ Alvesson och Sköldberg (2008) menar att det inte finns tydliga gränser mellan inriktningarna, och att de inte heller utesluter varandra. Den atletiska hermeneutiken strävar efter att avtäckta något som är fördolt, att uppenbara, vilket stämmer överens med forskningssyftet. Den atletiska hermeneutikern ser förståelse som ett grundläggande förhållningssätt som existerar hos människan snarare än en metod som

---

¹²⁷ Hans-Georg Gadamer (1900–2002), en tysk filosof som har bidragit till utformandet av den moderna hermeneutiken.

¹²⁸ Andra moderna hermeneutiker är exempelvis Schleiermacher, Heidegger och Ricoeur. Schleiermacher avsåg att hans psykologiska hermeneutik skulle fungera som en metodlära, där syftet var att förstå textens mening bättre än författaren själv. I denna avhandling är syftet att förstå texternas sak annorlunda med traditionens hjälp, och hermeneutiken uppfattas snarare som en ontologi och en filosofi än som en metod. Heideggers ontologiska hermeneutik handlar om att människan gör sig förstådd genom språket, inte primärt om texttolkning. Eftersom texttolkning är en viktig del i avhandlingen valdes inte Heidegger. Heidegger är inriktad på människans självförståelse (Gadamer menar att förståelsen innebär samförstånd). Ricoeur betonar distanseringen i sin kritiska hermeneutik, vilket upplevs som främmande då ethos utgör grunden för kunskapssökandet.

¹²⁹ Enligt Alvesson och Sköldberg (2008) indelas hermeneutiken huvudsakligen i tre olika inriktningar: den objektiverande, den atletiska och den praktiska hermeneutiken. Den atletiska hermeneutiken består i sin tur av den existentiella, den poetiska samt misstankens hermeneutik. Den existentiella hermeneutiken benämns enligt Alvesson och Sköldberg den ontologiska eller filosofiska hermeneutiken.

garanterar vetenskapliga framgångar. Gadamer anses vara en företrädare för den existentiella hermeneutiken, med vars hjälp man kan nå ontologiskt djup eller ursprung. Den existentiella hermeneutiken fokuserar på människans vara i världen. Den ger möjlighet till personliga möten med ontologiska frågor, närgångna och levande möten vilka bär potential till bildning. Också inslag av den poetiska hermeneutiken finns i avhandlingen exempelvis genom dikter och bilder, som används för att ge tolkningen en djupare innebörd.

Vetenskapsteoretiskt förhållningssätt till tradition, språk och konst

Som det tidigare framkommit i avhandlingen, menar Gadamer (2007) att det sanningslika kan erfaras genom traditionen, språket och konsten. Därför görs här en reflexion över det vetenskapsteoretiska förhållningssättet till tradition, språk och konst. Traditionen antas vara en förutsättning för allt vetande. Det begreppsliga vetandet gestaltas i avhandlingen genom språket, och det konstnärliga vetandet gestaltas i form av bilder och dikter.¹³⁰

Tradition

Traditionen utgör ett nyckelbegrepp i Gadamers hermeneutik, och Gadamer menar att all förståelse är historiskt förankrad.¹³¹ Traditionen betecknas som det levande och utvecklingsdugliga, det historiska arvet som förmedlar mening.¹³² Traditionen utgör historiens framträdelse i nuet, och människan ingår i en tradition som har större omfattning än henne själv. Traditionen är ständigt närvarande, och den kan skyntas både som verkningshistoria och i

---

¹³⁰ Sá Cavalcante Schuback (2011, 33) skriver att alltsedan grekerna har man skilt på det begreppsliga vetandet som representeras av filosofin och det bildliga vetandet som representeras av konsten.

¹³¹ Med begreppet 'tradition' förstås vana, sedvänja, kulturarv, ärvd sed, överlämnade lärdomar, vidarebefordrad kunskap, samt kunskap och erfarenheter gjorda under en längre tid. Strömberg, 1998; SAOB 2005

¹³² Åkerberg, 1986

förförståelsen.¹³³ Traditionen är därför en förutsättning för att människan överhuvudtaget ska förmå tolka och förstå.

Traditionen ger den enskilda forskaren riktning. Eriksson och Lindström (2007) skriver att vara bärare av en tradition innebär att man delar föreställningar om det teoretiska perspektivet, och att man är delaktig i samma kultur och i en forskargemenskap. Vissa forskare menar att det finns en fara i att tillhöra en tradition, och att traditionen inte bereder plats för det egna skapandet. Ödman (2007) menar att man kan erfarra samstämmighet med människor som man delar ett språk och kultur med, men att det samtidigt kan finnas en fara i att man anpassar sig till en irrationell världsbild. Traditionen uppfattas stundtals som hindrande och styrande, men Gadamer (1997) påpekar att traditionen också är möjliggörande. Det gäller att lära känna den tradition man tillhör för att nå en förståelse som inte enbart styrs av fördomar eller av förförståelsen. Enligt Vikström (2005) tillhör traditionen inte det förgångna, utan traditionen nyskapas ständigt av dem som är bärare av traditionen. Traditionen formar forskarna, men forskarna formar också traditionen. Åkerberg (1986) menar att det behövs en jämvikt mellan tradition och förnyelse. Man bör handskas med försiktighet med *det levande förflutna*, men samtidigt stimulerar traditionen oss att förändra det bestående. Åkerberg (1986) citerar Ahlberg (från 1977, 17): ”Vi måste känna till vårt förgångna för att förstå oss själva och utan att göra detta kan vi inte med framgång arbeta på det kommande.” En livskraftig vårdvetenskaplig tradition är alltså en tradition som belyser och är öppen både mot det förflutna och mot nuet. En livskraftig vårdvetenskaplig tradition omskapas ständigt, och inspirerar de vårdvetenskapliga forskarna till nya berikande forskningsresultat.

---

¹³³ Detta innebär inte att det inte är möjligt att forskare med olika perspektiv kan diskutera olika tolkningsmöjligheter tillsammans, eftersom det finns universella drag som forskarna kan referera till.

Språk

Gadamer (1997) uttrycker att det som kan förstås är språk. Språket gör det möjligt att förstå varandets natur. Språket finns överallt och dominerar vår värld, och Gadamer menar att det inte existerar någon förståelse som inte är språklig. Människan formas av sitt språk men hon formar också språket. Vi befinner oss i språket, samtidigt som språket befinner sig i oss.¹³⁴ Som jag har förstått Gadamer, avser han dock inte att allt varande kan förstås genom språket. Tvärtom menar Gadamer att vår förståelse av världen är provisorisk och preliminär, och att vi aldrig helt kan förstå varandet. Språket bringar ljus, men varandet utmanövrerar ständigt vår förmåga att uttrycka det. Språket är begränsat och varandet både visas och döljs med språkets hjälp.¹³⁵ Varandet sträcker sig bortom vår förmåga att uttrycka oss.

Utan språket skulle det således inte vara möjligt för mig att erfara och förstå. Min förståelse för urviljans väsen och dess framträdelseformer fördjupas via språket. Med språkets hjälp kan jag skapa ordning och utlägga min förståelse så att den blir tillgänglig för andra. Gadamer (1997) menar att världen visar sig i språket, och att orden är verklighetens spegel.¹³⁶ Den vårdvetenskapliga förståelsehorisonten reflekteras i språkbruket, vilket speglas i det språk jag använder då jag skriver. Språket färgas av ord och begrepp som väljs utgående från den vårdvetenskapliga förståelsehorisonten. Varje begrepp inrymmer en historia med samlade erfarenheter och omformuleringar, och begreppen speglar helheten i det vårdvetenskapliga språkbruket.¹³⁷ Vad som avtäckts om urviljans väsen och dess framträdelseformer bestäms av begreppen som används i avhandlingen. Det är utmanande att språkliggöra ett väsen som är

---

¹³⁴ Kristensson Ugglå, 2014

¹³⁵ Lawn & Keane, 2011, 83–84.

¹³⁶ Olika språkliga traditioner ser världen på olika sätt. Detta utgör dock inget hinder för förståelse, eftersom varje verbal världsbild potentiellt innehåller alla andra. Världen är tillgänglig och öppen att se in i för andra och den egna världsbilden kan utvidgas. Att träda in i en främmande språkvärld bidrar till att vi överskrider våra begränsningar, trots att vi aldrig lämnar vår egen värld.

¹³⁷ Jfr Gadamer, 1989

dolt och att göra det evident, liksom det är utmanande att välja men också skapa nya begrepp som bär mening och som ger djup. Genom dessa begrepp kan dock förståelsehorisonten förändras och nygestaltas.

Konst

Konst är ett alster av estetisk verksamhet.¹³⁸ Gadamer (1997) menar att konst är en form av kunskap, och att konsten är ett sätt för människan att förstå. Också Heidegger skriver att konsten låter sanningen springa fram.¹³⁹ Konsten gestaltas i avhandlingen med hjälp av bilder och dikter.¹⁴⁰ Den slutliga teorimodellen utgörs av en bild. Sá Cavalcante Schuback menar att en bild både är en kopia och en uppfinning, både en imitation och en skapelse.¹⁴¹ Bilden avbildar det som är närvarande, men gör också det frånvarande närvarande med minnets och fantasins hjälp. En bild avtäckar något nytt i det redan givna.¹⁴² En bild har möjlighet att ta hela människans varande i anspråk och förändra henne, en bild kan få människan att se vad som ser henne och hon kan skåda det som lyser och träder fram.¹⁴³ I teorimodellens bild framträder i bästa fall en hel värld. En bild har också potential att avbilda en rörelse eller ett skeende, vilket begrepp inte har.¹⁴⁴ Kant och Schelling menar att skapandet av en bild innebär bildandet av en enhet.¹⁴⁵ Det vetenskapliga arbetet med att skapa bilder beskrivs av van Gogh som ett ihärdigt uppfattningsarbete och ett kontinuerligt betraktande. Det handlar om att göra det synliga synligt snarare än att återge det synliga.¹⁴⁶

---

¹³⁸ Jfr Marc-Wogau, 1984

¹³⁹ Heidegger 1990, 79–80. Han menar att konsten är ”sanningens sättande-i-verket”.

¹⁴⁰ Exempelvis i den caritative vårdvetenskapens forskningsprogram uttrycks det att man skapar kliniska bilder.
¹⁴¹ 2011, 34

¹⁴² Kristensson Uggla, 2012, 328–332

¹⁴³ Heidegger talar om den egentliga läsningen (i Sá Cavalcante Schuback, 2011, 86)

¹⁴⁴ Sá Cavalcante Schuback, 2011, 168

¹⁴⁵ Sá Cavalcante Schuback, 2011, 34.

¹⁴⁶ Sá Cavalcante Schuback citerar Klee, 2011, 169

Vilken plats har då bilden när det gäller att vetenskapligt närma sig det sanningslika? Kristensson Uggla (2012) skildrar diskussionen om bildens överlägsenhet som sanningsvittne. Han refererar till Herakleitos som framställde ögonen som mer trovärdiga än öronen. Man har sökt sanningen genom seendet, och format metaforer kring ljusets och ögat.¹⁴⁷ Bilden har blivit ett sanningsvittne framför begreppen och orden.¹⁴⁸ Å andra sidan menar Gadamer att det som kan förstås är språk. Lindgren och Nordström menar dock att en bild kan innebära ett språk.¹⁴⁹ De utgår från Gibsons bildteori, och beskriver en bild som avtryck eller spår på en yta.¹⁵⁰ Enligt Sá Cavalcante Schuback har man alltsedan grekerna skilt på det språkliga och det bildliga vetandet.¹⁵¹ Både filosofen och konstnären försöker närma sig verkligheten genom att fjärma sig från den, filosofen genom att abstrahera språket och konstnären genom bildens fiktion.¹⁵² Abstraktionen är bildlös, medan fiktionen innebär att man skapar bilder. Sá Cavalcante Schuback menar att båda står för det ideala och att de beskriver tecken, oavsett om de är språk eller bild. Båda är verkliga och icke verkliga på samma gång. Ett ord kan läsas, men det existerar inte som andra ting. Bilden är det som syns, samtidigt som den refererar till något annat då alla bilder visas i bilden. Språket är alltså kopplat till bilden och bilden är fylld av språket. Som jag förstår det är språket och bilden delar av samma enhet. Min strävan i avhandlingen är att framställa denna enhet både med hjälp av språket och med hjälp av bilder. Uviljans väsen och urviljans teorimodell framställs som bilder. Språket och bilderna utgör spår som bär vittnesbörd om det sanningslika i urviljans väsen.

---

¹⁴⁷ Jfr med det vårdvetenskapliga evidensbegreppet, exempelvis Eriksson, 2009

¹⁴⁸ Kristensson Uggla (2012, 328) citerar Nerheim som säger att ”det är människor som ser, inte ögonen”.

¹⁴⁹ 2009, 39

¹⁵⁰ 2009, 90–92.

¹⁵¹ 2011, 33

¹⁵² 2011, 31–32. Abstraktionen söker sig mot en verkligare värld än den verkliga, medan fiktionen söker sig mot en osann men sagolik värld.

Viljans framställningsformer illustreras i estetisk form genom dikter (se kapitel sju). Avsikten är att gestalta förståelsehorisonten på ett alternativt sätt för läsaren. I dikten har språkets kraft en särskild möjlighet att komma till uttryck.¹⁵³ Dikten som estetisk form anknyter till retorikens budskap om utläggning och framställning (se kapitel 5).

Hermeneutisk metodologi

Inom den hermeneutiska traditionen anses metodologin vara sekundär. Gadamer (1989) uttrycker att förståelsen för sanningsinnehållet, eller förståelsen för själva saken är det primära.¹⁵⁴ Trots detta är det av betydelse att forskarna finner olika vägar och utvecklar forskningsmetoder som möjliggör att vårdandets djupstrukturer träder fram och som synliggör vårdandets sak.¹⁵⁵ Sanningssökandet i avhandlingen sker i huvudsak genom läsande och skrivande av olika texter. Därför framställs centrala hermeneutiska begrepp i relation till läsandet och skrivandet i följande kapitel. Därefter beskrivs genomförandet av den hermeneutiska läsningen, den hermeneutiska brevväxlingen och begreppsanalysen.

Centrala hermeneutiska begrepp i relation till läsande och skrivande av text

De hermeneutiska begrepp som har haft speciell betydelse för sanningssökandet i avhandlingen är förståelse¹⁵⁶, utläggning och bildning.¹⁵⁷ Här görs en reflexion kring innebörden av dessa begrepp i relation till läsande och skrivande av texter. Gadamer vände sig

---

¹⁵³ Jfr Poindexter, 2002, 2006 och Riessman, 1993. Dessa beskriver hur dikter skapas utgående från en text från forskningsintervjuer. Båda menar att dikten är ett kraftfullt uttryckssätt vilket ökar möjligheterna till förståelse.

¹⁵⁴ Gadamer anser att det inte finns någon metod som för alla tolkare ger en fullständig tolkning.

¹⁵⁵ Råholm, Slettebø, Nåden & Lindwall, 2010; Bergbom, 2010

¹⁵⁶ Gadamer menar att förståelsen (*subtilitas intelligendi*) inbegriper tolkning (*subtilitas explicandi*) och tillägnet (*subtilitas applicandi*).

¹⁵⁷ De valda begreppen är centrala inom Gadamer's hermeneutik.

emot många av sin tids antaganden om text och texttolkning eftersom han placerar texten i centrum.¹⁵⁸ Gadamer menar att en text utgör en förståelsehorisont.¹⁵⁹

Förståelse – att öppna en ny värld

Begreppet förståelse är ett centralt begrepp i hermeneutiken, eftersom man studerar förståelsens natur.¹⁶⁰ Gadamer framställer förståelsen som *öppnandet av en ny värld*. Gadamer framhåller den etiska dimensionen i sanningssökandet som speciellt viktig. Han betonar att förståelse förutsätter att läsaren intar en fundamental och förväntansfull öppenhet och låter sig vidröras av textens sak. Också Lévinas skriver att förståelse kräver total öppenhet för annanheten.¹⁶¹ Vad innebär fundamental eller total öppenhet, speciellt med tanke på att forskaren samtidigt bär på en verkningshistoria?¹⁶² Som jag förstår öppenhet i hermeneutisk mening, innebär den inte att man bortser från verkningshistorien, utan snarare att förförståelsen redovisas omsorgsfullt.¹⁶³ Gadamer (1989) beskriver den vetenskapliga öppenheten som en äkta vilja att se och förstå på ett nytt sätt. Då forskaren intar en öppen hållning ger själva saken ('die Sache') som ska förstås förslag på olika tolkningar. Forskning bör alltså bedrivas på sakens villkor.¹⁶⁴ Lindström (2014) pekar på nödvändigheten att inta en etisk hållning, och att låta den andre vara den andre. Detta sker genom att forskaren inte reducerar den andre till den egna förståelsekategorin, och därmed låter den andre träda fram i sin egen rätt. Gadamer (1989) belyser öppenheten genom att skildra leken. I leken glömm

---

¹⁵⁸ Exempelvis Heidegger tänkte sig att läsaren kunde leva sig in i texten och till och med kunde förstå texten bättre än vad författaren själv hade gjort. Gadamer anser att detta inte är möjligt.

¹⁵⁹ Förståelse handlar således inte om att förstå författarens intention, utan snarare sanningen om själva saken.

¹⁶⁰ Jfr t.ex. Føllesdal, Walløe & Elster, 1993

¹⁶¹ 1998. Lévinas skriver att öppenheten kännetecknas av känslighet och sårbarhet.

¹⁶² Med verkningshistoria avses här att traditionen och det förflutna inverkar på tolkarens förståelse. Jfr Gadamer, 1989, 300–302.

¹⁶³ Enligt Dahlberg (1997, 68–69) innebär öppenhet att forskaren har ett öppet sinne. Att vara öppen för nya idéer, fördomsfri, obunden, att vara mottaglig, men också att vara lyhörd (mottaglig, klarsynt, känslig, förstående, skarp och ha varseblivningsförmåga).

¹⁶⁴ Det är saken, det universella som har företräde framför läsarens mening, det partikulära.

människan sig själv, vilket öppnar henne för den andre. Att öppet möta det främmande innebär att sätta den egna tolkningen åt sidan och att vilja möta det främmande, och att gå utöver sig själv. Det gäller att vara uppmärksam så att det främmande inte passerar obemärkt.

Det fordras mod att möta det främmande. Det är etiskt utmanande att se något man inte vill se, eller att mönster som framstår så tydligt återigen splittras. En hermeneutisk forskare bör vara beredd att ständigt ompröva sin förståelse i sin eviga strävan efter att förstå annorlunda. Sá Cavalcante Schuback (2006) menar att man måste vara beredd att öppna sig för det främmande, också i sig själv. Att i djup mening förstå det främmande innebär att vara beredd att *bli* det främmande, vilket innebär att forskaren mer eller mindre subtilt förändras. Den öppna hållningen fordrar också tålamod att dröja kvar. Människan längtar efter en ordnad tillvaro, och upplever tillfredsställelse i att bekräfta redan kända mönster. Som hermeneutisk forskare kämpar jag med att motstå frestelsen att dra alltför snabba slutsatser och skapa slutna mönster. Min uppgift är snarare att stå kvar i oordningen i sökandet efter det sanningslika, och klargöra möjliga meningar.

Öppenhet möjliggör att förståelsens rörelse igångsätts av själva saken. För att förstå förutsätts läsaren släppa taget om sina fördomar samt föreställningar om textens specifika sanning. Gadamer betonar att läsaren måste anta att texten säger något nytt, något annorlunda. Texten framträder på ett specifikt sätt utgående från läsarens förförståelse, och olikheterna mellan läsarens och textens anspråk på sanning tydliggörs.¹⁶⁵ I mötet med texten granskas och ifrågasätts den egna förförståelsen genom att läsaren ställer frågor både till texten och till sig

---

¹⁶⁵ För Gadamer innebär den hermeneutiska cirkeln inte enbart rörelsen mellan något som finns i texten, det vill säga exempelvis mellan en del i texten och hela texten. Gadamer menar att läsarens förförståelse är en del av den hermeneutiska cirkeln, eftersom läsarens förförståelse har betydelse för läsningen av texten.

själv.¹⁶⁶ Förförståelsen sätts med Gadamer's ord *på spel*. Läsaren låter det främmande i texten framträda mot det han eller hon är och de frågor han eller hon bär med sig in i läsningen. Gadamer betonar att läsningen innebär att läsaren både sätter det han eller hon tidigare uppfattat som sanning och sin självförståelse på spel, eftersom förståelsen påverkar både läsarens sätt att se på världen och det egna varandet.

En annorlunda förståelse innebär att läsaren ser med nya ögon och förundras över det annorlunda som om det vore första gången.¹⁶⁷ Verkligheten blir begriplig på ett annat sätt än tidigare. Så Cavalcante Schuback (2006) beskriver detta som en tyst förundran över det främmande, en gapande stumhet. Kristensson Uggle (1994, 117) skildrar den nya förståelsen som en kopernikansk vändning där man ”ser något som alla har sett men på ett fullständigt nytt sätt”. En ny verklighet öppnar sig, och läsaren ser en annorlunda förståelsehorisont då textens och läsarens förståelsehorisonter har överskridit sig själva och smält samman. Det är alltså detta uppdrag, öppnandet en ny värld eller åstadkommandet av en horisontsammansmältning, som jag som hermeneutisk forskare åtar mig. Det är omstritt vad Gadamer egentligen avsåg med begreppet horisontsammansmältning.¹⁶⁸ Gadamer beskriver begreppet horisont i Humboldts anda som en utgångspunkt från vilken man ser världen, eller en världssyn. Horisonten beskrivs som ett panorama utgående från ett speciellt perspektiv. Att ha en horisont innebär därmed att ha ett perspektiv på världen, som kan vidgas med textens hjälp. Horisonten är inte fixerad, den förändras ständigt över tid. Två horisonter kan få kontakt, men aldrig totalt sammansmälta eftersom horisonterna är i ständig förändring och

---

¹⁶⁶ Att läsa och tolka en text innebär inte att enbart förstå vad den betydde för författaren, utan att förstå vad texten kan betyda för läsaren. Texten talar direkt till läsaren där denna befinner sig i tiden.

¹⁶⁷ Gadamer menar att den nya förståelsen är kvalitativt annorlunda.

¹⁶⁸ Till exempel Habermas och Apel (i Warnke, 1993, 137–138). De frågar sig om Gadamer avsåg att horisontsammansmältning innebär total konsensus, eller om han tänkte sig att horisontsammansmältningen avspeglar den bildning man fått genom mötet med texten.

liksom ens visuella horisont förändras med varje steg man tar. Som jag förstår Gadamer, är horisontsammansmältning när allt kommer omkring en strävan som aldrig totalt kan fullbordas eller vara slutgiltig.¹⁶⁹

Gadamer menar att applikationen är en betydelsefull del i förståelsen. Vid applikationen får den annorlunda förståelsen personlig betydelse för läsaren. Förståelsen inbegriper därmed att textens sanning införlivas i läsarens eget liv. Den egna tilläggnelsen innebär att kunskap eller förståelse översätts och får konkret och personlig betydelse. Wikström skriver att tolkningen är fullbordad först då den träder i relation till världen.¹⁷⁰ Därför innebär applikationen också att tillägna den annorlunda förståelsen till andra. Avhandlingen tillägnas forskargemenskapen, vårdarna och patienterna, för att i bästa fall nyansera teoribildningen och för att vårdarna i sin tur tillägnar patienterna den annorlunda förståelsen om urviljan och dess framträdelseformer.

Utläggning – att förmedla en horisont utgående från ethos, logos och pathos¹⁷¹

Gadamer menar att utläggningen är den explicita formen av förståelse. Också Eriksson (2009) påminner om att ingenting är evident innan det uttalas och kläs i ord.¹⁷² Att 'utlägga' har betydelsen att 'uttrycka', 'framställa', 'förmedla', 'skildra', 'måla', 'belysa', 'göra uppenbar'.¹⁷³ Utläggningen innebär därmed att framställa och förmedla en horisont, att öppna en värld också för andra och att låta andra se något som man själv sett. Att utlägga innebär att finna språk och ord ('logos'), att dela sin förståelse med andra, och att ge något av det man

---

¹⁶⁹ Lawn & Keane, 2011, 66

¹⁷⁰ Wikström, 2005, 117. Avhandlingens kunskapsbehållning existerar först då eventuella läsare applicerar den nya förståelsen.

¹⁷¹ Rubriken är inspirerad av Aristoteles filosofi om retorik. 'Ethos' är talarens karaktär, 'logos' är orden som bevis för talarens tanke och 'pathos' är den språkhandling (bilder, symboler) som väcker känslor.

¹⁷² Eriksson, 2009, 55

¹⁷³ Strömberg, 1998

tagit emot. Genom att utlägga ord och text, genom att offentliggöra i språklig form kan en tilläggnan ske.¹⁷⁴

Det finns en etisk uppfordran för den hermeneutiska forskaren att låta ljuset falla på det man har förstått som sanningslikt så att det kommer till synes.¹⁷⁵ Utläggningen är en konst som enligt Gadamer förutsätter bildning och en särskild själslig finhet.¹⁷⁶ Ethos både genomsyrar och manar till varsamhet i utläggandet. Att utlägga varsamt i avhandlingen innebär att jag strävar efter att välja meningsbärande ord, det vill säga ord som avspeglar de vårdvetenskapliga grundvärdena och traditionen.¹⁷⁷ Gadamer menar att den som utlägger både utelämnar och framhäver.¹⁷⁸ Lagercrantz (2012) talar om *språkets andning* vilket innebär en följsamhet i textens rytm. Sakens kärna måste ligga fast, och när utläggningen skrider framåt är allt kring saken i rörelse. Att vara varsam kan enligt Lagercrantz innebära att undvika onödiga ord som tynger som sten, eller att undvika onödiga upprepningar, läsaren behöver blott ett streck för att trolla fram ett landskap.¹⁷⁹

Läsarens ethos medför att läsaren underkastar sig textens mening, liksom Gadamer menar att de lekande underkastar sig lekens regler.¹⁸⁰ Eriksson och Lindström hänvisar till Gadamer och beskriver underkastandet av textens mening som en form av tjänande.¹⁸¹ Textens mening är betingad, och vad den uppenbarar är beroende av läsaren den uppenbarar det för.¹⁸² Läsaren blir tillhörig då han eller hon dras in i ett skeende som kan utöva auktoritet över läsaren och

---

¹⁷⁴ Eriksson, 2009, 68

¹⁷⁵ Jfr Gadamer (1989).

¹⁷⁶ Subilitas, se Eriksson & Lindström, 2007

¹⁷⁷ Eriksson, 2009, 55

¹⁷⁸ Gadamer, 2002, 94

¹⁷⁹ Lagercrantz, 2012

¹⁸⁰ Gadamer (2007) betonar de lekandes del i lekens framställning, man är underkastad lekens regler, leken är underkastad nödvändigheten att lekas.

¹⁸¹ Eriksson & Lindström, 2007, 14

¹⁸² Gadamer (2007). Texten talar till en under ens nuvarande omständigheter.

rentav kan kräva förändringar¹⁸³. Gadamer (citerad i Warnke, 1993, 83) skriver: ”Den förtrogenhet med vilken konstverket berör oss innebär samtidigt på ett gåtfullt sätt att det invanda skakas om och rasar ihop. Det är inte bara ”detta är du” som konstverket blottlägger med en glad och fruktansvärd fasa – det säger också till oss: ”Du måste ändra ditt liv!”” Läsaren når insikt i den blindhet som man lever i, lär sig och förvandlas av textens framställning av verkligheten.¹⁸⁴ Utläggningen möjliggör förvandling som en implicit form av förståelse.¹⁸⁵ Gadamer beskriver förvandlingen med hjälp av Aristoteles beskrivning av effekterna på publiken vid en tragedi när de kastas mellan önskan och fruktan, där tragedin överväldigar åskådarna. I förvandlingen träder glimtar av den verklighet som deltagarna fruktar men samtidigt önskar fram. Att förvandlas innebär mer än förändring, man är inte längre densamma. Värdet i utläggningen ligger således i att förståelsen kan delas med andra, i möjligheten att den andre kan vidröras eller i möjligheten till annanblivande¹⁸⁶.

I avhandlingen utläggs bilder och dikter med språkets hjälp. Utläggning kan bestå av en reproduktion eller en kopia för att försöka efterbilda och igenkänna originalet.¹⁸⁷ Utläggningen kan också vara konstnärlig, där värdet inte ligger i avbildningen av originalet utan snarare i att den uppenbarar eller förmedlar något väsentligt. Jag försöker snarare upplåta det sanningslika ur en viss synvinkel eller någon viss aspekt, än att upplåta verkligheten precis som den är. Gadamer (1989) talar om *mimesis*: man lär sig se i ljuset av den sanning som framställningen avslöjar, där detta nya sätt uppfattas som välbekant.¹⁸⁸ Också Lagerkrantz

---

¹⁸³ 'Förändring' har betydelsen ändring, utveckling, rubbning, växling, variation. SAOL, 1928, läst på nätet 1.3.2014

¹⁸⁴ 'Förvandling' har betydelsen omvandling, övergång, metamorfos. SAOL, 1928, läst på nätet 1.2.2014

¹⁸⁵ Gadamer (2007) talar om *mimesis*, en inre implicit förvandling.

¹⁸⁶ Begreppet annanblivande kommer från Sá Cavalcante Schuback, 2006, 159.

¹⁸⁷ Exempelvis ett fotografi. Urbilden lämnar spår i kopian.

¹⁸⁸ Exempelvis karikyr, genom att välja ut vissa drag kan man lära läsaren/betraktaren se mer än de visste innan. Detta nya sätt uppfattas som välbekant.

betonar vikten av att framställa bilder som har en inre överensstämmelse med originalet snarare än en yttre.¹⁸⁹

Förståelsen fördjupas i avhandlingen med skrivandets hjälp. Heidegger skriver att handens verk vilar på tänkandet, och tänkandet är ett hantverk.¹⁹⁰ Som jag förstår detta menar han att tänkandet och skrivandet hänger intimt samman, och att man förstår genom att skriva. Skrivandet utgör en form av metod. Skrivandet är ett synliggörande av tanken, och texten är som ett öga som ser sig själv när det ser.¹⁹¹ Malmsten menar att skribenten måste ta sin text på allvar, anta att texten är viktig och förvänta sig att texten kan bära på det fördolda. Texten i breven kan öppna sig trots att man själv skrivit vissa av dem. Det skrivna har sin egen sanning.¹⁹² Den som skriver skapar sin egen himmel, jord eller underjord.¹⁹³ Eryaman (2008) beskriver skrivandet som hermeneutisk praxis. Praxis kräver förståelse, och i praxis applicerar man den universella förståelsen i ljuset av den partikulära.

Bildning – att höjas till det allmänna

Bildning uttrycks ofta som en daningsprocess, eller som en oändlig bildningsresa.¹⁹⁴ Gadamer (1997) beskriver bildningen med hjälp av metaforer som utfärd och hemkomst. Hemmet är det kända som människan utgår ifrån. När hon far ut i världen möter hon det främmande och gör nya erfarenheter. I det främmande finns möjligheten. Då hon kommer tillbaka har hon förändrats genom nya erfarenheter, och hemmet har också förändrats genom att hon tolkar det hon utgick ifrån på ett annorlunda sätt. För Gadamer sker bildningen vid hemkomsten, då det

---

¹⁸⁹ Han menar att tanken tvingas ta ett språng och mår bra därutav.

¹⁹⁰ Heidegger citerad i Sá Cavalcante Schuback, 2011.

¹⁹¹ Sá Cavalcante Schuback, 2011

¹⁹² Malmsten, 2012, 33

¹⁹³ Malmsten, 2012, 67

¹⁹⁴ Åkerberg, 1986. Bildning står för det som människan ska bli, det hon strävar efter. Bildningstanken utformades av Humboldt under 1700-talet (Gustavsson, 1996). Tanken var att återupprätta kunskapens betydelse för människans utveckling.

främmande smälter samman med det kända.¹⁹⁵ Gadamer uttrycker att bildningen är en mänsklig uppgift som innebär att människan stegvis höjer sig från sin ursprungliga partikuläritet till ett mer allmänmänskligt väsen.¹⁹⁶ Bildningen förutsätter enligt Gadamer *ett sinne för det allmänna*.¹⁹⁷ Bildning inbegriper abstraktionsförmåga, och Gadamer menar att bildningen är förbunden med föreställningar om takt, omdöme och smak.¹⁹⁸ Gadamer skriver att vetenskapens yttersta syfte är bildning. En avhandling är en möjlighet till en bildningsresa, där jag och förhoppningsvis läsarna som tar del av avhandlingen har möjlighet att vidga sin förståelsehorisont och erhålla bildning. Också brevsribenterna deltar i denna bildningsresa, och bildningen är därmed inte enbart förbehållen mig som skribent.

Enligt Gadamer har en bildad människa lämnat det snäva synsätt som styrs av hennes egna intressen, hon tar hänsyn till samhällets intressen och intresserar sig för historien och kulturer. Rorty bygger vidare på Gadamers uppfattning, och menar att bildning inte innebär att man uppfattar sig ha ett *innehav av sanningar*. Att vara bildad innebär att vara medveten om att de egna åsikterna inte representerar sanningen.¹⁹⁹ Att vara bildad inom den vårdvetenskapliga traditionen innebär att vara intresserad av vårdandets historia och att göra vårdvetenskapens intressen till sina egna.

---

¹⁹⁵För Sá Cavalcante Schuback sker bildningen inte vid hemkomsten, utan snarare i ögonblick i ickevetande då det egna blir främmandegjort i sig själv. Förståelse innebär därmed att det egna får ett nytt innehåll genom det främmande. Därmed finns möjligheten i det egna, det redan kända.

¹⁹⁶ Bildning är inte ett förhållningssätt utan ett tillblivet vara. Gadamer, 2002, 31. Man förmår sätta sig i den andres situation, man ser utöver det som är nära för att se bättre.

¹⁹⁷ Gadamer, 2002, 32

¹⁹⁸ Gadamer citerad i Warnke, 1993, 196

¹⁹⁹ Rorty citeras i Warnke, 1993, 193–194.

Genomförande av hermeneutisk läsning, hermeneutisk brevväxling samt begreppsanalys

Avhandlingens metoder består av hermeneutisk läsning, hermeneutisk tolkning genom brevväxling och begreppsanalys. Inledningsvis framställs allmän teori kring metoderna, och senare i kapitlet beskrivs hur de tre metoderna genomförs.

Hermeneutisk läsning av filosofiska texter

Eriksson menar att läsningen är en viktig väg till förståelse och bildning inom humanvetenskaperna.²⁰⁰ Ett betydelsefullt moment i avhandlingen består av läsandet av olika slag av texter, som föregår skrivandet av nya texter. Fragment av vårdandets teorikärna finns i olika slags texter, och forskarnas uppgift är att finna och avtäcka texter som avbildar dessa fragment så att teorikärnan kan igenkännas, förstås och tillägnas. I detta avsnitt presenteras läsningens bärande idé i hermeneutisk mening. Jag har valt att läsa klassiska, filosofiska texter som berör urviljan, närmare bestämt Arthur Schopenhauers texter.²⁰¹

Filosofiska texter som material

Lösta från tidslivets oro och växling stråla de eviga idéerna fram ur det sköna.
Tidslöst, vilande, orörligt.

Schopenhauer citeras i Ahlberg, 1924, 160

Valet av de filosofiska texterna för ett vårdvetenskapligt forskningsarbete motiveras bland annat av att filosofiska texter som överförs från generation till generation avbildar människans

---

²⁰⁰ Eriksson, 2009

²⁰¹ Med *klassisk text* avses här en text som har ett bestående, allmänt erkänt högt värde. SAOB, 1936

hela verklighet.²⁰² Språket i en filosofisk text innehåller metaforer och symboler, vilket har potential att öppna verkligheten. Ett symboliskt språk vidgar gränserna för vad som kan uttryckas med hjälp av ord.²⁰³ De filosofiska texterna är tidlösa, och de meddelar sig utan omvägar med vår nuvarande tid. Att låta filosofiska texter tala till den vårdvetenskapliga traditionen är relevant, eftersom en levande tradition förutsätter en öppenhet gentemot det förflutna.²⁰⁴ Detta är analogt med Gadamer's tänkande där tolkningen innefattar en ömsesidig dialog mellan den förflutna horisonten och den nuvarande. Att lyssna till och engagera rösterna i historien innebär att det förflutna kan gå i dialog med och belysa vår nutid, vilket kan inspirera till ett nytt och kreativt inseende.

Ett annat motiv för att välja filosofisk texter är att dessa har förutsättningar att öppnas i det hermeneutiska tolkningsarbetet. Filosofiska texter kan vara svåra att förstå, men komplexa texter kan vidga förståelsehorisonten avsevärt.²⁰⁵ Kjørup menar att forskaren bör föredra den svårare läsningen såvida denna ger mening.²⁰⁶ Gadamer talar om föregripandet av det fullkomliga, vilket innebär att det man ska försöka förstå ska vara så nära det fullkomliga som möjligt.²⁰⁷ En filosofisk text kan vidga vår blick, göra oss stilla och eftertänksamma och som Schopenhauer uttrycker det, ”breda klarhet och ro över livet”.²⁰⁸

---

²⁰² Eriksson, 2009. Detta är av betydelse eftersom vårdvetenskapen rör sig i hela den verkliga verkligheten.

²⁰³ Vikström (2005, 59) betonar att förståelsen för det symboliska och poetiska språket bör återupprättas i vårt tidevarv.

²⁰⁴ Jfr Bradshaw, 2013

²⁰⁵ Kjørup hänvisar till *lectio difficilior potior*, det vill säga den svåraste läsningen är den starkaste (2009, 167, 170).

²⁰⁶ Kjørup, 2009

²⁰⁷ Ur Føllesdal, Walløe och Elster, 2001, 152–153

²⁰⁸ Schopenhauer citeras i Ahlberg, 1924, 160

Läsningens bärande idé i hermeneutisk mening

Ögat följer svarta bokstavstecken på det vita pappret från vänster till höger, åter och åter. Och varelser, natur eller tankar, som en annan tänkt, nyss eller för tusen år sen, stiger fram i vår inbillning. Det är ett underverk större än att ett sädeskorn ur faraonernas gravar förmåtts att gro. Och det sker var stund.

Lagercrantz 1985/2012, 13

Den hermeneutiska läsningen framställs av Vikström som en uppenbarelseprocess genom vilken verkligheten öppnar sig för läsaren.²⁰⁹ Prasad (2002) menar att hermeneutisk läsning används i syfte att förstå speciellt svåra textavsnitt. Den hermeneutiska läsningen tas i anspråk då läsarens omedelbara förståelse av en text är otillräcklig.²¹⁰ Texten tolkas med den hermeneutiska läsningens hjälp, vilket vidgar läsarens förståelsehorisont. Koskinen och Lindström beskriver den hermeneutiska läsningen som en upptäckande och kvardröjande läsning, där läsningen framskrider som en rörelse mellan läsarens och textens förståelsehorisont.²¹¹ Vid läsningen ställer läsaren frågor till texten, och texten tillåts uttrycka sig i sin annanhet. I den kvardröjande läsningen kan läsaren lyssna på textens dolda mening.²¹²

Koskinen och Lindström framställer den hermeneutiska läsningen som en livshållning snarare än som en metod. Något av detta beskrivs också av Lerclercq, som menar att läsaren söker en djupare innebörd och det sanningslika som hon kan ledas av också i sitt personliga liv. Hermeneutisk läsning är en form av hjärtats läsning, Lerclercq skriver: “to read a text and to

---

²⁰⁹ Vikström, 2000

²¹⁰ How, 2011

²¹¹ Koskinen och Lindström, 2013

²¹² Lerclercq, 2003

learn it by heart in the fullest sense of this expression, that is, with one's whole being".²¹³ Läsarens förståelsehorisont och den etiska hållningen vägleder läsaren i sökandet efter viktiga fragment som blir avgörande för att nå fördjupad förståelse.²¹⁴ Den hermeneutiska läsningen möjliggör att läsaren kan nå en djup väsensförståelse på en ontologisk nivå utan att begränsas av strukturer.²¹⁵ I läsningen tillämpas olika slutledningsformer, vilket möjliggör nya och innovativa tolkningar av texten. Den hermeneutiska läsningen ställer krav på läsaren, tolkningsarbetet kräver enligt Walker (1996) intuition, tid och en beredskap att följa vaga spår i texten. Detta innebär dock inte att texten tolkas utan någon form av systematik. Tolkningen styrs dels av läsarens förståelsehorisont inklusive den etiska hållningen, men också av själva sakens sanning.²¹⁶

Val av filosofisk text

Viljan har studerats inom många olika vetenskapliga discipliner. Viljan är en klassisk filosofisk fråga som debatterats av olika tänkare i århundraden, och traditionellt betraktas filosofin som en viktig utgångspunkt för den humanvetenskapliga forskningen. Det finns en stor mångfald i hur viljan har uppfattats genom historien. Tänkarna har speciellt begrundat frågor kring viljans betydelse för människans tankar och handlingar samt sambandet mellan människans vilja och hennes frihet. Vissa tänkare har förklarat viljan utgående från människans förnuft, medan andra menar att viljan är ett omedelbart begär som inte förmedlas

---

²¹³ 2003, 17

²¹⁴ Koskinen och Lindström, 2013

²¹⁵ Det finns skillnader mellan olika tolkningsförfaranden i den hermeneutiska läsningen, exempelvis Riceurs och Ödmans hermeneutiska tolkningsförfaranden är till sin natur mer strukturerade.

²¹⁶ Hermeneutisk läsning utgående från Gadamer kan förverkligas på olika sätt, jfr exempelvis med Lassenius (2005), Koskinen (2011) och Rydenlund (2012).

genom förnuftet. Figuren på nästa sida åskådliggör en kronologisk tillbakablick på olika tänkares uppfattningar om människans vilja²¹⁷.

Antikens filosofer intresserade sig för människans tänkande, och man ansåg att viljan är en själsförmåga som hör samman med människans förnuft.²¹⁸ Aristoteles (ca 300 f. Kr.) beskriver *välviljan* som den etiska grunden för det mänskliga livet, och att välviljan kan hysas för obekanta personer.²¹⁹ Aristoteles menade att välvilja eller 'eunoia'²²⁰ är en dimension av människans ethos, tillsammans med 'phroneseis'²²¹ och 'arete'²²². Människan är viljesvag då hon känner dragning till lust och begär, och sålunda dras hon bort från förnuftet.²²³

Augustinus (ca 400 e. Kr.) relaterade viljan till det gudomliga. Augustinus ansåg att världen är förutbestämd eftersom Gud redan i skapelsen har planterat ett frö av framtiden, men han menade ändå att människan har en fri vilja. Augustinus föreställde sig att människans själsliga jag består av minne ('memoria'), intelligens ('intelligentia') och vilja ('voluntas').²²⁴ Viljan är alltså inte ett resultat av förnuft eller tänkande, utan snarare en del av människans själ.

---

²¹⁷ Tänkarna (som representerar främst filosofin, teologin samt psykologin) är valda utgående från filosofiska uppslagsverk, som användes som en överblick samt introduktion till tänkandet. Därefter användes om möjligt tänkarnas egna texter. Urvalet baserar sig på deras tankar om viljan, och på vad de har betytt eller idag betyder för idéhistorien. Källor för figuren är Höffe, 1995, Magee, 1999 och Pink, 2004.

²¹⁸ Pink, 2004

²¹⁹ Aristoteles, 1993

²²⁰ Det grekiska ordet 'eunoia' har betydelsen välvilja eller vackert tänkande. Begreppet framkommer då Aristoteles framställer retoriken.

²²¹ Med *phronesis* avses här praktisk visdom eller ett gott omdöme.

²²² Med *arete* avses här dygd.

²²³ Höffe, 1995

²²⁴ Dihle, 1982

Aristoteles ca 300 f.Kr.	Viljan hör samman med förnuftet. Vålviljan (eunoia) är tillsammans med arete och phronesis en del av människans ethos.
Stoikerna ca 300 fKr- 100 e.Kr.	Viljan har samband med själen. Rätt vilja uttrycks i etiska handlingar.
Augustinus ca 400 e. Kr.	Viljan är en del av själen. Viljan kan ej skiljas från kärleken och har samband med val och inre frihet.
Thomas av Aquino ca 1200 e.Kr.	Det människan vill är det goda, vilket finns i Gud.
Thomas Hobbes ca 1600 e.Kr.	Det finns ingen fri vilja. Viljan uppstår ur mekaniska lagar, och har inget samband med förnuftet. Motvilja är en psykologisk reaktion.
David Hume ca 1700 e.Kr.	Viljan är ett intryck som banar väg för människans tänkande eller medvetande. Att vilja innebär att förhålla sig för eller emot något, och viljan har samband med känslor, lust eller smärta.
Immanuel Kant ca 1700 e.Kr.	Viljan är fri. Viljan innebär en förmåga att bestämma sig för en handling, vilket kräver praktiskt och moraliskt förnuft.
Arthur Schopenhauer ca 1800 e.Kr.	Viljan är en blind strävan, en allomfattande kraft i naturen som strävar till liv. Viljan härstammar hos människan ur motiv där det goda motivet är caritas.
Sören Kierkegaard ca 1800 e.Kr.	Viljan är en del av människans existens som ständigt bör omskapas. I den mån människan är medveten om sin vilja existerar hon som människa.
Rollo May ca 1900 e.Kr.	Människan har en fri vilja, men hon har ansvar för livet, medmänniskan och världen. Viljan hör samman med kärleken.
Viktor Frankl ca 1900 e.Kr.	Människans innersta vilja är bestående. Människans innersta vilja hör samman med meningen med livet.

Figur 2. En tillbakablick på olika tänkares uppfattning om människans vilja

Under medeltiden (ca 500–1500-talet) betraktades den mänskliga viljan som en speciell mänsklig förmåga att välja och att fatta beslut. Människan ansågs ha förmågan att använda sitt förnuft vilket involverade viljeutövning.²²⁵ Man menade att denna förmåga saknades hos de lägre stående djuren. Gud hade skapat människan, vilket enligt vissa medeltida tänkare säkerställde att människan handlar i enlighet med Guds vilja.²²⁶ Exempelvis tänkarna Thomas

²²⁵ Marc-Wogau, 1984

²²⁶ Pink, 2004

av Aquino och John Duns Scotus såg människan som en rationell varelse, som har förmåga att uppfatta mål och handlingar som goda eller värda att uppnå.

Under 1600-talet gjorde naturalismen ²²⁷ intåg vilket radikalt förändrade synen på människans vilja. Man ansåg inte längre att människan hade speciella förmågor, exempelvis filosofen Hobbes ansåg att människan var *en mer komplex version av samma art*. Människans förnuft hade inget samband med viljan, viljan ansågs istället vara en akt eller en handling. Människans handlingar var ett resultat av instinkter som gav impulser till olika rörelser. Den kausala determinismen var vanlig under denna tid, man ansåg att allt som sker är fastslaget och bestämt. ²²⁸ Eftersom människans handlingar var förutbestämda, existerade inte människans vilja. Spinoza menade att människan inte har någon vilja eftersom hon inte är ett självständigt väsen, utan snarare ett modus av Gud. ²²⁹

På 1700-talet återkom uppfattningen att viljan styr människans handlingar, och viljan ansågs vara en förmåga att välja det som förnuftet anser vara gott. ²³⁰ Filosofen Hume menade att det i slutändan är viljan som bestämmer över människas handlingar. Viljan innebar att människan väljer en handling som uppfyller känslor, lust eller smärta. ²³¹ Kant relaterade viljan till människans moral, vilken grundade sig på människans praktiska förnuft. Att ha en god vilja är att handla av plikt, vilket innebär ett etiskt handlande. Kant menade att det enda som är gott utan inskränkning är en god vilja. ²³²

---

²²⁷ Enligt naturalismen är människan en del av naturen, människan ses som en komplex variant av ett djur. Marc-Wogau, 1984

²²⁸ Pink, 2004

²²⁹ Spinoza, 1983

²³⁰ Höffe, 1995

²³¹ Nordin, 2003

²³² Nordin, 2003

Också Schopenhauer relaterar viljan till en etisk dimension. Vid 1800-talets början skrev Schopenhauer att viljan är kärnan i alla levande ting i naturen. Urviljan utgör därmed grunden för människans väsen. Schopenhauer menade att viljan är en ändlös strävan som kan hämmas men aldrig uppfyllas.²³³ Eftersom människan själv väljer att göra det goda för den andre, har viljan har en etisk dimension. Också Nietzsche grubblade över människans vilja, och viljan till makt är ett centralt begrepp i Nietzsches filosofi. Nietzsche menade att människans enda mål är att bejaka sig själv.²³⁴

Under 1800-talet utvecklades ny terminologi främst inom psykologin, där viljan liksom strävan och begär föreställdes vara målinriktad.²³⁵ Under denna tid urskiljde man viljans olika faser, som bestod av överläggning, beslut eller föresats och handling.²³⁶ Själva beslutsfasen ansågs som det specifika viljemomentet. Under 1900-talet växer nya teorier om viljan fram, exempelvis Viktor Frankl uttrycker att människan bär på en inre vilja som hör samman med livets mening.²³⁷ Rollo May binder i likhet med Augustinus samman människans vilja med kärleken.²³⁸

Den historiska tillbakablicken återger en stor mångfald i hur människans vilja har uppfattats genom tiderna. Det är uppenbart att viljan är svårfångad, och fortfarande råder oenighet gällande hur begreppet ska tolkas. De flesta tänkarna är dock överens om att människan är ett med sin vilja, eftersom hon ständigt är viljande. Man är också ense om att viljan är ett fundament för det mänskliga handlandet. Huruvida viljan är fri, och hur viljan ska ses i relation till förnuftet råder det fortsättningsvis delade meningar om. Tänkarna menar liksom

---

²³³ Schopenhauer, 1992

²³⁴ Nordin, 2003

²³⁵ Marc-Wogau, 1984

²³⁶ Psykologisk-pedagogisk uppslagsbok, 1956

²³⁷ Frankl, 1993

²³⁸ Rollo May, 1994

de vårdvetenskapliga forskarna (se kapitel 3) att viljan hör samman med etiken. Aristoteles uttrycker att viljan är en del av människans ethos och att en god vilja bidrar till en etisk handling. Tänkarna menar i likhet med forskarna att viljan har ett samband med kärleken. Nietzsche lyfter dock fram viljan till makt, vilket antyder att viljans motiv inte enbart är goda.

Val av Schopenhauers texter

Efter denna genomgång av tänkares uppfattningar om människans vilja från olika tidsperioder valdes slutligen Schopenhauers texter. Arthur Schopenhauer (1788–1860) är en av de klassiska filosoferna som förmår tala till människor av vår tid. Hans texter förmedlar etisk visdom om livets värde, om det osjälviska handlandet, om det universella medlidandet samt om alla människors broderskap och systerskap. Texterna behandlar eviga frågor som är betydelsefulla också för människor idag. Schopenhauer inspirerades av Platons och Kants filosofi, och dessutom av indisk filosofi samt buddism. Han anses i sin tur ha influerat en mängd konstnärer, författare och tänkare.²³⁹ Schopenhauers texter har använts i begränsad omfattning i tidigare vårdvetenskaplig forskning.²⁴⁰ Man kan anta att det ännu finns utforskade avsnitt i filosofens tänkande som kan bidra till vårdvetenskapens teorikärna. Schopenhauer använder sig av begreppen 'caritas' och 'medlidande' i sina texter, innebörden i begreppen är dock inte riktigt densamma som i vårdvetenskaplig mening. Filosofens texter innehåller därmed något av det främmande.

Det som motiverar användandet av Schopenhauers texter i en avhandling i hälsovetenskaper är främst att texterna innehåller ett budskap kring själva saken. Schopenhauers tänkande utgår

---

²³⁹ Exempelvis Wagner, Nietzsche och Mann. Ahlberg, 1924, 55

²⁴⁰ En forskningsartikel har hittats vid sökningen (gällande medlidande). Eriksson har citerat Schopenhauer (2009).

från världen som vilja och föreställning vilket också är titeln på hans mest berömda verk.²⁴¹ Schopenhauers ontologi²⁴² utgår från två olika verkligheter: den verkliga världen och föreställningsvärlden. Den empiriska eller konkreta verkligheten är endast en del av den verkliga världen.²⁴³ Viljan har enligt Schopenhauer olika framträdelseformer i dessa två verkligheter. Schopenhauers tänkande speglar hela den ontologiska verkligheten, vilket ger förutsättningar för att urviljans substans kan framträda och bidra med ontologisk evidens.

Ett annat motiv för valet av Schopenhauers texter är att språket är poetiskt, träffande och levande. Texterna har ett rikt och djupt innehåll som har potential att bidra till att urviljans väsen träder fram i en hermeneutisk läsning.²⁴⁴ Schopenhauer betonar människokärleken som en dygd.²⁴⁵ Filosofen väver in vetande från både den västliga och östliga filosofin, och utgår från ett mångkulturellt närmelsesätt. Därför kan man dra slutsatsen att Schopenhauer på många sätt var före sin tid. Det finns dock argument som talar för att Schopenhauers texter inte är ett lämpligt val. Hans texter förmedlar en kvinnobild som inte är förenlig med dagens uppfattningar om jämställdhet, och texterna uttrycker också nedvärderande omdömen som idag kan betraktas som rasistiska. Detta betraktas som ett utslag av tidens anda. Schopenhauer anklagas för att ha en pessimistisk världsbild eftersom han anser att människan är fast i en

---

²⁴¹ Schopenhauers bok *Die Welt als Wille und Vorstellung, Världen som vilja och föreställning* utkom år 1819.

²⁴² Man talar också allmänt om Schopenhauers metafysik. Begreppet *metafysik* används ibland nedsättande (enligt SAOB). Med *ontologi* avses här frågan om verklighetens beskaffenhet och världsbildsfrågor.

²⁴³ Detta överensstämmer delvis med den caritative vårdvetenskapens verklighetsuppfattning (se Eriksson och Lindström, 2003). Schopenhauer menar att verkligheten består av verklig värld och föreställningsvärld, vårdvetenskapen talar om den verkliga verkligheten, empiri och praxis. Det vårdvetenskapliga kunskapsobjektet på ontologisk nivå rör sig i varats värld, det vill säga i den verkliga verkligheten, vilket Schopenhauer benämner den verkliga världen. Empiri och praxis motsvaras av föreställningsvärlden.

²⁴⁴ Schopenhauer använder sig flitigt av liknelser och metaforer i texten.

²⁴⁵ Detta till skillnad från antikens filosofer. Schopenhauer avvisar kristendomen men omfattar budet om att älska vår nästa, vilket är en av kristendomens viktigaste fundament.

värld av lidande.²⁴⁶ Schopenhauers tänkande är ändå ljusstållvida att det präglas av kärlekens budskap samt viljan att vara levande.

Förverkligandet av den hermeneutiska läsningen i avhandlingen

I detta avsnitt beskrivs hur den hermeneutiska läsningen av Schopenhauers texter förverkligades i avhandlingsarbetet. Läsningen av Schopenhauers texter föregicks av en förväntansfull och undrande hållning.²⁴⁷ Det var spännande att ta sig an texten, skulle texten fördjupa förståelsen för urviljans väsen och dess framträdelserformer? Var textens sak densamma som avhandlingens sak? De böcker som lästes var *Världen som vilja och föreställning*, *Etiken* samt *Om lidandet i världen*.²⁴⁸ Inledningsvis lästes böckerna i sin helhet för att få en uppfattning om texternas meningsinnehåll. Efter denna första läsning var jag förvissad om att texterna vidrörde urviljans väsen, och att de utgjorde ett material som hade förutsättning att öppnas med hjälp av ett hermeneutiskt tolkningsarbete.

Därefter återvände jag till texten och fortsatte läsandet. Min strävan var att försöka avtäcka, tolka och förstå texternas meningsinnehåll, samt att varsamt avtäcka något av urviljans fragment. Den huvudsakliga fråga som jag ställde till texten var: Vad är urvilja? De avsnitt i texterna som speglar Schopenhauers tänkande i relation till urviljan uppmärksammades och lästes upprepade gånger. Ibland lästes större helheter, ibland enstaka meningar. Vissa meningar lärde jag mig utantill. Tidvis läste jag högt, vilket gav läsandet rytm. Att läsa högt

---

²⁴⁶ Detta ses snarare som ett uttryck för filosofens personliga livshållning snarare än för hans filosofi. Man kan fråga sig hur värdvetenskapen lyckats undvika denna pessimistiska verklighetsbild? Svaret kan finnas i utgångspunkten att etiken går före ontologin och att etiken och ethos hör samman. Ethos leder den värdvetenskapliga forskaren så att den värdande substansen blir synlig och stark.

²⁴⁷ De filosofiska texter som jag tidigare hade läst rörde inte urviljans väsen, utan snarare viljans frihet. Min uppfattning om Schopenhauer var att han är en pessimistisk men träffsäker filosof, efter att tidigare ha stött på citat i olika sammanhang.

²⁴⁸ Texter som inte togs med var exempelvis *Parerga und Paralipomena*, eftersom denna består av tillägg och efterskrifter till boken *Världen som vilja och föreställning* (1819). Tilläggen består exempelvis av Schopenhauers avfärdande av dåtidens politik. De väsentligaste dragen utlades 1819, och denna bok citeras också flitigast i resultatkapitlet.

bidrog till att jag var mer närvarande i texterna, och att ingenting hoppades över.²⁴⁹ Då och då dröjde jag kvar, undrade, och ställde vad och hur frågor. Vid sidan av läsningen antecknades centrala meningar och begrepp, och på detta sätt utkristalliserades med tiden betydelsefulla fragment. Samtidigt antecknade jag min undran. Jag sammanfattade nya insikter då och då. I läsningen besvarades vissa frågeställningar, och samtidigt väcktes ny undran. Texternas meningsinnehåll förändrades utgående från min framväxande förståelse. I ett sent skede lästes också andra författares tolkningar av Schopenhauers texter, exempelvis Ahlberg (1924). Läsningen av Schopenhauers texter pågick återkommande under åren 2011–2014.

Med tiden framträdde ett antal tankemönster ur Schopenhauers texter.²⁵⁰ Vissa mönster förtydligades under läsningens gång, några sammanfördes och andra tonade bort. Tankemönstren blev slutligen fyra till antalet. Dessa presenteras i kapitel 6, och med dessa mönsters hjälp gestaltas och uttrycks urviljans substans i ontologisk mening.²⁵¹ Antaganden deduceras utgående från tankemönstren. De sammanstrålar därefter i en bild. Bilden framställer något av urviljans väsen och dess framträdelseformer i olika verkligheter. Bilden vävs senare samman med nya fragment i fortsatta forskningsarbetet.

---

²⁴⁹ Vid högläsning lyssnar läsaren till de ljudande orden, och finner och återskapar textens djupaste grundton.

²⁵⁰ Med 'mönster' avses underliggande struktur, avbildning, gestalt. SAOB (1945), läst 11.3.2013

²⁵¹ Mönstren utgår från urviljan relaterat till världen, människan, lidandet och lindrat lidande.

Hermeneutisk tolkning genom brevväxling

There is something very sensual about a letter.

The physical contact of pen to paper, the time set aside to form thoughts, the folding of the paper into the envelope, licking it closed, addressing it, a chosen stamp, and then the release of the letter to the mailbox are all acts of tenderness...

Once opened, a connection is made. We are not alone in the world.

Tempest Williams, 1991

I detta avsnitt presenteras tidigare forskning kring brev, samt hur brevväxling tidigare har använts som forskningsmetod.²⁵² Därefter synliggörs brevväxlingens bärande idé i hermeneutisk mening.²⁵³ Brevväxlingen skildras i tre skeenden: att skriva brev, att vara i väntan och att läsa brev. Slutligen skildras valet av skribenter och hur den hermeneutiska brevväxlingen förverkligas.

Brev som material

Det finns en lång tradition av handskrivna, postade brev. Brevskrivningens konst introducerades i det klassiska Grekland redan 1100 år f. Kr.²⁵⁴ Det man idag förstår som brevets idé är att brevet förmedlar ett viktigt budskap från en människa till en annan.²⁵⁵ Ett brev är ett ursprungligt dokument som tillägnas och formuleras till en utvald läsare. Brevet är en betydelsefull gåva, en speciell skatt som människor sparar i generationer. Såvida brevet tas

---

²⁵² Utformningen av metoden påbörjades i en avhandling pro gradu, Nyholm, 2010

²⁵³ Den hermeneutiska brevväxlingen har getts mer utrymme än den hermeneutiska läsningen, eftersom en viss metodutveckling gjorts.

²⁵⁴ Harris, 2002

²⁵⁵ Nevala & Palander-Collin, 2005

emot med hjärtat, har det potential att vidröra på ett speciellt sätt. Ett brev kan bekräfta det som har betydelse och göra verklig skillnad.²⁵⁶

Ett kvalitativt material kan vara av olika värde för en bestämd forskningsuppgift.²⁵⁷ Brevet är ett personligt dokument som enligt Åkerberg kan utgöra bas för vetenskapliga premisser. Ett brev bär vittnesbörd, fångar bilder och framställer undran och önskan. Dessutom kan brevet ses som en intertextuell relation, eftersom ett brev blir meningsfullt då det delas.²⁵⁸ I den tidigare forskningen lyfts det fram att ett brev innehar tidlös giltighet, som förenar det historiska med nuet och framtiden.²⁵⁹ Brev har därför haft sin naturliga plats som material såväl inom historisk som inom idéhistorisk forskning.²⁶⁰

Det finns omfattande tidigare forskning kring brevväxling. Brevväxling har använts i forskningssyfte exempelvis inom pedagogiken²⁶¹, språkvetenskaperna²⁶² och litteraturvetenskapen²⁶³. I vårdarbetet har brevskrivning använts som terapiform, speciellt inom familjevården där vårdpersonalen skriver terapeutiska brev till patienterna.²⁶⁴ Jag har funnit några vårdvetenskapliga studier som har genomförts med brevväxling som primär datainsamlingsmetod.²⁶⁵ Då brevväxling har använts som forskningsmetod inom olika vetenskaper har fokus dock inte varit inriktat på brevväxlingens hermeneutiska dimension. Den tidigare forskningen antyder dock att brevväxling bär på en potential för ett hermeneutiskt tolkningsarbete.

---

²⁵⁶ Bell, Moules, Wright, 2009; Moules, 2009

²⁵⁷ Jfr Åkerberg, 1986

²⁵⁸ Fitzmaurice, 2002; Rautio, 2009

²⁵⁹ Harris, 2002

²⁶⁰ Fitzmaurice, 2002; Sachs, 2010

²⁶¹ Newman & Bizzarri, 2011

²⁶² Nevala & Palander-Collin, 2005

²⁶³ Daybell, 2005

²⁶⁴ Bell, Moules, Wright, 2009; Moules, 2009; Moules, 2002

²⁶⁵ Bell, Moules, Wright, 2009; Moules, 2009; Moules, 2002; Kralik, Koch & Brady, 2000; Rehnsfeldt, 1999

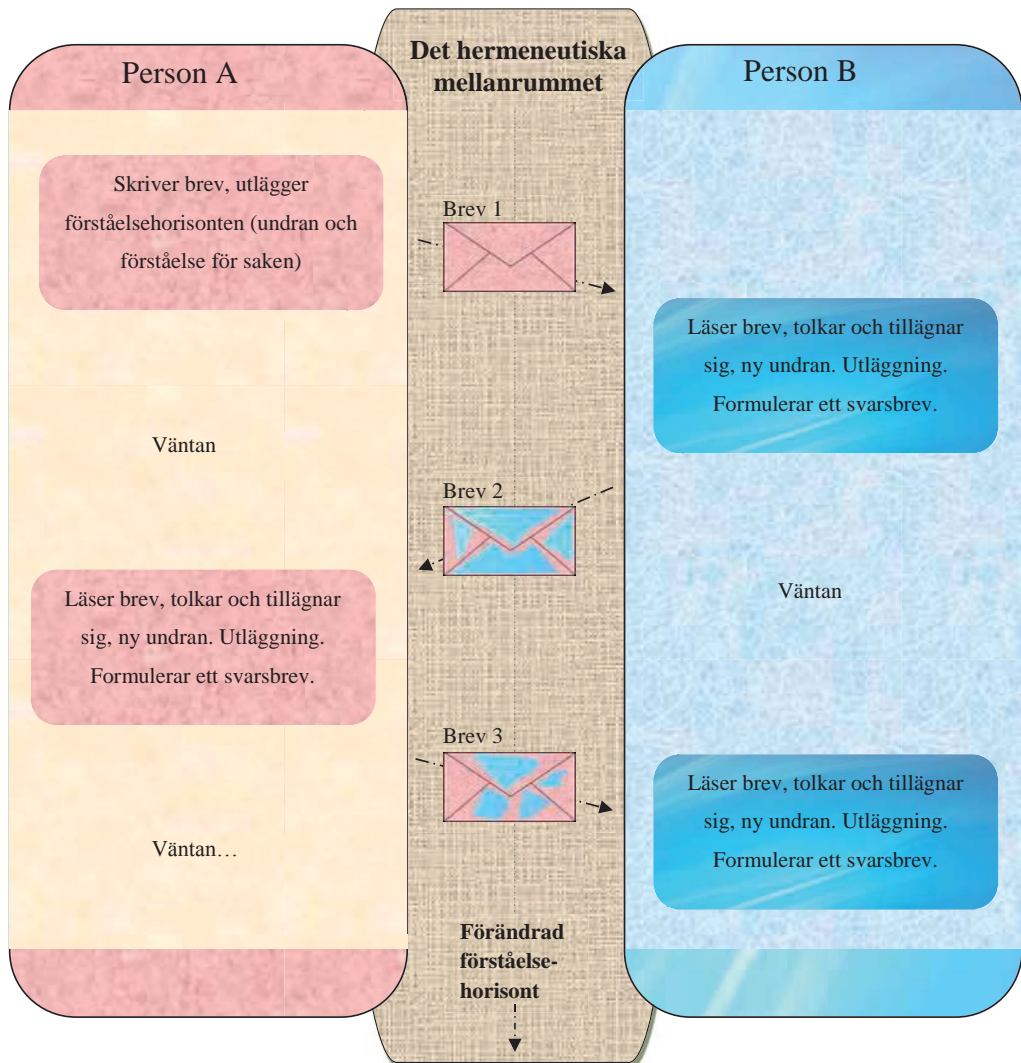
Brevväxlingens bärande idé i hermeneutisk mening

Brev som växlas i forskningssammanhang antas fokusera på en universell förståelse, där strävan är att brevsribenterna når gemensam förståelse kring själva saken. Den hermeneutiska brevväxlingens primära syfte är således inte att lära känna den andre, utan snarare att låta saken tala i sin egen rätt samt att möjliggöra en sammansmältning av två horisonter. Brevväxlingen är en form av samtal i skriftlig form, där det sanningslika avtäcks med språkets och textens hjälp.

Förståelsens cirkulära natur framställs av hermeneutiska forskare som en hermeneutisk rörelse. Gadamer skildrar det hermeneutiska arbetssättet som en ständig rörelse mellan det bekanta och det främmande.²⁶⁶ I brevväxlingen sker förståelsens hermeneutiska rörelse i form av en gemensam yttre rörelse, där brevsribenterna och texterna i breven inbegrips, men också i form en inre rörelse som sker inom brevsribenterna (i figuren skildras den yttre rörelsen med pilar). Den hermeneutiska brevväxlingens rörelse och bärande idé skildras i figur 3 (se nästa sida).

---

²⁶⁶ Gadamer, 1989

Figur 3. Den hermeneutiska brevväxlingens rörelse och idé.

En tilltalande text i ett brev som riktas direkt till den andre förmår sätta mottagaren i rörelse. Breven riktas direkt till den andre i dennes specifika kontext, och breven har potential att vidröra den andre så att förståelsens rörelse igångsätts eller förändrar riktning. Förståelsens rörelse gynnas av brevväxlingen, eftersom skribentens horisont träder i förbindelse med en främmande horisont med brevens hjälp. Förståelsens hermeneutiska rörelse pågår ständigt genom skrivandet, läsandet och väntan på nya brev. Språket och texten i breven driver den

hermeneutiska rörelsen vidare. Deltagarna läser eventuellt andra texter vilket ger förståelsens hermeneutiska rörelse en annan riktning. Målet med förståelsens hermeneutiska rörelse är införståddhet i sak.²⁶⁷

Förståelsens rörelse sker i ett rum mellan förtrogenhet och främlingskap.²⁶⁸ Avståndet mellan läsare och text skapar ett utrymme där det kända och det främmande kan komma till tals. Det finns således ett hermeneutiskt mellanrum som kan tas i bruk (se figur 3). Strävan är att brevsribenterna med brevväxlingens hjälp träder in i detta gestaltade rum. Med rum avses här ett abstrakt emellan, en hemvist, ett utrymme, ett öppet rum som inrymmer möjligheter, där brevsribenterna ges svängrum och frihet.²⁶⁹ Brevsribenterna träder in i det gemensamma undransrummet tillsammans genom att växla brev. Brevsribenterna befinner sig tillsammans i rummet där fönster står öppna mot det förflutna och framtiden, mot den bekanta och mot den främmande horisonten. Detta rum är den annorlunda förståelsens rum, där brevsribenterna låter saken tala i sin egen rätt och en sammansmältning av två horisonter blir möjlig.

I det hermeneutiska mellanrummet ges mötet mellan det förtrogna och det främmande utrymme.²⁷⁰ I mellanrummet förs ett samtal, i vilket saken talar i egen rätt. Det primära målet är inte att brevsribenternas förståelse fullständigt ska smälta samman. Målet är snarare att en annorlunda förståelsehorisont gestaltas. Den pendlande rörelse som sker mellan det bekanta och det främmande skildras som *en kreativ kärlekskamp*, där man kämpar tillsammans för det sanningslika.²⁷¹ Det är därmed av betydelse att deltagarna lyckas skapa ett hermeneutiskt rum som inbjuder till denna kreativa kärlekskamp. Hermeneutiken förverkligas då deltagarna

---

²⁶⁷ Eriksson och Lindström, 2007, 10

²⁶⁸ Gadamer, 1998

²⁶⁹ Jfr Lassenius, 2005

²⁷⁰ Gadamer benämner detta hermeneutiska mellanrum *in-between*, och Sá Cavalcante Schuback talar om *intet*.

²⁷¹ Jfr Kristensson Ugglå, 2014; Vikström, 2005. Begreppet härstammar från Jaspers kommunikationsmodell.

tilltalas och utmanas av själva saken, vilket innefattar att man känner sig kallad att delta i tolkningsprocessen.²⁷² En reflexion kring metodens möjligheter och begränsningar presenteras i kapitel 9.

Att skriva brev

Det skrivna ordet söker sig till någon, eller någon finner det och tillägnar sig texten. Eriksson, 2009, 56

I det inledande brevet lysas själva saken upp och riktningen anges. Att skriva brev innebär att brevsribenten uttrycker sin förståelse av saken och sin undran i skriftlig form. Brevsribenten fäster tanken på pappret och uttrycker det verkligt viktiga om saken med hjälp av det skrivna ordet. Skrivandet är en form av ett kreativt fritt skrivande, där texten riktas till den andre. Skrivandet av brevet innebär att brevsribenten träder in i den hermeneutiska rörelsen genom att föra en inre dialog med sig själv genom frågor och svar, då förståelsehorisonten formuleras i en text.

Genom brevet utläggs brevsribentens förståelsehorisont. Gadamer (1989) menar att utläggningen är den explicita formen av förståelse. Att utlägga innebär att finna ord och språk, att offentliggöra i språk och form samt att dela sin förståelse med andra. Konsten att utlägga innebär att framställa och förmedla horisonten, att låta andra se något som man har förstått. Betydelsen av varsamhet i utläggningen framstår då orden skrivs ned, eftersom det skrivna inte förändras i olika kontext eller beroende av minne. Det är möjligt att begrepp och ord får ny innebörd under brevväxlingens gång. Innebörden i orden är rikare i en text än den mening

---

²⁷² Vikström, 2005

orden ges i ett samtal, och meningsrikedomen kommer till sin rätt i en skriven text.²⁷³ Den skrivna texten i ett brev ger skribenten möjlighet att fritt röra sig i texten och tillbaka till sig själv, vilket hjälper skribenten att se strukturer och mönster.²⁷⁴

Att vara i väntan

Den som inte väntar skall inte finna det oväntade...

Herakleitos, 1997

Tiden mellan ett brev sänds till att man erhåller ett nytt ger brevväxlingen en speciell natur och ett speciellt sätt att skriva.²⁷⁵ Det är av betydelse att brevets mottagare har en förväntansfull öppenhet för att något ska hända, att en värld ska öppna sig. Mottagaren stämmer sig inför den andres brev.²⁷⁶ Under tiden i väntan präglas hållningen av undran. En del av metodens potential finns i väntan, eftersom den bidrar till att upprätthålla den undrande hållning som hermeneutiken kräver. Väntan innebär förväntan, att ge sig till tåls, att bereda sig på att det skrivna ordet återvänder i en annan form. Det oväntade upptäcks i väntan. Man kan samtidigt inte vänta på det oupptäckbara, men det kan ändå upptäckas för den som befinner sig i väntan.²⁷⁷

---

²⁷³ Vikström, 2005

²⁷⁴ Bell, Moules och Wright, 2009; Moules, 2009

²⁷⁵ Gadamer, 2007

²⁷⁶ Att *stämna sig* innebär här att läsaren bibringar sig en speciell sinnesstämning.

²⁷⁷ Herakleitos, 1997

Att läsa brev

Då texten i brevet läses med öppet sinne, har texten möjlighet att presentera sig i sin annanhet. Läsaren försöker förstå vad texten uttrycker om verkligheten. Läsaren låter den andres text framträda mot det hon är och de frågor hon bär med sig in i läsningen. Orden i brevet fångar tonen, det autentiska och det genuina om själva saken. Att läsa ett brev förutsätter en dröjande närvaro, för att läsaren ska lyckas fånga upp brevsribentens ton. Genom att vara närvarande i läsningen legitimerar läsaren den andre. Läsarens förståelsehorisont möter den förståelsehorisont som brevsribenten hade i skrivande stund. Sanningen är enligt Gadamer (1989) en form av uppenbarelse, som framträder i mötet mellan det bekanta och det nya. I ett genuint möte konfronteras läsarens förförståelse med det främmande. Texten i brevet ställer frågor till läsarens förståelsehorisont. Texten svarar eventuellt på frågor samt stillar en viss nyfikenhet, men texten väcker samtidigt nya frågor och ny undran. Läsaren har möjlighet att läsa brevet upprepade gånger, att dröja kvar och att fortsätta undra.

Brevväxlingen framskrider

Ett brev manar den andre genom att kalla på ett svar.²⁷⁸ Läsaren delar med sig av sin förnyade förståelsehorisont och sin undran genom att formulera ett svarsbrev. En del av metodens hermeneutiska potential består i att texten i svarsbrevet bygger på den gemensamma förståelsehorisont som formats utgående från tidigare brev (skildras i figur 3 med hjälp av olika färger). Det som uttrycks i breven är deltagarnas gemensamma förståelsehorisont, deltagarnas förståelse flätas samman och blir något nytt.²⁷⁹ Brevsribenternas förståelse växer

---

²⁷⁸ Fitzmaurice, 2002

²⁷⁹ Jfr Gadamer, 1989

när breven växlas, och tolkningsrörelsen fortskrider under hela brevväxlingens gång. Brevskribenterna har möjlighet att möta det främmande om och om igen med brevväxlingens hjälp. Varje brev visar på hur förståelsehorisonten har förändrats sedan föregående brev. En form av horisontsammanmältning äger rum och det nya träder fram.

Utläggning av den gemensamma förståelsehorisonten

Då deltagarna träder ut ur det gemensamma undransrummet och den hermeneutiska brevväxlingen avslutats utgör breven ett resultat. Deltagarna avgör tillsammans när man nått en gemensam förståelsehorisont och är beredd att överlåta breven. Breven präglas av deltagarnas förändrade förståelsehorisont vilket innebär att texten i de inledande breven inte betraktas som slutgiltigt. Att utlägga de inledande breven vore att reducera den nyvunna gemensamma förståelsehorisonten.

Forskarens uppgift efter avslutad brevväxling är därför inte att tolka materialet, utan snarare att utlägga den nyvunna horisonten. Den slutliga genomläsningen av samtliga brev underlättar att se förståelsehorisonten som skapats, bortom det som är nära, att se bättre och att se en större helhet. Spår igenkänns av hur den gemensamma förståelsen har vuxit fram. Vissa spår har sopats igen under brevväxlingens gång, medan andra spår framstår allt tydligare. Några spår som är explicita i de första breven sopas igen för att återkomma i ny form i senare brev.

Val av skribenter

The man who is not prepared to unlock his heart to us can never write a good letter.

Dawson and Dawson, 1909, 11– 12

Som citatet antyder är det en konst att skriva brev. Brevväxlingen kräver kvalitéer av skribenterna. Valet av brevsribenter är av betydelse. Avhandlingen innefattar brev från tre personer, forskaren inräknad. Valet av skribenter gjordes utgående från ett antal kriterier. Många människor har erfarenheter av urviljan, men skribenterna förutsattes ha teoretisk och empirisk erfarenhet av urviljan eller närliggande tematik. Det var betydelsefullt att brevsribenterna tilltalades och utmanades av själva saken, vilket innefattade att de kände sig kallade att delta i brevväxlingen. Texterna i breven öppnar sig endast för den läskunniga. Att vara läskunnig innebär att det skrivna ordet berör och att man har en förmåga att svara an. Ett verkligt intresse för forskningstemat var därför ett viktigt kriterium, och ett annat var att skribenterna verkligen ville undra tillsammans med någon annan, eventuellt under en längre tid. Skribenternas förmåga och vilja att möta motsättningar snarare än ensidigt bekräftande och enighet skapar en kreativ dynamik som skapar möjligheter för en djup väsensförståelse.

Ett tredje kriterium var att skribenterna skulle ha gedigen erfarenhet av själva saken, eftersom strävan var att skapa ett material rikt på djup mening. Gemensamt för de båda skribenterna (förutom jag själv) är att de arbetar eller har arbetat i det kliniska vårdarbetet i många år såväl som i patientvården och som vårdledare. Båda har arbetat teoretiskt med närliggande tematik, och publicerat teoretiska texter. Ett annat viktigt kriterium var nämligen att skribenterna skulle inneha förmågan att förmedla sin undran och sitt vetande i skriftlig form. Skribenternas

varierande förståelsehorisont är en förutsättning för en givande brevväxling.²⁸⁰ Skribenterna som valdes ut var därför av olika kön, från olika länder och kontext, vilket gav tillgång till både ny och annorlunda förståelse från olika verkligheter.

Förverkligandet av den hermeneutiska brevväxlingen

Brevväxlingen inleddes med en inbjudan att delta, efter att lov beviljats av Åbo Akademis forskningsetiska nämnd.²⁸¹ Tre personer blev inbjudna, varav en avböjde medverkan. Brevväxlingen pågick under 14 månader. Breven bestod av allt från två till tio sidor text, och de flesta skrevs för hand. Den sammanlagda texten utgör 16 brev med 112 sidor. Texten har en vårdad och tidlös stil, sällan argumenterande utan snarare innehållande personlig undran. Den inledande frågan löd: ” Vad har urviljan för betydelse för liv och hälsa? Texten är av öppen karaktär, och flera brev efter varandra kretsar kring samma tema.²⁸² Breven färgas av en personlig ton vilket gjorde breven verkligt läsvärda.

Brevväxling är tålmodskrävande, ibland tar det tid att få svar. Det är spännande att vänta på svar. Varje brev som studsade ner i postlådan vidtogs av ett intensivt läsande. Innan läsningen förvissade jag mig om att få läsa ostört. Ofta läste jag föregående brev innan jag öppnade det nya. Breven innehöll ibland en önskan om att förtydliga eller fördjupa tidigare brev, eller att pröva nya insikter. Jag läste igenom varje brev ett flertal gånger. Jag ansträngde mig att förstå textens sak, och att inte väja för frågor som inte var förenliga med den egna förståelsehorisonten.²⁸³ Brevväxlingen med den ena skribenten avslutades då den andra inleddes, vilket innebar att förståelsen från den första brevväxlingen fördes in i den andra (men inte tvärtom).

---

²⁸⁰ Jfr t. ex. Geanellos, 1998

²⁸¹ Jfr bilaga 2.

²⁸² Phillips (2007) menar att öppna frågeställningar bjuder in till ett utforskande av själva saken.

²⁸³ Exempelvis viljan att dö eller viljan till ondska.

Jag ansträngde mig att besvara breven inom rimlig tid för att upprätthålla ett levande samtal. En del brev skrev jag på några timmar, medan andra brev tog många dagar att formulera. Jag lade vikt vid att klargöra begrepp, ordböcker användes för att förstå betydelser och nyanser. Breven formulerades i åtanke på personen som det riktades till. Under brevväxlingens gång läste jag andra texter (filosofiska och skönlitterära) som jag inspirerades av, och en av skribenterna sände mig konstnärliga bilder samt utdrag ur filosofers texter. Att närma oss dessa texter tillsammans bidrog till att vi ytterligare kunde fördjupa oss i väsensfrågan. De sista breven skrevs i syfte att bekräfta den gemensamma horisont som växt fram under brevväxlingens gång. Skribenterna gavs tillfälle att beskriva hur de upplevt brevväxlingen. Man uttryckte att brevväxlingen var inspirerande och givande. Det gemensamma intresset för saken bringade kraft i brevväxlingens framåtskridande rörelse. Det var också kraftbringande att man ingick i en gemenskap, och att man vidrörde varandra med brevens hjälp. En av skribenterna uttryckte följande:

Brevskrivandet har varit svårt och krävande till tid och utrymme, men aldrig tungt. Det har varit ack så roligt, glädjesamt, lustfyllt, inspirerande, stimulerande och givande. Brevskrivandet innebär också närhet och gemenskap.

En annan skribent skrev:

Jag tänker efter innan jag formulerar tanken på pappret. Jag försöker använda vackra och goda ord, och hitta de glittrande orden för att ge en så rik och beskrivande bild som möjligt. Det egna tänkandet stimuleras och fördjupas då jag får ny inspiration från breven. Jag har förstått så mycket mer än jag någonsin anade då vi inledde brevväxlingen.

Begreppsanalys

För att ytterligare utforska vad begreppet 'vilja' inrymmer utförs en begreppsanalys, som en del av den fortsatta hermeneutiska tolkningsrörelsen. Begreppsanalysen som metod ger möjlighet att utreda begreppens djupa ontologiska betydelse. Begreppens uppenbara betydelse framställs, och därutöver ger metoden ger också möjligheter att avtäckta dolda betydelser.²⁸⁴ Metoden gynnar forskningsuppgiften eftersom förståelsen för begreppet ytterligare preciseras och nyanseras. En begreppsbestämning i hermeneutisk anda möjliggör en djupare väsensförståelse då dolda språkliga kvaliteter lyfts fram. Detta är i linje med Gadamers tänkande kring språket och ordens betydelse för förståelsen.²⁸⁵ Jag har inte funnit någon studie där vårdvetenskapliga forskare utreder begreppet språkligt, vilket motiverar begreppsanalysen.

Tolkningen utförs utgående från den begreppsbestämningsmodell som Eriksson utarbetade utgående från Koorts semantiska analys på 1970-talet.²⁸⁶ Begreppsbestämningen inleds med en etymologisk utredning av begreppet 'vilja'. Den etymologiska utredningen beskriver begreppets ursprungliga betydelse och dess förändring över tiden.²⁸⁷ Den ursprungliga betydelsen är av intresse eftersom den kan lysa upp begreppets djupa innebörd, trots att denna kan ha förändrats.²⁸⁸ Den ursprungliga betydelsen bär på något av substansen och något av det

---

²⁸⁴ Eriksson, 1997; Sivonen, Kasén & Eriksson, 2010; Eriksson, 2010; Sivonen, 2012

²⁸⁵ Se kapitel 5

²⁸⁶ Koort, 1975. Andra modeller som kunde ha använts är exempelvis Walker & Avant eller Rogers & Knafl. Valet motiveras med att Koorts begreppsanalys är hermeneutisk till sin karaktär (jfr Eriksson & Lindström, 2007, 17) vilket passar då avhandlingen har en hermeneutisk ansats. Koorts metod har dock kritiserats eftersom resultatet inte direkt kan översättas till annat språk. Walker & Avant och Rodgers & Knafls metoder anses ge begränsade tolkningsmöjligheter (jfr Sivonen, 2012). En fullständig begreppsbestämning enligt Eriksson innefattar fyra skeden: etymologisk och semantisk analys, diskriminationsanalys samt testbarhetsanalys. Här har det sista skedet uteslutits.

²⁸⁷ Eriksson, 1997, 70

²⁸⁸ Sivonen, 2012, 85

eviga, något som bör återsägas. Etymologin granskas i tre etymologiska ordböcker, där författarna redogör för begreppets utveckling från 1850-talet till nutid.

I den semantiska analysen granskas såväl de universella som de partikulära betydelsedimensionerna med hjälp av begreppets synonymer. Jag använder mig av sju ordböcker, som representerar en tidsperiod på över 150 år. Materialet valdes utgående från uppfattad vetenskaplighet samt representation för en längre tidsperiod (1820–2009). Ordböckerna är utgivna med jämna tidsintervaller av olika redaktörer. Det visade sig att begreppet förekommer frekvent i ordböckerna. Samtliga ordböcker som granskades innehöll begreppet 'vilja', men vissa valdes bort eftersom de tillhandahöll förklaringar istället för synonymer. Inledningsvis noterades samtliga synonymer till verbet vilja ur de valda ordböckerna, och med hjälp av dessa gjordes en synonymtablå (se tabell 2).²⁸⁹ Därefter granskas synonymerna för synonymerna i en diskriminationsanalys. På detta sätt granskas olika begreppsfamiljer, samt hur de förhåller sig till varandra.²⁹⁰ Eftersom närmelsesättet är hermeneutiskt beaktas inte enbart de mest frekventa synonymerna, utan också andra synonymer beaktas som har betydelse utgående från avhandlingens förståelsehorisont och gestaltning. Därefter jämförs huruvida synonymerna är ömsesidiga vilket resulterar i diskriminationsmatriser. Dessa visar på begreppets bindningar samt inbördes synonymitet (man talar om synonymitetsgrad). Matrisen framställs figurativt i ett diskriminationsparadigm, som därefter tolkas.

---

²⁸⁹ I Erikssons begreppsbestämningsmodell utforskas primärt verb. Det visade sig också att verbet 'vilja' och substantivet 'vilja' har en gemensam stam, där substantivet 'vilja' har uppstått ur verbet 'vilja' (Hellquist, 1980; Wessén, 1973).

²⁹⁰ Eriksson, 1997, 70

Etisk förhandsbedömning

Genom hela avhandlingen strävar jag efter att följa anvisningar om god vetenskaplig praxis, vilket innebär att varje forskningsbeslut från planering till resultatredovisning utförs med hänsyn till etiska frågeställningar.²⁹¹ Den egna forskningstraditionen respekteras i avhandlingen genom en redogörelse för det teoretiska perspektivet, och källor som refereras redovisas. Forskningsmaterialet består av filosofiska texter, brev samt ordböcker. Litteraturen som berör tidigare forskning hanteras omsorgsfullt.²⁹² Materialet är till stor del på engelska, vilket medför att översättningen i sig innefattar en tolkning. Substansen från den tidigare forskningen väljs med hänsyn till helheten, och källorna redovisas också här noggrant. Läsaren kan därmed pröva de antaganden som struktureras utgående från den tidigare forskningen genom att återgå till de ursprungliga källorna. De filosofiska texterna läses och tolkas med ödmjukhet och varsamhet. Ambitionen är att göra filosofernas litterära verk rättvisa genom att framställa texternas sak så sanningsenligt och ärligt som möjligt. Texterna är översatta från originalspråket till svenska. Eftersom översättning delvis innefattar ett tolkningsarbete ökar risken för eventuell feltolkning. Etiska problemställningar aktualiseras i samband med att de filosofiska texterna ställvis förmedlar en kvinnobild som inte är förenlig med dagens uppfattningar om jämställdhet, och texterna uttrycker omdömen som idag betraktas som rasistiska. Detta betraktas som ett utslag av tidens anda.

---

²⁹¹ Jfr Forskningsetiska delegationens anvisningar för god vetenskaplig praxis, 2012; Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymisten tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi, 2009 (www.etene.fi), Helsinki Declaration, 1964, (reviderad år 2000); International Council of Nurses ICN (www.icn.ch); Nordic Nurses Associations 1983, 2003; Finlands Akademi (www.aka.fi).

²⁹² Etiska val kan här innebära att man väljer bort artiklar där forskningen inte uppfattas vara genomförd på ett etiskt sätt.

Forskningsmaterialet består också av brev. Avhandlingen involverar tre forskningspersoner som deltar i hermeneutisk brevväxling, för vilken Åbo Akademis etiska nämnd har utfärdat tillstånd (nr 3/2013). Den etiska förhandsbedömningen grundas i synnerhet på respekten för deltagarnas självbestämmanderätt, strävan att undvika skador samt skyddandet av deltagarnas personliga integritet.²⁹³ Deltagarna informeras om att de har möjlighet att tacka nej till deltagande och att de när som helst och utan att ange skäl kunde avbryta sitt deltagande. Informationen ges i skriftlig form. Deltagarna ombeds ge ett skriftligt samtycke innan brevväxlingen inleds. Deltagarna medvetandegörs om att brevväxlingen fortgår under begränsad tid, och att breven kommer att utgöra forskningsmaterial.²⁹⁴ Brevväxling ställer krav på deltagarnas engagemang och uthållighet, och kan väcka djupa frågeställningar hos deltagarna. Deltagarna som väljs är sakkunniga vilket innebär att de genom sin yrkesutövning har både teoretisk och praktisk erfarenhet av begreppet urvilja eller närliggande tematik. De antas därmed ha beredskap att hantera djupa frågeställningar. Deltagarnas extrakostnader ersätts.

Det är etiskt utmanande att med ömsesidig respekt föra varandra mot annorlunda förståelse i en hermeneutisk brevväxling. Brevväxlingen får ta tid, och såvitt jag kan bedöma har relationen mellan deltagarna grundat sig på öppenhet och ärlighet. Deltagarna bär ett djupt etiskt ansvar för att textens rörelse i breven hålls levande och rörlig. Texten förändras under brevväxlingens gång vilket innebär att texten i de inledande breven inte betraktats som slutgiltig. Deltagarna avgör tillsammans vad det sanningslika kan vara, och när man är beredd att överlåta texten. Texten hanteras respektfullt med tanke på att texterna utgör en bild av

---

²⁹³ Jfr Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymisten tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi, 2009

²⁹⁴ Att avsluta brevväxlingen efter en intensiv tid kan upplevas tråkigt.

deltagarnas verklighet. Jag bär ett ansvar att inte förenkla, reducera eller förändra deltagarnas gemensamma förståelse då denna framställs i anhandlingen. Resultatredovisningen är en speciell utmaning eftersom de enskilda deltagarna inte bör igenkännas, men deras texter ska ändå framträda. Ambitionen är att deltagarnas identitet inte avslöjas. Namn eller andra kännetecken (kön, utbildningsdimension, arbetsplats) som eventuellt kan kopplas samman med deltagarna framkommer inte i resultatet.

En del av materialet består av ordböcker, som används för en begreppsanalys. Materialet väljs utgående från uppfattad vetenskaplighet samt representation för en längre tidsperiod (1850–2009). Ordböckerna är utgivna med jämna tidsintervaller av olika redaktörer, för att möjliggöra att begreppets olika betydelsenyanser framträder. Begreppet är dock inte beskrivet i ordböckerna utgående från en vårdvetenskaplig horisont. Begreppsanalysen ger därför rum för hermeneutisk tolkning. Detta innebär att forskaren har ett betydande ansvar i tolkningsarbetet, exempelvis vid val av synonymer.

Ur etiskt hänseende bör den bästa möjliga metoden användas, och metoden bör vara giltig.²⁹⁵ En metod som är giltig i hermeneutisk mening innehar potential att avslöja väsentliga men tidigare dolda förhållanden.²⁹⁶ Det är den uppnådda förståelsen för själva saken som giltiggör metoden.²⁹⁷ Metoden är giltig då saken träder fram i djup mening. De metoder som uppfattas som giltiga för denna avhandling är hermeneutisk läsning, hermeneutisk brevväxling samt begreppsanalys. Eriksson menar att läsning är humanvetenskapernas viktigaste väg till

---

²⁹⁵ Jfr Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymisten tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi, 2009

²⁹⁶ Jfr Alvesson och Skoldberg, 2008

²⁹⁷ Eriksson och Lindström, 2007. Gadamer (1997) talar om förståelse för själva saken i fråga (die Sache) som den verkliga förståelsen. Med saken avses här urviljans väsen och urviljans framträdelseformer.

förståelse och bildning.²⁹⁸ Den hermeneutiska läsningen beskrivs som en uppenbarelseprocess genom vilken verkligheten öppnar sig för läsaren.²⁹⁹ När en text läses gång på gång vidgas förståelsen och texten får en djupare mening. Den hermeneutiska läsningen bidrar till en djup och meningsfull tolkning av materialet. Den hermeneutiska brevväxlingen väljs som metod då denna ger potential att nå en djup väsensförståelse eftersom brev vidrör brevsribenterna på ett speciellt sätt. Detta möjliggör att förståelsens rörelse sätts igång mot en djup väsensförståelse.

---

²⁹⁸ Eriksson, 2009

²⁹⁹ Vikström, 2000

6. URVILJANS TANKEMÖNSTER SOM DE FRAMTRÄDER I SCHOPENHAUERS TÄNKANDE

I detta kapitel presenteras något av urviljans väsen som det har avtäckts genom hermeneutisk läsning (se kapitel 5) av valda delar av Arthur Schopenhauers texter.³⁰⁰ Under den hermeneutiska läsningens gång framträdde med tiden ett antal tankemönster ur de valda textavsnitten. Dessa tankemönster framställer filosofens bärande tankar om urviljan.³⁰¹ Antalet tankemönster blev slutligen fyra. Ur dessa tankemönster lyfts tolkningsantaganden fram, som slutligen sammansmälter till en bild. Bilden framställer något av urviljans väsen samt hur viljan framträder i olika verkligheter. Kapitlet avslutas med reflexioner kring urviljan utgående från Schopenhauers texter.

Tankemönstren träder fram i Schopenhauers tänkande i relation till världen, människan, lidandet och lindrande av lidande.³⁰² Filosofens prosa illustrerar tankemönstrens rubriker: *naturens grundton, förgänglig drömbild, stormpiskat hav* samt *inre världsöga*. Den egna tolkningen framställs i form av löpande text, och tolkningen belyses med bärande citat ur filosofens texter.

Schopenhauer menar att världen består av två olika väsen, nämligen urviljan och föreställningen (se bild 1).³⁰³ Den inre sidan av världen, eller den sanna verkligheten, består

---

³⁰⁰ Schopenhauer (1992, 166) klargör dock att det inte är möjligt att helt utforska ett väsen, utan man åstadkommer enbart bilder och namn. ”Man liknar en person, som går omkring i ett slott, förgäves sökande efter en ingång, och tills vidare tecknar av fasaderna.”

³⁰¹ Schopenhauer talar om *Viljan, världs viljan* och *urviljan*. En urbild är enligt Schopenhauer (1992, 258) ”det sant varande, de eviga ideérna som till sitt väsen är blott en”.

³⁰² Världen, människan, lidandet och lindrat lidande återfinns i Schopenhauers texter.

³⁰³ Bilden konstruerades utgående från tolkningsmönstren. Bilden placeras först, eftersom en samlad helhet eventuellt underlättar för läsaren.

av urviljan. Den yttre sidan av världen, eller den värld människan lever i benämner Schopenhauer som föreställningen.³⁰⁴ Föreställningen utgör alltså människans verklighet.³⁰⁵

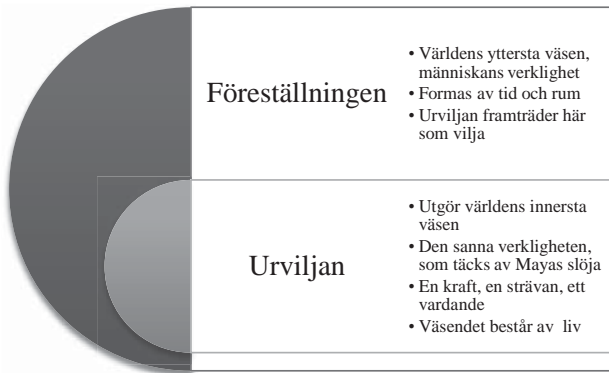

Bild 1. Urviljans väsen och framträdande i olika verkligheter utgående från Schopenhauers tänkande.

Urviljan i världen – naturens grundton

Viljan ... betecknar det som är varat i sig (Seyn an sich) av varje ting i världen och den enda kärnan i varje företeelse.³⁰⁶ Den är det innersta, kärnan hos envar och likaså hos det hela...³⁰⁷

Schopenhauer framställer urviljan som en inre kraft.³⁰⁸ Denna kraft förekommer inte bara hos människan utan snarare överallt i naturen, som exempelvis i ett groende frö eller i en forsande

³⁰⁴ Schopenhauer (1992, 41) inleder boken med beskrivningen av människan som föreställer sig, och hur hon alltid föreställer sig i relation till något. ”Han känner ej till någon sol, utan endast ett öga som ser en sol...”

³⁰⁵ Eriksson och Lindström (2003) benämner den sanna verkligheten som den verkliga verkligheten. Föreställningen eller människans verklighet utgörs av empiri och praxis.

³⁰⁶ Schopenhauer, 1992, 192

³⁰⁷ Schopenhauer, 1992, 180–183

bäck. Kraften är närvarande i det största såväl som i det minsta.³⁰⁹ Den är evig och densamma i alla generationer, och den fungerar som en inre, hemlig samt drivande strävan. Urviljans strävan påverkas inte heller av tid eller rum. Urviljan är ett oförstörbart väsen, den är oföränderlig, absolut och oändlig.³¹⁰

... och då det Viljan vill alltid är livet...³¹¹ Medvetande om att man på något sätt... är ett med världen... Världens storhet ... vilar nu i oss...³¹²

Mot vad riktas då denna ständiga strävan? Som jag förstår Schopenhauer, menar han att urviljan ständigt strävar efter livet självt. Urviljan till liv utgör en form av naturens grundton,³¹³ och urviljans innersta väsen är liv. Med liv avses inte enbart människans individuella existens, utan livet innefattar enligt Schopenhauer hela världens existens. Livet inbegriper ett oändligt och mystiskt universum, och detta universum utgör det största och det heligaste livet. Livet är därmed universellt och det delas av alla. Människan omsluts av detta universella liv. Alla människor är en del av en större värld och ett större liv.

---

³⁰⁸ En kraft är enligt fysikens lagar en påverkan som förändrar ett föremåls hastighet eller form. Kraften har en bestämd riktning. Alla kända krafter (med undantag för gravitationen) kan återföras till en fundamental kraft. NE (Nationalencyklopedin), läst 16.5.2014.

³⁰⁹ Han skriver att denna kraft bland annat gör så att kristallen skjuter fram, den vänder magneter mot nordpolen, den drar stenen till jorden och jorden till solen.

³¹⁰ Jfr Schopenhauer 1929, 129

³¹¹ Schopenhauer, 1992, 392

³¹² Schopenhauer, 1992, 302

³¹³ Schopenhauer refererad i Ahlberg, 1924, 111. En 'grundton' är den ton som utgör utgångspunkt för en skala, eller den dominerande tonen. (NE, läst 16.5.2014). Som synonym anges 'anda' med betydelsen djupare innebörd, egentlig mening.

Livet är nämligen alltigenom inget annat än en oavbruten växling av materien.

³¹⁴ I förgångenheten har ej någon människa levat och i framtiden kommer ej någon människa att leva...³¹⁵

Livet framställer sig i människor som föds och förgås, i tidens form. Människan dör som individ i föreställningsvärlden, eftersom denna del av världen är tidslig. I världens innersta väsen som utgörs av den bestående urviljan saknas tid och rum, och i denna värld lever människan vidare som en del av det universella livet. Människan är förgänglig, men Schopenhauer menar att hon som väsen är evig. Livets eviga form är rörelsen.³¹⁶ Livet fortgår, men i andra former efter döden. Människan lever enbart i här och nu, eftersom hon varken kan leva i det förgångna eller i framtiden. Livet pågår nu, och nuet är formen för allt liv. Nuet är det enda som alltid finns till och det som orubbligt står fast. Detta medför att urviljan alltid är viss om livet.

Världen är min föreställning.³¹⁷ ... betäcker de dödligas ögon och låter dem se en värld, som man varken kan säga finnas till eller icke finnas till: ty den är lik drömmen, är lik solglittret på sanden...³¹⁸

Den yttre sidan av världen (se bild 1) benämner Schopenhauer som föreställningen. Människan föreställer sig den värld hon lever i, världen som är hennes föreställning är lik

---

³¹⁴ Schopenhauer, 1992, 394

³¹⁵ Schopenhauer, 1992, 397

³¹⁶ Schopenhauer (1929, 137) skildrar livets rörelse genom att beskriva hur människans tillvaro som vilar i nuet ständigt försvinner.

³¹⁷ Schopenhauer, 1992. Dessa ord inleder boken *Världen som vilja och föreställning*.

³¹⁸ Schopenhauer, 1992, 47 beskriver Mayas slöja, och jämför denna med Spinozas accidenser, Platons eviga vardande och Kants det erfarna. Schopenhauer menar att människan inte ser hela verkligheten utan bara en del, eftersom Mayas slöja grumlar människans blick så att hon inte kan se eller nå kunskap om tingens sanna väsen. Människan har därför en förvridd bild av verkligheten. Människan ser strukturer, teorier eller metoder snarare än den djupa mänskliga tillvaron, som befinner sig bortom den påtagliga empirin. Uttrycket Mayas slöja är hämtat från hinduismens Veda och Puranatexter. (1992, 59).

drömmen. Denna föreställningsvärld, den yttre objektiva världen, är inte den sanna och egentliga verkligheten. Den yttre världen finns till endast i förhållande till den som föreställer, vilket är människan själv. I denna yttre värld täcks världens innersta väsen av en illusion eller med Schopenhauers benämning Mayas slöja, som förblindar människans ögon. Den yttre världen påverkas av kausalitet, tid och rum, vilket Schopenhauer benämner grundens lag. Att söka ett väsen kan inte ske i föreställningsvärlden, eftersom denna är relativ och därmed inte har obetingad giltighet.³¹⁹

Antaganden om urviljan i världen:

- Urviljan utgör världens innersta väsen, varat i alla ting i naturen. Också människans väsen är urvilja.
- Urviljan är en evig, absolut, inre vardande kraft.
- Urviljans väsen är liv.

Urviljan i människan – en förgänglig drömbild

Livet själv är ett hav fullt av klippor och virvlar, som människan med största försiktighet och sorgfällighet undviker...³²⁰

Urviljan är verksam i människan på olika sätt. Människan är ständigt viljande, och människans liv är en oavbruten kamp. Urviljan hör samman med livet, liksom också födelsen

---

³¹⁹ Det är dock möjligt för människan att nå sann kunskap om ur bilden trots att hon befinner sig i föreställningsvärlden enligt Schopenhauer. Detta sker genom kontemplation, i konsten eller genom medlidande, då de eviga formerna stiger fram.

³²⁰ Schopenhauer, 1992, 441

och döden tillhör livet. Människan mottar sitt liv som en gåva, som förloras då människan dör. Urviljans strävan riktas ständigt mot livet självt. Människans kärlek till livet är gränslös, och i sin djupaste enhet vill hon vara levande. Hela människans väsen spjärnar emot döden. Människans vilja kan döljas eller hämmas tillfälligt exempelvis vid lidande, men urviljans strävan är i sig oändlig.³²¹ Att bejaka livet med all kraft innebär att människan är villig att leva livet i alla dess möjliga former. Att vara levande innebär inte enbart att vara i liv, att existera, utan snarare att vara fylld av liv.

... viljans företeelse är underkastad grundens lag, men ej viljan själv, vilken så till vida kan kallas grundlös.³²²

Urviljan framträder på varierande och unika sätt i människans föreställningsvärld. Tiden och rummet har inflytande på människan i föreställningsvärlden, och tid och rum danar också urviljans framträdelseformer. Urviljans framträdelseformer danas också i människans vardande rörelse, och urviljan tillåts därför inte att framträda i vilken form som helst. Daningen förutsätter att urviljan framträder i samklang med människans karaktär.³²³ Urviljan framträder på ett sätt som karaktären kan bejaka. Människans individuella karaktär formar framställningen och förändrar riktningen på människans strävan, men själva urviljan förändras inte. Det är inte givet att människan följer sin vilja, och därmed lever ett egentligt³²⁴ liv. Människans urvilja framträder glimtvis, tillfälligt och med stor individualitet hos olika människor. Människan förmår inte uppfatta sin urvilja i dess helhet, utan snarare uppfattar

---

³²¹ Schopenhauer, 1929, 151. 'Hämma' har betydelsen 'förhindra', 'dämpa', 'undertrycka', SAOB (1932), läst 16.5.2014

³²² Schopenhauer, 1992, 176. Viljan i sig är alltså fri i den verkliga världen, men i föreställningsvärlden är den underkastad tid, rum och kausalitet (orsak och verkan).

³²³ Schopenhauer (1992, 218) menar att karaktären innefattar den individuella prägel som skiljer en människa från de andra. I karaktären finns fröet till dygden.

³²⁴ 'Egentligt' i betydelsen 'riktigt', 'verkligt'. SAOB (1920), läst 17.5.2014

hon vissa fragment. Tidvis drivs människan också av andras vilja och inte av den egna. Hon är då inte genuint närvarande i sitt eget liv, livet hålls på avstånd.

... fordringarna äro omätliga; uppfyllelsen är kort och kargt tillmätt.³²⁵ ... så länge vi äro viljandets subjekter, få vi aldrig varaktig lycka eller ro.³²⁶

Urviljan är en del av människans väsen. Urviljan driver människan att ständigt sträva efter olika önskningar och mål, som drömbilder. Så snart målen uppnås glöms de och läggs åt sidan som försvunna illusioner. Nya önskningar uppstår ständigt, och önskningarna är omätliga. En omätlig urvilja driver människan till lidande. Eftersom den ständiga urviljan är en del av människans väsen, är hon fast i en värld bestående av drömbilder. Människans upplevelse av viljans frihet menar Schopenhauer vara en illusion. Människan kan göra vad hon vill, men att vilja vad som helst står inte i hennes makt. Viljans frihet är inte detsamma som handlandets frihet.

... min kropp och min vilja äro ett.³²⁷

Människan möter världen genom kroppen. Urviljan står i förbindelse med människans kropp. Schopenhauer menar att urviljan och kroppen är en enhet. Urviljan avspeglar sig omedelbart i kroppens rörelser. Detta innebär att människan kan uppfatta sin urvilja genom kroppen, kroppen är en betingelse för kunskap om urviljan. Man kan få vetskap om människans urvilja genom att avläsa hennes kropp, men också tvärtom: urviljan kan bidra med kunskaper om kroppen. Med andra ord inverkar varje intryck som exempelvis lidande eller välbefinnande

---

³²⁵ Schopenhauer, 1992, 289

³²⁶ Schopenhauer 1992, 289

³²⁷ Schopenhauer 1992, 168, 171

mot människans kropp på människans urvilja. Då kroppen försvagas orkar människan inte längre vilja med samma kraft.

tanken är en krusning på ytan, i det väldiga hav som sättes i rörelse av blinda krafter i djupet ³²⁸. ... dygd eller helighet... framgår ur viljans inre djup... ³²⁹

Tänkandet eller intellektet kan inte tränga in i urviljan. Urviljan tillhör människans väsen, vilket tänkandet inte gör. Schopenhauer menar att intellektet är sekundärt och accidentellt. Intellektet är snarare ett verktyg i urviljans tjänst. Människans vilja kan sporra intellektet till oväntade kraftansträngningar, om människan verkligen vill något så kan hon överskrida sina egna gränser.

Antaganden om urviljan i människan:

- Urviljan framträder i människan som vilja.
- Urviljan bejakar gränslöst livet.
- Urviljan framträder som viljan i samklang med människans karaktär.

---

³²⁸ Ahlberg, 1924, refererar Schopenhauer.

³²⁹ Schopenhauer, 1992, 114

Urviljan och lidandet – ett stormpiskat hav

... allt liv innebär lidande³³⁰ ... när inga stora lidanden finnas, till och med de obetydligaste obehagligheter plåga oss och göra oss nedstämda...³³¹ Det som är verkligt är det tillfälliga välbefinnandet och lidandet är som en saga blott.³³²

Lidandet är en oundviklig del av livet. Smärtan är väsentlig för livet, eftersom smärtan är ett tecken på att människan är i liv. Trots detta menar Schopenhauer att lidandet är människan främmande. Livet är ett mysterium som inte kan styras, och lidandet har i sig ingen idé. Det finns heller inget mått på lidandet, människans lidande kan inte bestämmas utifrån. Större lidanden gör människan okänslig för mindre lidanden.

... yttersidan är överdragen med en falsk glans.³³³ Så länge vi äro viljandets subjekter, få vi aldrig varaktig lycka eller ro.³³⁴

Det är inte okomplicerat att förstå när en annan människa lider. Allt som lider kan dölja sig. Lidandet kan också ändra form, speciellt om det bannlyses. Urviljan skapar lidande, men urviljan bidrar till att lidandet kan uthärdas. Människan är fången under urviljans bojor, urviljan är som ett stormpiskande hav.³³⁵ Människan är ständigt viljande och sökande vilket medför lidande.³³⁶ Människan förmår dock uthärda lidandet med urviljans hjälp. Människan uthärdar lidanden, så länge hon är urvilja. Att neka den andres vilja innebär att man tillfogar

---

³³⁰ Schopenhauer, 1992, 438

³³¹ Schopenhauer, 1992, 445

³³² Schopenhauer, 1992,

³³³ Schopenhauer, 1992, 458

³³⁴ Schopenhauer, 1992, 289

³³⁵ Ahlberg (1924, 110) citerar Schopenhauer.

³³⁶ ”En uppfylld önskan ger genast plats för en ny.” Schopenhauer, 1992, 289.

den andre lidande. Detta kan ske genom att man tillfogar den andres kropp skada, eller att man bejakar sin egen vilja istället för den andres vilja.

Antaganden om urviljan och lidandet:

- Människans ständiga viljande förorsakar lidande.
- Människan uthärdar lidande eftersom hon är urvilja till liv.
- Att handla mot någons vilja förorsakar lidande.

Urviljan och lindrande av lidande – ett inre världsöga

... denne andre blir till det yttersta ändamålet för min vilja...³³⁷ Ty för den som övar kärlekens verk är Majas slöja vorden genomskinlig...³³⁸ Plötsligt händer det, att Majas slöja rämnar, att vi skymta något genom och bakom den...³³⁹

Att lindra lidande innebär att utöva kärlekens verk. Kärleken lindrar både ett stort och ett litet lidande. Lidandet lindras då människans urvilja bejakas. Människan drivs av kärleken till medmänniskan, och hon besitter en omedelbar och intuitiv insikt för den andre. Den allsmäktiga kärleken, caritas, är enligt Schopenhauer ett högre stadium än människokärleken eftersom människan då genomsådar Mayas slöja och därmed igenkänner sitt eget väsen i den

---

³³⁷ Schopenhauer, 1925, 300

³³⁸ Schopenhauer, 1992, 521

³³⁹ Schopenhauer, 1992,

andre.³⁴⁰ Människan fungerar som ett inre öga eller ett världsöga vilket innebär att hon känner igen urviljan som är dold genom att avtäcka den sanna verkligheten som finns bortom.³⁴¹ Människan ser inte enbart det som finns på ytan, utan hon kan känna igen urviljans olika framställningsformer i mångfalden.

All kärlek (caritas) är medlidande.³⁴² Enligt tingens sanna väsen bör var och en betrakta alla lidanden i världen som sina...³⁴³ ... Vi lida med honom, alltså också i honom, vi känna hans smärta som hans och inbilla oss icke, att den är vår...³⁴⁴ ... skrankan mellan jaget och icke-jaget för ögonblicket är bortfallen.³⁴⁵

Urviljan visar sig i människan form av medlidandet. Schopenhauer beskriver själv medlidandet som etikens urfenomen, och som ett häpnadsväckande och mysteriöst själsförlopp.³⁴⁶ Medlidandet innebär en verklig, ren kärlek, där kärleken till den andre är motiv för människans handlingar. Den andres väl och ve ligger närmast hjärtat. Människans enda mål är då att befria en annan människa från hennes lidande. Medlidande innebär att helhjärtat känna den andres kval, att betrakta lidandet som sitt eget, att lida med och i den andre. Människan igenkänner sitt eget väsen i den andre. Inget lidande är främmande,

---

³⁴⁰ Schopenhauer (1992, 521) skriver: "För den som utövar kärlekens verk är Majas slöja genomskinlig."

³⁴¹ Att vara ett världsöga innebär att människan blir en ljus spegel av världens väsen (Schopenhauer 1925, 32). Filosofen (1992, 276) menar att människan då fullständigt lämnar sina egna syften. "Det är likgiltigt om det skådande ögat tillhör en mäktig konung eller en plågad tiggare."

³⁴² Schopenhauer, 1992, 523

³⁴³ Schopenhauer, 1992, 495

³⁴⁴ Schopenhauer, 1925, 305

³⁴⁵ Schopenhauer, 1925, 326

³⁴⁶ En etisk handling är enligt Schopenhauer en handling som utförs för den andre, utan egoistiska motiv. (1925, 295–296)

medlidande innebär att människan förenas med den andre och delar dennes värld.³⁴⁷

Medlidande är utgående från Schopenhauers resonemang inte en känsla, utan snarare ett delande av en värld, en ontologi. Människan och den andre delar en fullkomlig och omedelbar gemenskap. Intresset för det egna jaget minskar, och människan är beredd att uppoffra sig. Medlidandet sträcker sig inte enbart till andra människor, utan till allt levande.

Antaganden om urviljan och lindrande av lidande:

- Caritas innebär att människan fungerar som ett världsöga, då hon igenkänner urviljan i mångfalden.
- Att ha medlidande innebär att dela en omedelbar gemenskap. Människan igenkänner och förenas med det väsen som lider.
- Medlidande innebär att lida med och i den andre, vilket förutsätter offerande.

---

³⁴⁷ Filosofen beskriver denna förening som följer: ”... fattar lidandet som mitt, dock icke i mig, utan i en annan” (1925, 325–326). ”Muren mellan Du och Jag blir tunn och genomskinlig, det understundom river ner den” (1925, 45). ”I honom lider jag med honom, trots att hans hud icke omsluter mina nerver” (1992, 326).

Samlade antaganden om urviljan:

- Urviljan utgör världens innersta väsen, varat i alla ting i naturen. Också människans väsen är urvilja.
- Urviljan är en evig, absolut, inre vardande kraft.
- Urviljans väsen är liv.
- Urviljan framträder i människan som vilja.
- Urviljan bejakar gränslöst livet.
- Urviljan framträder som viljan i samklang med människans karaktär.
- Människans ständiga viljande förorsakar lidande.
- Människan uthärdar lidande eftersom hon är urvilja till liv.
- Att handla mot någons vilja förorsakar lidande.
- Caritas innebär att människan fungerar som ett världsöga, då hon igenkänner urviljan i mångfalden.
- Att ha medlidande innebär att dela en omedelbar gemenskap. Människan igenkänner och förenas med det väsen som lider.
- Medlidande innebär att lida med och i den andre, vilket förutsätter offrande.

En andra aning av en nygestaltad förståelsehorisont utgående från Schopenhauers texter – urviljan som en livgivande kraft

Schopenhauers texter bidrar till att grundkonturerna till väsensförståelsen stiger fram. Filosofen ger svar på frågan vad urviljans egentliga väsen eller dess inre kärna är, nämligen livet självt. Det är ofrånkomligt för människan att vilja, eftersom urviljan är en naturlig del av människans vara. Människans vilja har sitt ursprung i urviljan. En fördjupad förståelse för människan och för hennes liv förutsätter därför en förståelse för urviljan. Urviljan består av flera dimensioner, och Schopenhauer visar hur urviljan framträder på olika sätt i olika verkligheter.³⁴⁸ Schopenhauers texter ger en annorlunda förståelse för hur viljan är hör samman med ethos. Schopenhauer menar att människans karaktär ger urviljan riktning. Man kan tänka sig att Schopenhauers karaktärsbegrepp överensstämmer med ethosbegreppet, och att urviljan därmed framträder i människans vilja på ett sätt som ethos kan bejaka.³⁴⁹ Schopenhauer pekar på att urviljan visar sig i form av medlidande, och beskriver medlidandet som etikens urfenomen.

Viljan driver människan till förgängliga drömbilder, till ett ständigt strävande som förorsakar lidande, men samtidigt är lidandet är möjligt att uthärda på grund av urviljan. Urviljan fungerar som en livgivande kraft. Som jag förstår Schopenhauer har livet självt ett absolut värde, medan människans sökande efter mening i livet endast är fåfängt. Eftersom urviljans väsen är liv, är livet människans yttersta drivkraft och mål.

---

³⁴⁸ Schopenhauer (1992, 237) beskriver detta på följande sätt: ”Liksom en trollampa (lanterna magica) visar många olika slags bilder, men det blott är en och samma låga, som gör dem alla synliga”...

³⁴⁹ Detta stöds av forskningsöversikten, som visade att viljan hör samman med ethos. Schopenhauer använder alltså inte begreppet ’ethos’, utan filosofen använder begreppet ’karaktär’.

Schopenhauers tänkande visar på att det är av betydelse att igenkänna hur urviljans framträdelseformer kan te sig i mångfalden, för att urviljans kraft ska bli synlig och verksam. Härefter ligger en del av vårdandets konst. I nästa kapitel studeras därför urviljans framträdelseformer i en empirisk studie.

7. URVILJANS VÄSEN OCH URVILJANS FRAMTRÄDELSEFORMER I LJUSET AV DEN HERMENEUTISKA BREVVÄXLINGEN

I detta kapitel bjuds läsaren in att ta del av den hermeneutiska brevväxlingen. Den hermeneutiska brevväxlingen gav främst tillgång till vittnesbörd om urviljans framträdelseformer, men också om urviljans väsen. Ju längre brevväxlingen pågick, desto mer intresse riktades mot urviljans väsen. Texterna i breven var i inledningsskedet empirinära till sin natur, och behandlar främst patientens och vårdarens vilja i olika vårdkontext.³⁵⁰ Så småningom riktades intresset mot viljans existentiella framträdelseformer.³⁵¹ I slutskedet var brevväxlingens primära syfte att förstå något av urviljans ontologiska väsen.

Brevväxlingen innebar ett gemensamt arbete att försöka förstå, och det fördjupande tolkningsarbetet utfördes tillsammans under brevväxlingens gång.³⁵² Min uppgift i detta kapitel består därför av att utlägga den gemensamma förståelsehorisont som har växt fram.³⁵³ För att utläggningen ska vara så tydlig som möjligt för läsaren, framställs den ontologiska urviljan och urviljans framträdelseformer inledningsvis schematiskt i bild 2.³⁵⁴

---

³⁵⁰ Inledningsvis var skribenterna ovilliga att skriva om urviljans väsen, och man använde inte heller begreppet 'urvilja'. Skribenterna använde *den innersta viljan* eller *den djupaste viljan*.

³⁵¹ De existentiella framträdelseformerna berör människans subjektiva uppfattning om sin vilja och sitt varande.

³⁵² För att läsaren ska ha möjlighet att ta ställning till tolkningarnas rimlighet och giltighet visas exempel på hur tolkningen har genomförts i bilaga 3.

³⁵³ Uppgiften består i att framhäva det väsentliga i den gemensamma förståelsen, vilket också innebär att vissa delar utelämnas.

³⁵⁴ Bild 2 är en utveckling av bild 1 (s.78, Urviljans väsen och framträdande i olika verkligheter utgående från Schopenhauers tänkande). Den ontologiska urviljan visas längst ner i bilden. Urviljans framträdelseformer som är mer uppenbara framställs i mitten och högst upp.

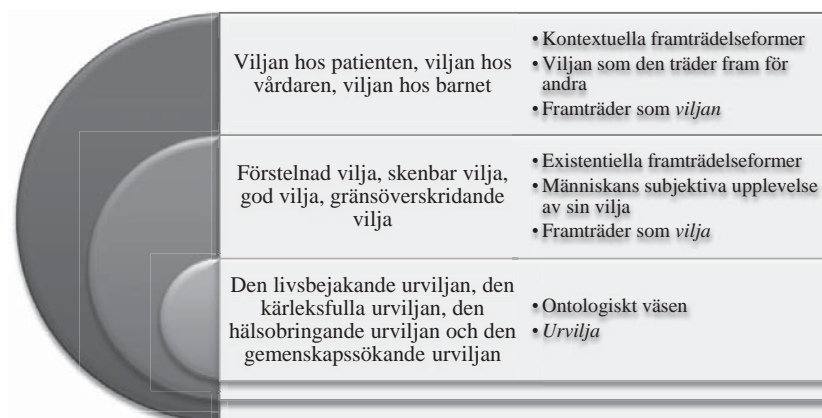

Bild 2. Urviljans väsen och framträdelseformer som de framställs i brevväxlingen.

Brevväxlingen visar att människan hanterar kontextens betingelser på olika sätt, då hon träder in i ett sammanhang. Viljan framträder därför i varierande former, beroende på i vilket meningssammanhang eller i vilken kontext människan lever. De kontextuella framträdelseformerna (längst ut i bilden, eftersom de är de mest uppenbara) är empirinära, och de framställs i brevväxlingen som viljan hos patienten, viljan hos barnet och viljan hos vårdaren. De kontextuella framträdelseformerna speglar verkligheten som praxis.³⁵⁵

Människan upplever och tolkar det som är, och de existentiella framträdelseformerna avspeglar människans subjektiva erfarenhet eller upplevelse av sin vilja och sitt vara. Viljans existentiella framträdelseformer framställs i brevväxlingen som förstelnad vilja, skenbar vilja, god vilja, kraftfull vilja och gränsöverskridande vilja, och de relateras till vårdandet.³⁵⁶ De existentiella framträdelseformerna speglar verkligheten som empiri.³⁵⁷

³⁵⁵ Med *praxis* menas att livet levs på ett speciellt sätt, ett leverne. Eriksson och Lindström, 2003, 10.

³⁵⁶ De existentiella framträdelseformerna relateras till vårdandet (och inte exempelvis med hälsa och lidande), eftersom brevsribenterna framställer dem på detta vis.

³⁵⁷ *Empiri* betyder erfarenhet, speciellt sinneserfarenhet. Eriksson och Lindström (2003, 10).

Brevskribenterna framställer den ontologiska urviljan som den livsbejakande och kärleksfulla urviljan, som bringar hälsa och söker gemenskap. Med det ontologiska avses det självklara, det absoluta och det verkliga. Den ontologiska urviljan (längst in i bilden) befinner sig bortom kontext, tid och rum, i den verkliga verkligheten.³⁵⁸

Den gemensamma förståelsehorisonten återges i en text, som har sammanvävts utgående från texterna i breven. Texterna återges med varsamma förändringar.³⁵⁹ Urviljans framträdelseformer illustreras också estetisk form genom dikter. Min avsikt är att gestalta förståelsehorisonten på ett alternativt sätt för läsaren. I bästa fall förmår dikten i sin enkelhet och kraft vidröra läsaren, och belysa viljans olika framträdelseformer.³⁶⁰ Kapitlet avslutas med att den nya förståelsen relateras till de tidigare kapitlen i avhandlingen.

Viljan hos patienten, viljan hos vårdaren och viljan hos barnet

Urviljans framträdelseformer har kontextspecifika drag, eftersom människan lever livet på ett visst sätt beroende på vilket meningssammanhang hon befinner sig i, och människor hanterar också kontextens betingelser på varierande vis. I brevväxlingen uppmärksammas speciellt viljan hos patienten och viljan hos vårdaren. Brevskribenterna beskriver också hur viljan formas i olika livsskeden. En betydande del av viljans formning sker i barndomen då viljan förfinas. Viljan i dess mest avskalade form kommer till uttryck hos det lilla barnet, eftersom barnet inte ännu har lärt sig att hantera kontextens betingelser. Därför framställs viljans

---

³⁵⁸ Eriksson och Lindström (2003, 8–10) benämner vårdandets inre värld som den verkliga verkligheten. Denna värld går bortom människans erfarenhet, och den karaktäriseras bland annat av enhet, oföränderlighet och tidslöshet.

³⁵⁹ Jag har strävat efter att meningsinnehållet ska vara detsamma. Ordföljd och tempusformer har ändrats, och meningar har vävts samman.

³⁶⁰ Dikterna skrevs utgående från den sammanvävda texten. Jag valde ut fragment i texten som var speciellt appellerande och som avspeglade det bärande i de olika framträdelseformerna. Därefter strukturerades fragmenten upp i en naturlig ordning. Resultatet blev en dikt som huvudsakligen innehåller de ord som finns i texten. Dikterna finns således implicit inbäddade i texten. Jfr Poindexter, 2002; Riessman, 1993.

kontextuella framträdelseformer som viljan hos patienten, viljan hos barnet samt viljan hos vårdaren. Allra först presenteras dikterna som formats utgående från den efterföljande texten.

Viljan hos patienten

Min vilja visar sig i ögonblicket

Anar du den?

Min vilja uttalar min inre längtan

Lyssnar du på den?

Min vilja gör mitt dolda inre synligt

Ser du den?

När jag inte längre orkar vilja

Bär du den?

Det är inte lätt för patienten att veta vad hon verkligen vill. Livet är en rörelse, och människan är i ständig förändring. Stundtals vill patienten, men senare vill hon kanske ändå inte. Tiden går, igår är inte idag och varje stund är ny. Patienten är som en helig skrift i föränderlighet. Patienten vill inte alltid det som är gott för henne. Viljan riktas emellanåt mot något tillfälligt eller oväsentligt, som skymmer urviljan. Det tillfälliga är förvillande och fungerar som en dimridå. Och trots att patienten vill det som är gott för henne, är det inte alltid lätt att handla i enlighet med viljan eftersom den tidvis ställer krav på förändring.

Viljan hos patienten är unik liksom varje människa är unik. Brevskribenterna återger hur viljan hos patienten visar sig på olika sätt. Urviljan framträder både i patientens begär och i hennes behov. Det är dock utmanande att igenkänna viljan hos patienten, eftersom den är flyktig. Viljan visar sig i ögonblicket, vilket går förlorat om vårdaren inte uppmärksammar ögonblicket och igenkänner viljan. Vårdarna får lov att upptäcka och intuitivt ana den.

Vårdaren glimtar den unika, heliga människan eller människans enhet genom viljan. Viljan är enhetens språk för vad den vill göra synligt.

Vårdaren stöder viljan hos patienten genom att göra bruk av den, exempelvis via leken. Vårdaren levandegör viljan hos patienten genom att ställa frågor. Att ställa frågor inkluderar möjligheten till att patienten finner sin urvilja. Genom frågorna kan patienten lyssna till det hon inte vågat lyssna till tidigare, och hon blir medvetandegjord om vad urviljan viskar. Frågorna ger patienten hjälp på vägen att artikulera sin vilja, och hon kan så småningom säga *jag vill*. Att bli tillfrågad innebär att patienten omsluts av intresse, hon blir sedd och bekräftad och har ett värde som människa. Patientens värld delas av vårdaren.

Det är av betydelse att vårdaren utgår från viljan hos patienten och inte från den egna. Att inte vårda utgående från viljan hos patienten skapar lidande. En patient som inte får leva sitt liv i enlighet med sin urvilja centrifugerar ut raseri, och viljans kraft omvandlas till vrede. Patientens lidande bidrar till att viljan döljs, men lidandet bidrar också till att viljan tydliggörs och utkristalliseras. Patienter som lider uttrycker ofta att livet är oerhört värdefullt. Patienten kämpar för livet och vill ta vara på varje sekund.

Viljan hos vårdaren

Jag vet vad jag vill

Jag vill veta

Vad vill Du?

Ibland vill Du

Ibland vill Du inte

Jag vill för Dig.

Vårdaren lever i ett spänningsfält, och hon går en ständig balansgång mellan patientens vilja och den egna viljan att göra gott. Vårdaren öppnar sig för viljan hos patienten, trots att vårdaren också har en egen vilja. Vårdaren bevarar sin nyfikenhet och öppenhet för viljan hos patienten. Att vara nyfiken innebär att vara vaken med den andre, att se den andres varande och att vara intresserad av den andres liv. Vårdaren tränar sig i att se den andra, och att förstå betingelserna. Vårdaren är lyhörd och har förmåga att lyssna. Då patienten inte orkar vilja, fungerar vårdaren som viljans företrädare. Vårdaren undrar över vad patienten vill, leder varsamt patienten till vardandet i nuet och medvetandegör för patienten såvida hon tar över och varför. Om vårdaren inte lyckas vidröra viljan hos patienten i sitt vårdande så är vårdandet inte verksamt.

Viljan framträder i vårdarens vara på olika vis. I några av breven framkommer betydelsen av att vårdaren medvetandegör viljan att vårda. En vårdare som vill vårda är modig och tar ansvar, och hennes riktning är klar och tydlig. En vårdare som har avgjort³⁶¹ sig är beslutsam, envis och målmedveten. Hon framstår som självsäker och lugn. Hon vill vara etiken omkring en patient, och hon övertar inte patientens viljelöshet. Vårdaren strävar ytterst efter att bevara liv och att hylla livet. Att vilja för den andre innebär att värna om den andres värde och värdighet, samtidigt som vårdaren värnar om sin egen värdighet. Viljan hos vårdaren fungerar som en förebild för patienten.

Det är svårt för vårdaren att bli medveten om viljan hos patienten om hon inte frågar. Frågandets konst framstår därför som en central och viktig del i vårdandets konst. Genom frågandet visar vårdaren att hon är intresserad, och att hon vill vara vårdande. Viljan hos vårdaren uttrycks genom ansvaret för den andra och genom ansvaret för naturen. Att vilja

---

³⁶¹ 'Avgöra' har synonymerna 'bestämma', 'besluta', 'fälla utslag om', 'fastställa', 'bedöma'. Bonniers synonymordbok, 1995.

vårda är inte enbart ett osjälviskt mänskligt varande eller handlande, men det etiska träder in när vårdaren vill för någon annan eller för något annat. Vårdaren vänder sig till patienten, hon förmedlar sin egen kraft för patientens sak och hon låter kärleken flöda. Viljan att vårda innebär ett tjänande. Vårdaren är upptagen av patientens liv och inte med det egna. Vårdaren bör granska sig själv och sin vilja; vem vill jag för, och vad är min intention? Vårdaren medvetandegör sig själv i viljans tecken för att patienten ska träda fram med sitt liv.

Viljan att vårda innebär alltså inte självupptagenhet, men då vårdaren ägnar sig åt det hon verkligen vill, det som ger mening, frigörs viljans kraft och vårdaren fylls av liv. Kraften används i den andres tjänst. Vårdaren vet vad hon vill, hon vet vad hon har för riktning och vad hon har för uppdrag. Hon är äkta och kan vila i sig själv. En vårdare som vill vårda strålar av inre glädje och ljus. Vårdandet är en källa till varaktig kraft och glädje för vårdaren.

Viljan hos barnet

Jag vill

vara i gemenskap

Jag vill

vara en egen person

Jag vill inte

bli övergiven

Jag vill

att du älskar mig

Viljan visar sig i sin nakenhet hos det lilla barnet. Det lilla barnet har ännu inte lärt sig att hantera kontextuella betingelser. Viljan hos barnet är därför omedelbar, och den är inte fullt så beslöjad som hos en vuxen. Viljan driver på av sig själv, och viljan hos barnet är tidvis starkare än vad barnet själv behärskar. Den vuxna hanterar svåra situationer så att barnet inte

förlorar sin värdighet. Små barn har en förmåga att uttrycka en stark vilja att vara en egen, värdefull person. Ungdomar uttrycker ofta en stark vilja till gemenskap. Viljan formas under uppväxten, och föräldrarna och andra vuxna är av stor betydelse för formningen av barnets vilja. En förutsättning för viljans formning är bekräftelsen. Barnet och den unga blir bejakad och bekräftad och delar en gemenskap. Att ha en vilja är förenat med upplevelsen av att befinna sig själv i gemenskap.

En sträng uppfostran bidrar till att barnet inte medvetandegör sin vilja eller utvecklar sin intentionalitet. Ett barn vars vilja aldrig tas emot och beaktas av omgivningen blir osynligt. En av brevsribenterna refererar till Tove Janssons novell *Det osynliga barnet*. Osynlighet innebär en själslig och andlig övergivenhet, och viljan hos barnet utvecklas inte i övergivenheten. Då viljan hos andra ständigt prioriteras före viljan hos barnet överges barnet, vilket innebär ett livslidande. Livslidande omöjliggör att viljan hos barnet uttrycks.

Förstelnad vilja, skenbar vilja, god vilja och gränsöverskridande vilja

Viljans existentiella framträdelseformer visar sig i människans subjektiva upplevelse av sin vilja och genom människans personliga tolkning av varat. Brevskribenterna framhåller att både visioner och intentioner har betydelse för de existentiella framträdelseformerna. Med vision avses en abstrakt vision om vad som människan vill och strävar efter, vad hon upplever som meningsfullt och vad som ger henne kraft att varda. Visionen är en glimt av en tänkbar framtid, vilket ger människan nya möjligheter att utveckla sin potential. Viljans kraft saknar riktning såvida ingen vision finns. Med intention avses människans personliga val och levnadssätt. I ett flertal av breven uttrycker skribenterna att viljandet innebär att välja och att fatta beslut.

Förstelnad vilja

Jag ser inte

Jag hör inte

Jag är stum

Min vilja

skymd

frusen

i tusen bitar

Jag känner inte igen den

Jag vågar inte leta

Människans vilja skymms tidvis av yttre betingelser, vilket innebär att människan inte är medveten om den. I ett begränsande parförhållande styrs den enas vilja av den andres vilja. Den andres vilja är allt, den egna är inget. Människan längtar efter gemenskap, och hon längtar efter att höra till. När människan fylls av den andres vilja överger hon sin egen. Hon förverkligar sitt liv i enlighet med den andres vilja. Människans vilja styrs också av de egna känslorna som rädsla eller vrede. Viljan finns, men den skymms av exempelvis skuld och skam. Invanda vanor bidrar till att hon inte lyssnar till vad hon egentligen vill. Viljan är förstelnad, kuvad, skymd eller splittrad.

Människans vilja ger vika och döljs av lidande. Ett outhärdligt lidande förlamar människan och hindrar henne från att lyssna till sin urvilja. En lidande patient är så kraftlös och trött att hon inte orkar medvetandegöra vad hon innerst inne vill. Hon har tappat kontakten med sin egen vilja. Hon vågar inte lyssna till sitt inre, till kroppens, andens och själens enhet, eller så har hon inte förmåga att ge uttryck för sin vilja. Viljans unika gestalt träder inte fram. Människan upplever tomhet och förtvivlan. Hon stelnar och blir alltmer främmande för sin urvilja och sitt eget liv.

Det är svårt för patienten att uttrycka sin vilja, speciellt när hon drabbats av svåra livslidanden. Brevskribenterna menar att vårdaren kan stödja patientens vilja och göra den synlig genom att göra bruk av den. Vårdaren stöder patienten att uttrycka sin vilja genom att hjälpa henne att tänka och känna, och att formulera sig. Vårdaren ser och hör det som patienten själv inte ser. Vårdaren gör patienten medveten om hennes värld och verklighet.

Skenbar vilja

Jag vill inte

för att det skadar mig

Jag vill inte

för att jag inte orkar

Vad är det jag vill?

Jag vet inte

Jag vill inte

men jag måste

Det är svårt för människan att uppfatta sin innersta vilja, eftersom den ofta är dold för människan själv. Bruset utifrån är högt, och valmöjligheterna är många. Människan vill inte alltid saker som är gott för henne, och hennes vilja utgör då en skenbar vilja. Den skenbara viljan utgår inte från människans innersta enhet, utan snarare från tillfälliga eller illusoriska behov. Den framträder exempelvis i form av sträng självbehärskning eller inre tvång. Patienten använder sig då av en stark viljekraft. Denna skenbara vilja är destruktiv och kärlekslös, och skapar lidande. Patienten drivs inte längre framåt av sin innersta vilja, och hon är inte i vardande. Tillvaron ter sig tom och meningslös, och patienten är vilsen och övergiven.

Viljans kraft blir destruktiv, då den riktas mot att förstöra det egna livet. Patienter som gjort självmordsförsök vill ta död på det liv de lever, men inte sig själva som fysiska personer. Patienter beskriver att livet är meningslöst och utan värde. Sällan är det själva livet man vill bort från, snarare lidandet. Lidandet innefattar ett djupt icke vara, att inte vara någon. När patienten inte längre är hemma i sig själv betalar hon med att ett steg bort från livet. Slutligen förmår hon inte ens vilja.

God vilja

*Jag gör det för Dig
Trots att Du inte vill
Trots att jag inte vill
Så fasansfullt
Vi är fyllda av rädsla
Men ändå
Jag skyddar Dig
Jag finns här för Dig*

Det finns ett samband mellan vårdarens vilja och hennes handlingar. Vårdaren vill göra det goda, och hon utstår lidande då hon är övertygad om att hon gör gott. En kärleksfull och god vilja framträder som goda handlingar. God vård förutsätter att vårdaren vill det goda för patienten. Vårdaren tvingas tidvis att handla mot patientens vilja i sin strävan till det goda för patienten. Att vårda med tvång är en ovärdig handling både för patienten och för den vårdare som utför handlingen. Vårdaren bär på en djup vilja att uppfylla sitt ethos. Det innebär att hon vill ta ansvar för den gåva livet innebär, hon vill tjäna andra, hon vill älska i ödmjukhet vilket innebär att ge och ta emot kärlek. Att vårdaren uppfyller sitt ethos innebär att hon levandegör patientens värdighet, trots att hon handlar emot patientens vilja. Den goda viljans uppgift är

att vaka över värdigheten i vårdandet. En av brevsribenterna påminner om att också patienten vill uppfylla sitt ethos.

Gränsöverskridande vilja

*Min vilja bär mig
ibland som ett blixtnedslag
ibland som en jämn och forsannde ström
Jag är på väg
in i framtiden
Min vilja förvandlar mig
till den jag vill vara*

Människans vilja är en ständigt pågående rörelse som drivs av egen kraft. Då människan vet vad hon vill och lever i samklang med sin urvilja drivs hon inte längre av yttre omständigheter. Viljan ger henne kraft att leva, och kraft till att varda i hälsa. Människan lever fullt ut som den som hon egentligen är och vill vara. Människans vilja bidrar till att hon vardar i liv, hälsa, frihet, hopp och tro. Viljan visar människan riktningen in i framtiden.

Människans vilja utgör en kraft i vårdandet. Viljan kan vara förvandlande för den lidande människan eftersom den har betydelse för hennes djupa hälsoprocesser. Viljan fungerar som en positiv kraft för att nå hälsa. Genom att igenkänna patientens vilja har vårdaren tillgång till en del av denna kraft. Viljans kraft formar sig på varierande sätt. Tidvis formar sig kraften som en jämn och stadig ström, och ibland snarare kompromisslöst som ett blixtnedslag. Viljan är också en förutsättning för kunskap och lärande. Såvida människan vill veta eller lära sig, så gör hon ofta det. Om hon verkligen vill men inte förmår väcker det frustration.

Människans vilja är en möjligheternas möjlighet. Den får människan i rörelse. Att vilja ger människan kraft i vardandet, att gå utöver sig själv och att förändras. Med viljans hjälp

sträcker människan sig ut mot den andre och mot livets möjligheter. Att vilja innebär att människan är medveten om att hon inte är färdig, att hon har potential och att hon har förmågan att överskrida sina egna gränser. Människans vilja är gränsöverskridande och transcendent eftersom den inte begränsas till tid och rum. Viljan ger möjlighet till transcendens eftersom människan ser hur något kunde vara. Att vilja innebär en färd in i det möjliga.

Den livsbejakande och kärleksfulla urviljan bringar hälsa och söker gemenskap

Enligt brevsribenterna består urviljans ontologiska väsen bland annat av liv och kärlek, som bringar hälsa och söker gemenskap.³⁶² Brevskribenterna förbinder inte urviljans ontologiska väsen till vårdandets värld, utan urviljans väsen förbinds med den verkliga verkligheten. Ett väsen är oberoende av tid och rum.

Den livsbejakande urviljan

Människans yttersta drivkraft eller hennes djupaste urvilja är att vara levande. Människan strävar efter att vara levande, och inte enbart att leva. Att vara levande innebär mer än att bara existera. Att vara levande innebär att vara fylld av livet, med allt vad det innebär av kärlek och lidande. Människan vill vara levande, lidandet till trots. Den livsbejakande urviljan innebär att människan är upptagen av livet, hon är med andra ord upptagen med att leva livet i alla dess former. Urkraften driver människan att vilja leva, urviljan bor i livet. Eftersom

---

³⁶² Trots försök lät sig dikter för den ontologiska urviljan inte formas. Möjligtvis på grund av den egna oförmågan, eller kanske för att det ontologiska undandrog sig orden.

urviljan ständigt är riktad mot livet självt, kan människan rentav vilja det onda för att bevara liv.

Det levande livet pågår här och nu. Tid och rum försvinner då människan upplever sitt liv som levande. Livet är då en premiärföreställning som hon inte önskar leva om. Upplevelsen av det egna livet som levande är ett uttryck för välbefinnande och hälsa. Den livsbejakande urviljan är en frihetens väg, eftersom människan har friheten att söka och hitta sig själv och ta ansvar för sitt eget liv. Att inte låta människan vara fri och levande innebär en kränkning hennes värdighet. Det är krävande att följa urviljan och att bejaka livet. En av brevsribenterna nämner Sokrates, som drack giftbägaren och tog sitt liv för att han inte tilläts följa sin vilja och vara verkligt levande.

Det är av betydelse att människan inte fräntas möjligheten att vara levande. Att inte vara levande innebär att livet hålls på avstånd. Det finns dock inga idealmodeller för vad som gör ett liv levande. Människans liv går inte att mäta eller bedöma.

Den kärleksfulla urviljan

Kärleken är en förutsättning för att människan ska vara förmögen till att vilja, eftersom den har betydelse för urviljans tillblivelse. Urviljans yttre konturer formas i ett kärleksfullt möte med andra, där bekräftelsen är en förutsättning för urviljans formning. Konturerna formas då människan får andlig, kroppslig och själslig näring, exempelvis genom ansning och lek. Urviljans formning har också samband med utvecklingen av självkärlek och självaktning. Självaktning innebär att människan har tillit och förtröstan till sin djupaste urvilja. Självkänsla innebär att känna sig själv, att känna sin egen vilja, längtan och önskan. Människan erfar att jag är jag, jag har ett värde och jag duger som människa. Att älska sig själv ger människan

möjlighet att ta sin urvilja på allvar, och att ana vad hon har potential att utvecklas till. Den kärleksfulla urviljan ger människan mod att uttrycka sin vilja. Nytt liv bryter fram.

Viljan och kärleken förenas i den kärleksfulla urviljan. Då människan älskar kan hon inte låta bli att vilja för den andre. Att vilja för den andre utan att viljan är kärleksfull innebär att man vill för den andre, men kanske mest vill man för sin egen skull. Man ger exempelvis råd utan att lyssna, eller man gör sin plikt. En varaktig kärlek som växer trots svårigheter förutsätter en kärleksfull vilja. Svårigheterna kräver att människan väljer den andra om och om igen. Det etiska vårdandet innefattar att vårdaren älskar och vill det goda för patienten. I en vårdande relation låter vårdaren den andre komma nära, hon bjuder in och öppnar sig för patienten. Den kärleksfulla urviljan är en förutsättning för ett äkta vårdande.

Den hälsobringande urviljan

Urviljan är en naturlig del i hälsans rörelse eftersom urviljan är en hälsobringande kraft. Människan är i ett ständigt vardande, hon strävar efter att utveckla sin fulla potential utgående från sina unika förutsättningar. Människan är i grunden enheten kropp, själ och ande, men hon finner inte alltid enheten. I den vardande rörelsen strävar människan efter att avtäcka den ursprungliga enheten. Urviljan är en hälsobringande kraft, men viljan leder också bort människan från hennes hälsa. Viljan kan därmed bidra till enhetens splittring. Eftersom urviljan är i ständig rörelse kan den aldrig uppfyllas helt. Det är möjligt att tillfredsställa sin urvilja för en kort stund, tillfälligt, men aldrig helt och fullt.

Hälsan och viljan är varandras förutsättningar. Människan förmår vilja då hon har ett visst mått av hälsa. Ett outhärdligt lidande bidrar till att viljan förstelnas. Hälsan förutsätter i sin tur en urvilja som är i aktiv tjänst. Då människan inte finner mening i vardandet är det svårt att nå hälsa. Om patienten inte vill hälsa så hjälper inte vårdarnas ansträngningar. Att handla, vara

och varda utgående från urviljan stärker hälsan. Hur kan människan då veta vad som är hennes urvilja? Skribenterna menar att människan avtäcker sin urvilja genom att vara uppmärksam och lyssna till enhetens grundton. Att veta vad man vill ur sin djupaste enhet ger människan säkerhet, kraft och mod.

Den gemenskapssökande urviljan

Människans liv innebär ett liv i mänsklig gemenskap. Människan längtar efter gemenskap, och människan vill sträcka sig mot andra människor, höra samman med andra och bli förstådd. Samtidigt har människan ibland behov av att få dra sig tillbaka och hämta kraft till ett vardande i hälsa. Gemenskapen framträder som vårdande i ett vårdande där det mänskliga livet är i fokus. Den gemenskapssökande urviljan medför ett ansvar för den andra. Trots att människan inte vill leva längre på grund av lidande, lever hon vidare av hänsyn till sina närstående. Att inte utgå från den andre innebär att livet dräps. En av brevskribenterna pekar på betydelsen av begreppen medmänniska och solidaritet, och framställer sin oro för att begreppens innebörd har förlorats. Vi är och känner inte mera tillsammans.

Människan längtar inte enbart efter gemenskap med andra människor, hon längtar också efter gemenskap med Gud eller tillvaron i dess helhet. Denna tillvaro är varje människa en del av. Människan bär på en ofrånkomlig ensamhet, samtidigt som hon längtar efter ett levande gemenskap.

En tredje aning av en nygestaltad förståelsehorisont utgående från den hermeneutiska brevväxlingen – urviljans mångfald

Det är utmanande att utforska urviljans väsen och dess framträdelseformer. Människan är unik och samtidigt ett mysterium. Urviljans väsen låter sig inte helt bestämmas, eftersom ett väsen utgör något av mysteriet. Brevskribenterna utgår dock från att urviljans väsen i sig själv är gott. Skribenterna knyter liksom Schopenhauer urviljans väsen till livet självt i den livsbejakande urviljan, men det nya är att brevskribenterna också knyter urviljan till kärleken genom den kärleksfulla urviljan. Urviljan bringar hälsa och söker gemenskap. Urviljan skildras av skribenterna med hjälp av olika framträdelseformer, vilket ger en föreställning om hur urviljan kan te sig i mångfalden.

Schopenhauer beskriver urviljans kraft som evig och absolut, och i brevväxlingen skildrar skribenterna hur kraften formas. Kraften är skapande, men den kan också vara upplösande. Kraften framträder ibland som en jämn ström, men den framträder också som ett blixtnedslag. Breven visar på att urviljans kontextuella och existentiella framträdelseformer inte nödvändigtvis framträder i enlighet med urviljans egentliga väsen. De kontextuella och existentiella framträdelseformerna innehåller accidenser,³⁶³ som styrs av tid och rum. De kontextuella och existentiella framträdelseformerna döljer tidvis urviljans gestalt. Detta resulterar i att människans vilja riktas mot något skenbart. Accidenserna berövar sålunda urviljan något av dess kraft och potential.

---

³⁶³ Med 'accidens' avses tillfälliga eller oväsentliga egenskaper, som står i motsats till dess väsen eller substans. SAOB (1898), läst 5.6.2014

De kontextuella och existentiella framträdelseformerna framträder med olika schatteringar på grund av att de innehåller accidenser, men också för att människor hanterar kontextens betingelser på olika sätt. Människan söker alternativ för att betingelserna inte ska ta överhanden, och att hon därmed ska tvingas ge avkall på sin urvilja. En människa som har en till synes förstelnad vilja kan leva ett rikt inre liv, och därmed ha en nära kontakt med livet i sin inre värld. Hon kanaliserar sin urvilja på ett sådant sätt att hon inte behöver ge avkall på livet och kärleken.

8. VÄSENSFÖRSTÅELSE GENOM BEGREPPSANALYS AV BEGREPPET

'VILJA'

För att ytterligare precisera och nyansera förståelsen för begreppet 'vilja' görs en begreppsanalys i hermeneutisk anda. En begreppsanalys gör det möjligt att ytterligare belysa det meningsbärande i 'vilja' som ett vårdvetenskapligt begrepp, vilket gynnar min strävan att besvara avhandlingens första forskningsfråga.³⁶⁴ I detta kapitel presenteras resultaten från de olika momenten i begreppsanalysen. Begreppet studeras universellt i en ontologisk bestämning genom en etymologisk och en semantisk analys. Det meningsbärande framställs som tre olika betydelsedimensioner. Därefter speglas den nya begreppsliga förståelsen mot de resultat som har framkommit tidigare i avhandlingen.

Begreppets språkliga ursprung

Ordet 'vilja' är ett allmänt germanskt ord som finns som sådant också i isländskan och norskan, och som motsvaras av det danska ordet *ville*.³⁶⁵ På tyska används idag *wollen* och i engelskan *will*.³⁶⁶ Etymologiskt härstammar 'vilja' från fornsvenskans (825–1520 e.Kr.) *vilia*.³⁶⁷ Man har exempelvis funnit uttrycket *att vilja någon väl* på en runsten från 1000-talet, och på 1200-talet skrevs *människans sista vilja* in i Västgötalagen.³⁶⁸ Begreppet är alltså av ett gammalt ursprung. Begreppet 'vilja' har uppenbarligen uppfattas som en grundläggande del av människans natur, eftersom begreppet har bevarats i språket genom tiderna. Andra bildningar av 'vilja' utgörs av gotiskans *wiljan* (300 e.Kr.), fornsaxiskans *willian*

---

³⁶⁴ Begreppsanalysen görs på verbet 'vilja', och inte på 'urvilja' eller substantivet 'viljan'. 'Urvilja' anges inte som sådant i ordböckerna. Substantivet 'viljan' har enligt den etymologiska utredningen samma ursprung som verbet 'vilja'.

³⁶⁵ Norstedts svenska synonymordbok, 2009

³⁶⁶ Wessén, 1973

³⁶⁷ Hellquist, 1980; Norstedts svenska synonymordbok, 2009

³⁶⁸ Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien, 2009. Runstenen finns i Södermanland i Sverige. Västgötalagen är den äldsta boken på svenska.

(fornlågtyska, 800–1200 e.Kr.), angelsaxiskans *willan* (fornengelska 700–1100 e.Kr.) och fornhögtyskans *ih willu* (600–1100 e.Kr.). Begreppet relateras till det urgermanska *wiljan* som kommer av *weljan*, med betydelsen vilja och välja. Ordet har sin motsvarighet i urindoeuropeiska språkets *uel*, vilja, välja. I andra indoeuropeiska språk motsvaras ordet exempelvis av det latinska ordet *velle*, som är besläktat med villig, val, välja, väld³⁶⁹, villfara och villkor,³⁷⁰ och *voluptas*, som betyder vällust och lust. På sanskrit finns ordet *vṛṇāti*, väljer, och i litauiskan finns *vėlyju* med betydelsen önskar och unnar.³⁷¹ I grekiskan lyder motsvarande begrepp *éldomai*, önskar, längtar, och *ēlpomai*, hoppas. Hellquist relaterar också 'vilja' till begreppen 'villfara'³⁷², 'villig', 'villkor', 'väld', och 'välja'.

Vilja som fordra, begära och behaga

Då man granskar synonymer till begreppet 'vilja' under tidsperioden 1850 till 2009 kan man konstatera att en viss betydelseförskjutning har inträffat (se synonymtablå på nästa sida, tabell 2). Under denna tidsperiod anges i de sju valda ordböckerna 28 olika synonymer för 'vilja'. De betydelsedimensioner som bestått oförändrade under perioden och som är starkt synonyma är 'eftersträva', 'åstunda', 'önska', 'ha lust' och 'bjuda'. Betydelser som 'bestämma', 'besluta' och 'åtrå' framträder under 1800-talets mitt och faller därefter bort. På 1970-talet skapas nya betydelser som 'begära', 'kräva', 'fordra', 'envisas' och 'insistera', och dessa är fortfarande aktuella. På 1970-talet framkommer också synonymen 'bry sig om', som återkommer i nutida synonymordböcker.

---

³⁶⁹ Synonymer: 'partiskhet', 'orättvisa'. Norstedts svenska synonymordbok, 2009.

³⁷⁰ Wessén, 1973

³⁷¹ Hellquist, 1980

³⁷² Synonymer: 'bevilja', 'gå med på', 'uppfylla'. Norstedts svenska synonymordbok, 2009.

Tabell 2. Synonymtablå för begreppet 'vilja'.

Synonymtablå Vilja	1850–1853, Dalin	1925, Dalin	1919–1972, Östergren	1977, Palmér	1983, Strömberg	1995, Walter	2009, Norstedts	Totalt	Möjliga bindningar
Ätrå	X							1	7
Eftersträva	X		X	X	X	X	X	6	7
Åstunda	X		X	X	X	X	X	6	7
Önska	X		X	X	X	X	X	6	7
Tycka	X			X				2	7
Ha lust	X		X	X	X	X	X	6	7
Bestämma	X							1	7
Besluta	X							1	7
Befalla	X			X	X	X	X	5	7
Bjuda	X		X				X	3	7
Samtycka	X		X		X	X		4	7
Bifalla	X		X			X		3	7
Hålla på att	X							1	7
Behaga		X	X	X	X	X	X	6	7
Finna för gott		X	X	X	X		X	5	7
Ha i sinnet			X	X				2	7
Tillåta			X	X				1	7
Begära				X	X		X	3	7
Eftertrakta					X			1	7
Orsaka						X		1	7
Avse						X		1	7
Ämna						X		1	7
Kräva				X		X	X	3	7
Tänka				X			X	2	7
Fordra				X			X	2	7
Envisas				X			X	2	7
Insistera				X			X	2	7
Bry sig om				X			X	2	7

De mest frekventa och därmed närbesläktade synonymerna i relation till 'vilja' är enligt synonymtablå (se tabell 2) 'eftersträva' med sex möjliga bindningar av sju (6/7), 'åstunda' (6/7), 'önska' (6/7), 'ha lust' (6/7), 'behaga' (6/7), 'befalla' (5/7) samt 'finna för gott' (5/7). Begreppet har också betydelsenyanser som 'samtycka' (4/7), 'begära' (3/7), 'bjuda' (3/7), 'bifalla' (3/7) och 'kräva' (3/7). Dessa synonymer valdes med till den fortsatta analysen, vilket också Koort rekommenderar.³⁷³ Under senare år framkommer betydelsenyanser som

³⁷³ Koort (1975) rekommenderar att synonymer med en förekomst över 40 % tas med.

'fordra' (2/7), 'envisas' (2/7) och 'insistera' (2/7), som tas med i diskriminationsanalysen.³⁷⁴

'Åtrå' (1/7) förväntas höra samman med lust som framkommer både som stark synonym och i den etymologiska utredningen. Ur vårdvetenskapligt perspektiv är det av intresse att utreda svagare betydelsenysanser som 'bry sig om' (2/7) och 'tillåta' (2/7).³⁷⁵

I diskriminationsmatrisen (se bilaga 4) beräknas alla inbördes relationer mellan de synonymer som valts genom att grad av synonymi räknas enligt Koorts beräkningsformel.³⁷⁶ Beräkningarna betraktas som riktgivande men inte som absoluta, eftersom synonymer med lägre grad av synonymi också kan bidra till sanningsupplåtenhet. Beräkningarna används därmed snarast som stöd vid uttydningen av begreppets betydelsefält.³⁷⁷ De olika betydelsefälten framställs i figur 4 med hjälp av ett diskriminationsparadigm. Grad av synonymi anges i figuren med hjälp av olika linjer. Röda linjer innebär att graden av synonymi är mellan 100 % och 70 %, heldragna linjer anger en synonymitetsgrad mellan 69 % och 40 % och streckade linjer anger en synonymitetsgrad under 40 %. Pilarna anger huruvida synonymin är ömsesidig eller enkelriktad. Huvudbegreppet är placerat i mitten, och dess synonymer är placerade runt huvudbegreppet. Synonymernas egna synonymer anges i figuren med gemener. Utgående från diskriminationsparadigmet kan man uttolka att synonymerna bildar tre olika begreppsfamiljer.

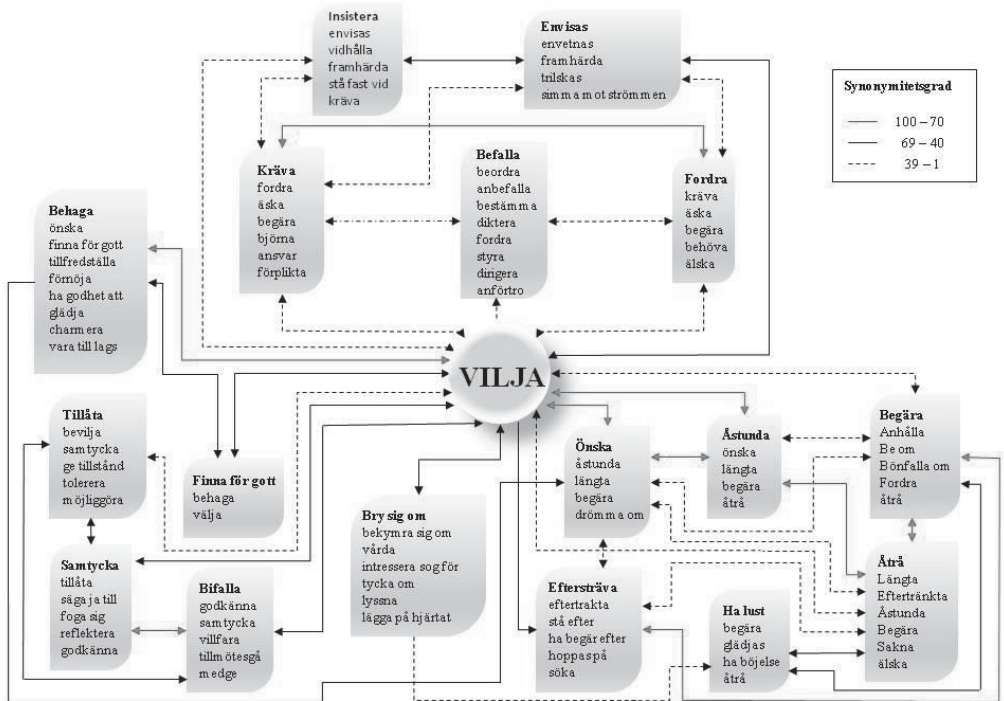
³⁷⁴ En diskriminationsanalys utförs enligt Koort (1975) då ordboksförfattarna inte är samstämmiga om begreppets synonymer.

³⁷⁵ De synonymer som inte tas med är 'eftertrakta' (1/7) som har liknande betydelse som 'eftersträva', 'oförmåga' (1/7), 'hålla på att' (1/7), 'orsaka' (1/7), 'avse' (1/7) och 'ämna' (1/7).

³⁷⁶ Koort, 1975. Synonymitetsgraden beräknas genom att multiplicera antalet befintliga bindningar med 100, och därefter dividera detta med antalet möjliga bindningar.

³⁷⁷ Eftersom metoden är hermeneutisk och av kvalitativ karaktär genomförs begreppsutredningen genom en ständig tolkningsrörelse, där den nya begreppsliga förståelsen ständigt speglas mot ethos, kärns substans samt tidigare förståelse. I denna rörelse preciseras och nyanseras det valda begreppet. Jfr Sivonen, Kasén & Eriksson, 2010

Figur 4. Diskriminationsparadigm över begreppet 'vilja'.

Diskriminationsparadigmet visar att den första begreppsfamiljen innehåller synonymer som 'kräva', 'fordra', 'envisas' och 'insistera'. **Kräva** har synonymer som 'fordra', 'äska', 'begära' och 'björna', och dessutom anges 'ansvar' och 'förplikta'. För **fordra** anges 'kräva', 'äska', 'begära' och 'behöva', men också 'älska'. **Envisas** har synonymerna 'envetnas', 'framhärda', 'trilskas' och 'samma mot strömmen'. **Insistera** innebär att 'envisas', 'vidhålla', 'framhärda', 'stå fast vid' och 'kräva'. Till den första begreppsfamiljen hör också 'befalla'. **Befalla** har synonymerna 'beordra', 'anbefalla', 'bestäm ma', 'diktera', 'fordra', 'styra' och 'dirigera', men också 'anför tro'.

'Vilja' har en stark synonymi med begreppsnyanserna 'önska' och 'ästunda', som tillhör samma begreppsfamilj. **Önska** har synonymerna 'ästunda', 'längta', 'begära' och 'drömma

om', **åstundas** mest frekventa synonymer är 'önska', 'längta', 'begära' och 'åtrå'. Till den andra begreppsfamiljen hör också 'ha lust', 'åtrå', 'begära', 'eftersträva'. För **ha lust** anges synonymerna 'begära', 'glädjas', 'ha böjelse' och 'åtrå'. **Åtrå** i sin tur anges 'längta', 'efterträngta', 'åstunda', 'begära', 'sakna' och 'älska', och **begära** har synonymerna 'anhålla', 'be om', 'bönfalla om', 'fordra' samt 'åtrå'. **Eftersträva** är närbesläktat med orden 'eftertrakta', 'stå efter', 'ha begär efter', 'hoppas på' och 'söka'.

'Vilja' har också ett starkt begreppsligt samband med 'behaga', 'samtycka' och 'bifalla', vilka bildar kärnan i den tredje begreppsfamiljen. **Behaga** har synonymer som 'önska', 'finna för gott', 'tillfredsställa', 'förförja', 'ha godhet att', 'glädja', 'charmera' och 'vara till lags', för **samtycka** anges synonymer som 'tillåta', 'säga ja till', 'foga sig', 'reflektera' och 'godkänna'. **Bifalla** har följande synonymer: 'godkänna', 'samtycka', 'villfara', 'tillmötesgå' och 'medge'. Till den tredje begreppsfamiljen hör också 'finna för gott', 'bry sig om' och 'tillåta'. Begreppet **finna för gott** har synonymerna 'behaga' och 'välja', för **bry sig om** anges synonymerna 'bekymra sig om', 'vårda', 'intressera sig för', 'tycka om', 'lyssna' och 'lägga på hjärtat'. **Tillåta** har synonymerna 'bevilja', 'samtycka', 'ge tillstånd', 'tolerera' och 'möjliggöra'.

Vid tolkningen av diskriminationsparadigmet och den etymologiska analysen stiger tre huvudsakliga betydelsedimensioner fram. Den första betydelsedimensionen är 'vilja som fordra'.³⁷⁸ 'Vilja som fordra' tolkas som människans innersta vilja. Synonymerna 'beordra' och 'diktera' antyder att människan styrs av sin innersta vilja. Den är envis och krävande, och anbefaller människan att lyssna samt att följa den. 'Vilja som fordran'

---

³⁷⁸ 'Fordra' valdes eftersom begreppet anges som synonym till flera av synonymerna.

förpliktar. Detta tolkas som att 'vilja som fordran' är nära förbunden med människans ethos. Denna fordran hjälper människan att simma mot strömmen och följa sitt ethos.

Den andra betydelsedimensionen är 'vilja som begära'.³⁷⁹ Detta tolkas som vilja i relation till människan själv. Att vilja hör till människans inre liv, som uttrycks då hon önskar och längtar. Människan begär det hon innerst inne vill. Eftersom människan ständigt vill, är hon också ständigt begärande. Viljan ger kraft åt begären och behoven. Denna strävan får människan att sträcka sig utöver sig själv. Synonymerna 'förvänta', 'hoppas på', och 'förvänta' antyder att det finns ett hopp om, en bön och en förväntan på att den andra ska svara an på människans begär. Viljan förankras enligt den etymologiska utredningen i människan vällust och lust. Man kan anta att människan får upplevelser av förväntan, glädje och njutning av att längta och drömma.

Den tredje betydelsedimensionen är 'vilja som behaga'.³⁸⁰ Denna betydelsedimension tolkas som den vilja som riktas mot den andre. Människan lyssnar till den andres vilja. Hon bryr sig om den andra, genom att vårda, lyssna och bekymra sig om den andra. Viljan förutsätter enligt den etymologiska utredningen en villighet. Människan vill det goda för den andre. Hon bjuder in, skapar möjligheter och bekräftar den andres värdighet genom att vara tillåtande och tolerant. Då människan får vara i enlighet med det hon finner gott strålar hon av inre glädje och charm, och hon upplever glädjen och tillfredsställelsen i tjänandet.

Som jag förstår dessa tre betydelsedimensioner finns det en förbindelse mellan 'vilja som fordra' och 'vilja som begära' och 'vilja som behaga'. 'Vilja som fordra' föregår 'vilja att

---

³⁷⁹ 'Begära' anges som synonym till de flesta synonymerna i denna begreppsfamilj.

³⁸⁰ 'Behaga' valdes eftersom begreppet är en frekvent synonym i begreppsfamiljen. Behaga används i positiv bemärkelse, jfr ex. behaglig.

begära' och att 'vilja som behaga'.³⁸¹ Det finns således en viss distinktion mellan människans fordran, begär och behag, mellan människans verkliga innersta vilja och hur viljan framträder. Viljans rörelse tar olika riktningar.

En fjärde aning av en nygestaltad förståelsehorisont utgående från begreppsanalysen – den kluvna viljan

Begreppsanalysen är betydelsefull eftersom de tre betydelsedimensionerna tillsammans synliggör det meningsbärande i begreppet 'vilja' ur vårdvetenskaplig synvinkel.³⁸² Både den etymologiska och den semantiska analysen bekräftar och stärker den tidigare förståelsen för begreppet 'vilja' som att längta och att önska, medan synonymen 'välja' endast framkommer i etymologin. Människan bär på en djup inre vilja, som framträder dels i relation till människan själv, dels i relation till andra. Att vilja innebär att människan gläds, älskar och har lust, men att vilja innefattar också att fordra, envisas och kräva. Diskriminationsparadigmet avspeglar något av viljans kluvenhet, då människan dras åt skilda håll. Viljan kräver något som hon inte vill och hon vacklar i kampen med 'den kluvna viljan'. Människan kan vilja att hon inte har en vilja. Aposteln Paulus ställer frågan: varför jag inte gör det goda som jag vill, men det onda som jag inte vill, det gör jag?³⁸³ Människan gör inte alltid det sanna, det goda och det sköna, och hon är tidvis fånge i den kluvna viljan.

Sambandet mellan begreppet 'vilja' och synonymerna som ingår i begreppsfamiljen 'vilja som fordra' var en överraskande upptäckt. Enligt den semantiska analysen har dessa huvudsakligen framkommit under senare år. Man kan undra om denna betydelsedimension är

---

³⁸¹ Urviljan föregår människans begär och behov.

³⁸² De olika nyanser som framkommit i begreppsanalysen återkommer i den slutliga teorimodellen.

³⁸³ Bibeln, Romarbrevet 7:19

ett utslag av dagens alltmer självcentrerade människa? Å andra sidan menar Schopenhauer att urviljan är en ständigt strävande kraft som styr människan. Med Schopenhauers begrepp kunde 'vilja som fodra' benämnas som urvilja. Att vilja innefattar också ett tjänande, som har sitt ursprung i viljan att behaga.

9. EN NYGESTALTAD FÖRSTÅELSEHORISONT – TEORIMODELL OM URVILJAN

I detta kapitel presenteras en teorimodell av urviljan (se bild 3).³⁸⁴ Teorimodellen är ett resultat av den sammanflätning av urviljans substans (se bilaga 1) som pågått i den hermeneutiska tolkningsrörelsen, och ytterligare en abstrahering sker då den nya substansen lyses upp av den vårdvetenskapliga ontologin.³⁸⁵ Teorimodellen presenteras kortfattat inledningsvis som en helhet. Därefter framställs urviljans väsen och viljans mångfald i empiri och praxis, då teorimodellen berikas med hjälp av teorifragment från avhandlingens material. Schopenhauers tänkande har bidragit väsentligt till väsensförståelsen. Den tidigare forskningen, breven och begreppsanalysen ger speciellt framställningsformerna ett nyanserat innehåll. Kapitlet innehåller en begrundan angående hur urviljan är verksam i livets och kärlekens tjänst. Kapitlet avslutas med reflexioner kring sambandet mellan urviljan och ethos.

Urviljans teorimodell framträder

Teorimodellen avbildar vad urviljan är, och den visar också på hur urviljan framträder i olika verkligheter. Teorimodellen ser ut som följer:

---

³⁸⁴ Teorimodellen kunde också kallas ”modell i utveckling” med tanke på att den aldrig i hermeneutiskt avseende är färdig.

³⁸⁵ Teorimodellen formades genom att de nya substansfragmenten betraktades i ljuset av det teoretiska perspektivet (eller den ursprungliga förståelsehorisonten). En ny ordning trädde in då fragmenten faller på plats i en ny gestalt. Teorin laddas därmed med empiri, och empirin laddas med teori.

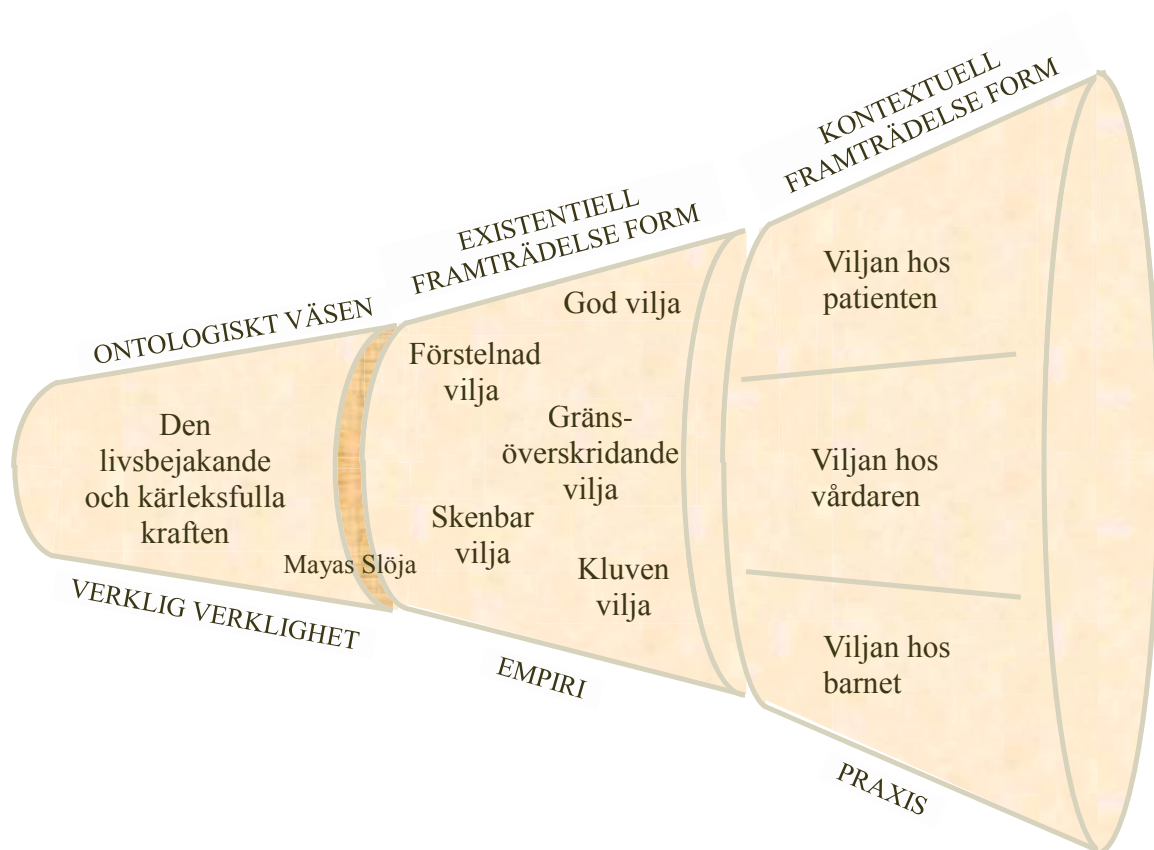

Bild 3. Teorimodell. Urviljan i tre verkligheter.

Urviljans ontologiska, rena väsen (längst till vänster i bilden) ter sig som en enhet, bestående av en kraft (väsensbild, se bild 4).³⁸⁶ Denna kraft utgörs av den livsbejakande och den kärleksfulla kraften, som strålar ut från urviljans väsen. Urviljans väsen gestaltas i teorimodellen som den livsbejakande och den kärleksfulla kraften. Livet och kärleken är både urviljans ursprung och dess mål.³⁸⁷ Den livsbejakande och den kärleksfulla kraften gör urviljan till det den innerst inne är. Den rena, ursprungliga urviljan är därmed livsbejakande och kärleksfull. Urviljans väsen är universellt vilket innebär att det är bortom tid och rum i

³⁸⁶ Jfr Cusanus enhetstanke (i Helander, 1999): Enheten finns i själva kärnan. Genom mångfalden fördunklas enheten och människan fjärras från sanningen om det egentliga varat. Enhetstanken har funnits med i den caritativa teorins utveckling (jfr grundantagandet Människan är en enhet av kropp, själ och ande).

³⁸⁷ Jfr Helander, 1999, 21 som i sin doktorsavhandling framför några av Cusanus ledande tankegångar: Enheten är både ursprung och mål.

den verkliga verkligheten. Detta innersta väsen är ett mysterium som delvis är dolt bakom Mayas slöja (se bild 3), och det verksamma finns fördolt i detta väsen. Urviljans kraft kan omvandlas, men kraften är bestående och evig. Urviljans mångfald, dess framträdelseformer, har sitt ursprung i urviljans enhet.³⁸⁸

Den livsbejakande och den kärleksfulla kraften driver människan att leva. Människans kärlek till livet är gränslös, och i sin djupaste enhet vill hon vara levande. Urviljan blir synlig i livets gränssituationer, då människan anar något av livets urkraft och helighet. Att bejaka livet med all kraft innebär att människan är villig att leva livet i alla dess möjliga former. Begreppsanalysen ger en bild av urviljan som envis och krävande, och den anbefaller människan att lyssna till den och att följa den. Urviljan ger människan livskraft att leva fullt ut som den som hon egentligen är och vill vara. Att vara levande innebär att vara fylld av livet, med allt vad det innebär av kärlek och lidande. Den livsbejakande kraften är en frihetens väg, eftersom människan har friheten att söka och hitta sig själv och ta ansvar för sitt eget liv. Att leva i enlighet med sin livsbejakande kraft innebär att leva ett egentligt liv och följa sin riktning, vilket bidrar till att människan finner en inre frid.

Urviljans existentiella och kontextuella framträdelseformer (se teorimodellens mittersta och högra del) har sitt ursprung i den ontologiska urviljan. Urviljans framträdelseformer i empiri och praxis utgör en aktual, där idealet är att urviljans inre väsen bibehålls. I de existentiella framträdelseformerna (se teorimodellens mittersta del) danas människans vilja i tid och rum under hennes kamp mellan liv och ickeliv, samt i kampen mellan det goda och det onda. Urviljans existentiella framträdelseformer danas därmed också av yttre betingelser. Urviljans existentiella framträdelseformer är därför inte nödvändigtvis i samklang med den ontologiska

---

³⁸⁸ Enligt Cusanus (i Helander, 1999) kan mångfalden endast finnas till genom enheten.

urviljan. De existentiella framträdelseformerna i teorimodellen åskådliggörs av förstelnad vilja, skenbar vilja, god vilja, gränsöverskridande vilja och kluven vilja.

Ljuset från den ontologiska urviljan bleknar ju längre bort framträdelseformerna uppträder. Urviljan gestaltar sig på olika sätt i olika sammanhang (kontextuella framträdelseformer, se teorimodellens högra del), beroende på var människans befinner sig. De kontextuella framträdelseformerna i teorimodellen är viljan hos patienten, viljan hos vårdaren och viljan hos barnet.

Urviljans väsen som den livsbejakande och kärleksfulla kraften

Den livsbejakande och den kärleksfulla kraften framstår som urviljans väsen. Urviljans väsen och urviljans samband med ethos framställs i följande bild:

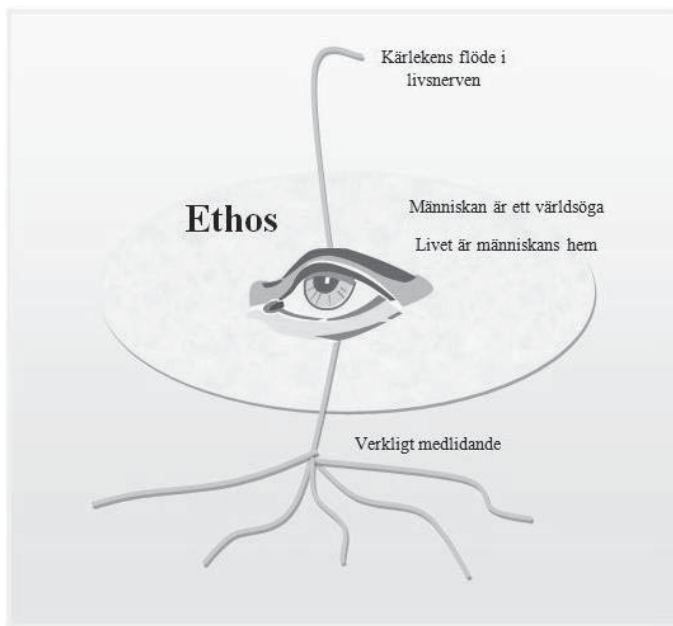

Bild 4. Urviljans väsen.

Urviljan avbildas i bild 4 som en livsnerv.³⁸⁹ Urviljan utgör livsnerven i ethos, och i denna livsnerv flödar kärleken. Urviljan fungerar som den genererande kraften, och denna kraft är universell, evig och oändlig. Urviljan verkar därmed i kraft av sig själv. Ethos formar urviljans riktning och framträdelseform, och urviljan framträder till följd därav i samklang med människans ethos på ett sätt som ethos kan bejaka.

Eriksson menar att ethos innebär att människan är hemmastadd i sig själv, och att hon funnit sitt inre hem.³⁹⁰ Schopenhauer skriver att människan är hemmastadd i urviljan i världen. Ethos i sin renaste form innebär utgående från Schopenhauers tänkande att människan är innesluten i urviljan i världen, och att hon är ett världssöga (se bildens mitt). Att vara hemmastadd innebär att människan lever i enlighet med sin urvilja, att hon har förstått livets lagar och att hon har tillträtt sitt mänskliga ämbete.³⁹¹ Människan lever enligt sin grundläggande ordning. Hon har funnit sin plats i urviljan i världen, och hon vet vad hon ska vilja i relation till andra människor. Urviljans livsbejakande och kärleksfulla kraft framträder då i sin fulla potential. Hon har funnit sin väg i livet och hon tjänar i livets och kärlekens tjänst, i vilken den absoluta värdigheten bekräftas. Då människan blir varse om de grundvärden som livet bär på och lever i enlighet med dessa, är livet hennes hem. Hon har nått insikt om livets realiteter och försonat sig med livets lagar.³⁹² Kärleken flödar ur väsenskärnan, vilket utmynnar i ett verkligt medlidande. Om man utgår från Schopenhauers tänkande om ethos som ett inneslutande i urviljan, kan man anta att urviljan har en plats i ethos begreppets kärna.

Det är ofrånkomligt för människan att vilja, eftersom urviljan är en del av människans ontologiska vara. Urviljan utgör en del av människans potential av ontologisk karaktär, som i

---

³⁸⁹ Med 'livsnerv' avses det som är av betydelse för att något ska leva och utvecklas. Bonniers svenska ordbok, 1998

³⁹⁰ Jfr Eriksson, 2003

³⁹¹ Då människan inte är hemmastadd och lever i enlighet med sitt ethos är viljan skenbar och förstelnad.

³⁹² Med 'försoning' avses här att människan finner sin egen väg i livet.

sig har ett inre värde. Att erfara sin urvilja innebär att erfara något av sitt innersta väsen. Urviljan utgör människans innersta, djupaste vilja som uppenbarar något av människans helighet och unikhet. Människan är i grunden enhet kropp, själ och ande, och urviljan har en stark anknytning till människans enhet. Den vardande ontologiska urviljan strävar i grunden efter att finna enheten. Urviljan är enhetens språk för vad den vill göra synligt. Den unika, heliga människan kan glimtas genom urviljan.

Då människan är det hon vill vara, är hon den hon innerst inne är och hon är hemma i sig själv. Människan vill utveckla sin fulla potential och bli den hon är ämnad att vara utgående från sina unika förutsättningar. Att bejaka sin urvilja innebär att hon förverkligar något av sin innersta potential. Att följa sin urvilja stärker människans vardande och den egna enheten.

Urviljans mångfald i empiri och praxis

Urviljans existentiella och kontextuella framträdelseformer formas inifrån av ethos och den ontologiska urviljan, eftersom framträdelseformerna har sitt ursprung i enheten. Urviljans framträdelseformer i empiri och praxis utgör en aktual, där idealet är att urviljans inre väsen bibehålls. Urviljan framträder på varierande sätt i olika verkligheter. I empirin formas urviljan hos människan under hennes kamp mellan liv och ickeliv, samt mellan det goda och det onda. Människan avgör sig inför olika val, i vilka visionen och intentionen har betydelse. Urviljan hos människan framträder glimtvis, tillfälligt och med stor individualitet i hennes begär och i hennes behov, genom hennes leverne och genom hennes handlingar.

Urviljans existentiella framträdelseformer formas också av yttre betingelser. Tiden och rummet danar urviljans framträdelseformer. De existentiella framträdelseformerna är bärare av betingelser och accidenser som riktas mot något tillfälligt eller oväsentligt, vilket skymmer urviljan. Det tillfälliga är förvillande och fungerar som en Mayas slöja. Urviljans existentiella framträdelseformer är därför inte nödvändigtvis i samklang med den ontologiska urviljan. De

kontextuella framträdelseformerna döljer urviljans enhet. Detta resulterar i att viljan hos människan inte längre riktas mot det som bejakar livet eller det kärleksfulla, utan snarare mot något skenbart. Accidenserna berövar sålunda urviljan något av dess kraft och potential. På detta sätt hotar de existentiella framträdelseformerna att splittra urviljans enhet. Mayas slöja förhindrar att urviljans sken tränger fram. Urviljan är dold för människan själv, men också för andra. Människan kan exempelvis i medlidandet bli varse urviljans sken som kan blända och paralysera, vilket kan upplevas skrämmande och dramatiskt. Hon blir då aldrig densamma. Det mest dramatiska, det värsta, är att inte vilja det urviljan vill.

God vilja framträder som goda handlingar. Människan bär på en djup vilja att uppfylla sitt ethos och göra gott. Viljan förutsätter enligt den etymologiska utredningen en villighet. Människan vill det goda för den andre. Hon bjuder in, skapar möjligheter och bekräftar den andres värdighet genom att vara tillåtande och tolerant. Den goda viljan vakar över den andres värdighet. Då människan får vara i enlighet med det hon finner gott strålar hon av inre glädje och charm, och hon upplever glädjen och tillfredsställelsen i tjänandet. Hon vill ta ansvar för den gåva livet innebär, hon vill tjäna andra, hon vill älska i ödmjukhet vilket innebär att ge och ta emot kärlek. Viljan förpliktar, vilket framkommer i begreppsanalysen där viljan utgör en fordran, som är nära förbunden med människans ethos. Denna fordran hjälper människan att simma mot strömmen och följa sitt ethos. I begreppsanalysen framkommer att viljan innefattar ett val, där människan väljer saken till sin egen och till en del av sitt ethos.³⁹³ Att välja innebär att man låter sig styras inifrån sig själv, vilket utgör en väg till sann frihet och harmoni.³⁹⁴ Den gränsöverskridande viljan innebär en möjligheternas möjlighet. Denna vilja

---

³⁹³ Eriksson, 2003, 23. Eriksson citerar Gadamer som betonar att välja innebär att bestämma sig för något och mot något. Människan måste söka sin egen sanning, och hon kan välja att följa den.

³⁹⁴ Eriksson, 2003, 26. Friheten att välja betonas bland annat av Eriksson (1990, 77), som skriver att människan gör det goda om man låter henne vara fri.

får människan i rörelse. En gränsöverskridande vilja ger människan kraft att gå utöver sig själv och att förändras. Människan sträcker sig ut mot den andre och mot livets möjligheter. Gränsöverskridande vilja ger möjlighet till transcendens då människan ser hur något kunde vara. Den innebär en färd in i det möjliga.

Skenbar vilja utgår inte från människans innersta enhet, utan snarare från tillfälliga eller illusoriska betingelser. Den är destruktiv och kärlekslös, och skapar lidande. Människan drivs inte längre framåt av sin urvilja, och hon är inte i vardande. Tillvaron ter sig tom och meningslös, och människan är vilsen och övergiven. Viljans kraft blir destruktiv, då den riktas mot att förstöra det egna livet. Ett outhärdligt lidande bidrar till att viljan förstelnas. Allt som lider döljer sig. Ett outhärdligt lidande förlamar människan och hindrar henne från att igenkänna sin urvilja. En lidande människa är kraftlös och innehar inte förmågan att ge uttryck för sin vilja. Hon vågar inte lyssna till sitt inre, till kroppens, andens och själens enhet. Viljan förstelnas och människan blir alltmer främmande för sin urvilja och sitt eget liv. Hon upplever tomhet och förtvivlan.

Ljuset från den ontologiska urviljan bleknar ju längre bort framträdelseformerna uppträder. Urviljan gestaltar sig och är verksam på olika sätt i olika sammanhang (de kontextuella framträdelseformerna), beroende på var människans befinner sig. Urviljan leder fram till att viljan föds hos både hos patienten och hos vårdaren i det kliniska. Urviljan framträder på varierande sätt i olika vårdkontexter, och framträdelseformerna har kontextspecifika drag. Människan hanterar kontextens betingelser på olika sätt.

Urviljan blir evident då vårdaren är i livets och kärlekens tjänst

Den livsbejakande och den kärleksfulla kraften är urviljans djupaste väsen. Livets och kärlekens gestalter är de största, de allomfattande, och livet och kärleken är urviljans ursprung och mål. Urviljan är ytterst verksam i livets och kärlekens tjänst.³⁹⁵ Människan strävar efter att varda i rörelsen mot livet och kärleken. Då urviljan till liv och kärlek främjas, främjas också rörelsen mot hälsa och gemenskap.

Då urviljan vidrörs i vårdandet är dess kraft verksam i livets och kärlekens tjänst. Avhandlingens resultat visar att människans urvilja kan döljas, eftersom den inte framträder i sin ursprungliga och rena form. Det är vårdarens uppgift att avtäcka den. Vårdaren har möjlighet att ana glimtar av urviljans sken i vissa ögonblick. Att vara i vårdandets tjänst innefattar att vårdaren är i livets och kärlekens tjänst. Vårdarens vilja att vårda i kärlek och medlidande har betydelse för den lidande människans vilja. Vid lidande försvagas människans kropp vilket innebär att människans vilja döljs. Människan förmår inte bejaka livet och kärleken med all sin kraft. Urviljan ger vårdaren kraft att vårda. Schopenhauer visar på betydelsen av att vårdaren fungerar som ett världsöga, vilket innebär att hon inte enbart ser det som finns på ytan, utan att hon igenkänner urviljans olika framställningsformer i mångfalden. Att vara ett världsöga innebär att betrakta fragment av urviljan som den ter sig i ursprunglig form i den verkliga verkligheten, och fungera som livets spegel.

Schopenhauers tänkande innefattar ett etiskt ställningstagande som inte grundar sig på ansvaret för den andre, utan snarare på väsenslikhet. Livet i dig är *detsamma* som livet i mig. Detta är ett motsägelsefullt ställningstagande i dag, speciellt i västvärldens kultur. En av styrkorna i västvärldens kultur är att man stöder individens värde; individens frihet och

---

³⁹⁵ Att 'vara i tjänst' innebär bland annat kvalitéer som ämbete, befattning, nytta och gagn. Honkavuo, 2014, 70 (refererar till Dalin, 1868, 578–579).

oberoende utgör det högsta värdet. I andra kulturer som anses vara mer kollektivistiska betonas gruppen samt betydelsen av harmoni och gemenskap. Människan längtar efter att vara unik, men Schopenhauer påminner oss om att vi också är *densamma* som den andre. Skillnaden mellan dig och mig är enbart en illusion. Att verka och varda i livets och kärlekens tjänst innebär därmed att komma ut ur det partikulära och finnas till för varandra, i gemenskap. Urviljans kraft riktas mot gemenskapen. Människans längtan efter gemenskap går före hennes partikuläritet. Människan längtar ständigt efter gemenskap, och människan vill sträcka sig mot andra människor, höra samman med andra och bli förstådd.

Man kan anta att urviljans kraft är hälsobringande som en naturlig del i hälsans rörelse. Med hälsa avses sundhet, friskhet och välbefinnande, men också ett vardande, en rörelse i människans strävan mot en djupare enhet och helighet. Breven visar att urviljan har betydelse för människans djupa hälsoprocesser. Då urviljans kraft riktas mot hälsan kan människan varda i hälsa. Urviljans kraft möjliggör att människan kan övervinna stora hinder. Då människan är i ett vardande som utgår från den egna urviljan stärks hälsan. Att vara hemma i livet innebär att människan förstår och lever i enlighet med livets lagar, vilket bidrar till att hon kan varda i hälsa.

Urviljan som ethos livsnerv

Enligt Eriksson (2003, 21) består kärnan i vårdandets och vårdvetenskapens ethos av caritas (kärleks- och barmhärtighetstanken). Eriksson beskriver att ethos kan tolkas som en speciell tonart, som ger klang åt urgamla värden. Ethos innebär att känna sig kallad att tjäna en speciell sak.³⁹⁶ Schopenhauer framställer urviljan som en naturens grundton, och framhåller

---

³⁹⁶ Eriksson, 2003, 21

urviljan som ett ständigt tjänande av livet. Filosofens tankar om väsenslikhet sammanfaller med Erikssons antagande att ethos bär på tanken om gemenskap.³⁹⁷

Antagandet att urviljan utgör ethos livsnerv får stöd i Aristoteles tänkande. Aristoteles framställer tre särdrag hos ethos, där 'arete' och 'fronesis' tillsammans med den goda viljan ('eunoia') utgör människans ethos.³⁹⁸ Eriksson (2013, 79) beskriver 'arete' som någonting helhjärtat.³⁹⁹ Utifrån Erikssons, Schopenhauers och Aristoteles tänkande kunde en ny vårdvetenskaplig tes formuleras som följande: *Vårdvetenskapens ethos utgörs av caritas, arete och eunoia (urviljan).*

Den nygestaltade förståelsehorisonten sammanfattas i följande abduktiva teser:

- Urviljans väsen är en enhet bestående av den livsbejakande och den kärleksfulla kraften. Livet och kärleken är urviljans ursprung och mål.
- Urviljan verkar i kraft av sig själv, och i urviljans väsen finns det verksamma.
- Urviljan utgör livsnerven i ethos, och urviljan ger ethos dess kraft. Urviljan framträder på ett sätt som ethos kan bejaka.
- Urviljans väsen är ofta fördolt bakom Mayas slöja. Urviljans framträdelseformer (dess mångfald) är bärare av betingelser och accidenser, som skymmer urviljan.
- Vårdaren kan fungera som ett världsöga, vilket innebär att hon igenkänner urviljan i mångfalden.

---

³⁹⁷ Eriksson, 2003, 21

³⁹⁸ Lindqvist Grinde, 2008, refererar till Aristoteles Rhet. 1.2.1 (1355b).

³⁹⁹ 'Arete' ligger nära dygdbegreppet, men begreppet får ett annat meningsinnehåll än dygd då det binds vid ansvar för det godas förverkligande. Arete riktas mot den andre, medan dygden tar fasta på odlandet av den egna karaktären. Eriksson, 2013, 79

- När människan lever i enlighet med sin urvilja har hon förstått livets lagar och tillträtt sitt mänskliga ämbete. Hon har funnit sitt hem i urviljan i livet.

10. GRANSKNING AV AVHANDLINGENS GILTIGHET

Som i all forskning är forskare som anammat ett hermeneutiskt närmelsesätt ansvariga för att tolkningen och den nya förståelsen är giltig, det vill säga tillförlitlig och sanningslik. Vårdvetenskapen bär ansvar för att den nya kunskapen ska tillägnas den lidande människan, vilket ytterligare intensifierar forskningens giltighetskrav. Debatten angående vad som betecknar ett giltigt vetande i ett hermeneutiskt och vårdvetenskapligt hänseende har bidragit till ett brett utbud av validitetskriterier.⁴⁰⁰ Det är dock problematiskt att applicera validitetskriterier som utformats för kvalitativ forskning i den hermeneutiska forskningen, eftersom dessa inte är utformade i enlighet med den hermeneutiska ontologin.⁴⁰¹ Validitetskriterierna är snarare utformade utgående från epistemologin än från ontologin.⁴⁰²

I detta kapitel granskas avhandlingens giltighet ur ett hermeneutiskt och ur ett vårdvetenskapligt perspektiv.⁴⁰³ Giltigheten granskas främst ur etiskt och substansmässigt hänseende. Det inte alldeles enkelt att bedöma huruvida en hermeneutisk tolkningsprocess har genomförts på ett giltigt sätt, och huruvida den nya förståelsehorisonten är mer sanningslik än

---

⁴⁰⁰ Exempelvis Lincoln & Guba, 1985; Sandelowski, 1986; van Maanen, 1997; Larsson, 2007

⁴⁰¹ Jfr t.ex. Angen, 2000; deWitt och Ploeg, 2006; Gabrielsen, Lindström & Nåden 2013. Också Vattimo (2010) anser att innebörden i det hermeneutiska giltighetsbegreppet inte är densamma som andra kvantitativa giltighetsbegrepp.

⁴⁰² Freeman (2011) konstaterar att hermeneutiken handlar om ett varande i världen, giltighet kan därmed inte innebära standarder och tekniker. Freeman ifrågasätter huruvida man över huvudtaget kan diskutera giltighetsfrågan i samband med förståelse. Gadamer (1989) menar att då man accepterar en sanning som giltig innebär detta att man inte längre söker den.

⁴⁰³ Som forskarstuderande är jag medveten om att jag i bästa fall har kommit en liten bit på vägen med avhandlingen, det känns utmanande att bedöma värdet i det egna bidraget. Den eventuella inre revideringen av den caritativa teorin är ytterst blygsam. Målet är att upptäcka någon skärva som kan tjäna vårdandets sak.

den man utgick ifrån. För att utvärdera avhandlingens giltighet använder jag mig dels av Gadamers tankar om förståelse, dels av Erikssons evidensteori.⁴⁰⁴

Revidering⁴⁰⁵ av tolkningsprocessen

Att ta till sig Gadamers filosofiska tänkande är krävande.⁴⁰⁶ För att vinnlägga mig om att avhandlingen skulle förankras i hermeneutiken inleddes den hermeneutiska forskningsprocessen med fördjupande studier i hermeneutik. Hermeneutiken ges därför ett visst utrymme i avhandlingen. Hermeneutiken inbegriper forskarens sätt att vara. Detta förutsätter djupa insikter i det filosofiska tänkandet, vilket knappast kan nås fullt ut under en forskarutbildning. En av avhandlingens svagheter är mina personliga bristande insikter i hermeneutikens värld.

Ett flertal forskare betonar nödvändigheten av att identifiera och klargöra den egna förförståelsen, eftersom förståelsen fördjupas utgående från förförståelsen.⁴⁰⁷ Den vårdvetenskapliga förförståelsen redovisas i avhandlingens början.⁴⁰⁸ Min förförståelse gällande människans vilja explicitgjordes genom att jag skrev ned mina tankar och vad jag hade observerat i det kliniska arbetet. Jag återvände till dokumentet då och då, eftersom det

---

⁴⁰⁴ Det sanningslika bedöms utgående från det ethos och de axiom jag utgått ifrån. Erikssons evidensteori presenteras närmare i boken Å se og å innse (2009).

⁴⁰⁵ Revideringen är en betydelsedimension i evidensbegreppet, som innefattar att genomse, granska, förändra oh förnya. Eriksson, 2009, 43

⁴⁰⁶ Ett alternativ kunde ha varit att välja någon annan hermeneutiker, exempelvis Ricoeur. Hermeneutiken skulle då ha betraktas mer som en metodologi än som en tolkande filosofi, vilket skulle ha resulterat i att texterna hade tolkats på ett mer strukturerat sätt. Ricoeurs kritiska hermeneutik kunde ha lyst upp distansens betydelse för texttolkningen (då och nu).

⁴⁰⁷ Jfr de Sales, 2003; Kvale, 2014; Geanellos, 1998; Flemming, Gaidys och Robb, 2003; Debesay, Nåden & Slettebø, 2007. Gadamer (1997, 302) talar om verkningshistoria.

⁴⁰⁸ Det som betraktas som sanningslikt i avhandlingen är bundet till traditionen och förståelsehorisonten. Läsaren kan bedöma hur förförståelsen inverkat på exempelvis frågeställningar och materialval.

gav möjlighet till att fokusera på den förändrade förståelsehorisonten. En dagbok skrevs under hela forskningsprocessen.⁴⁰⁹

Genom hela forskningsarbetet riktades sökarljuset mot själva saken, som utgjordes av urviljans väsen.⁴¹⁰ En hermeneutiker har förhoppningar om att avtäcka något av substansen, tillrättalägga betingelserna och undanröja accidenserna. I början av forskningsprocessen hade jag svårt att urskilja urviljans väsen och rörde mig i betingelser och accidenser, men mot slutskedet kunde jag ana något av dess väsen. Min tillhörighet till två forskargemenskaper⁴¹¹ gav föreställningar om hur en ansvarsfull tolkning genomförs.⁴¹² Dessa möjliggjorde samtal exempelvis angående förförståelse, metodernas giltighet samt uppnådd förståelse i sak. Att delta i den nationella forskarskolan gav möjlighet att på ett unikt sätt åter igen reflektera över den egna caringtraditionen, och caringtraditionens placering i relation till nursingtraditionen.

Det fanns flera möjliga tolkningsalternativ i olika skeden av tolkningsarbetet, och tolkningarna kan naturligtvis ifrågasättas. Då jag valde mellan olika tolkningsalternativ valdes det alternativ som jag ansåg vara mest fruktbart, det vill säga det som hade bäring att öppna horisonten. Läsaren kan följa de olika valen i avhandlingen exempelvis genom argumentering för material och metoder. Samtidigt sökte jag ständigt (som Gadamer uttrycker det) en samstämmighet, eller något av urviljans enhet, mitt i all variation.⁴¹³ Gadamer talar om harmoni, där förståelse innebär att detaljerna överensstämmer med det hela.⁴¹⁴ Harmonin uppstår inte ur likhet eller upprepning, utan snarare ur en kombination av olikheter eller av

---

⁴⁰⁹ Bergum (1991) menar att substansvalidering sker då forskaren för anteckningar över sin egen transformation i forskningsprocessen.

⁴¹⁰ Gadamer, 1989 menar att egentlig förståelse berör förståelse av saken (die Sache).

⁴¹¹ Dels forskargemenskapen vid enheten för vårdvetenskap, dels nationella doktorandprogrammet i vårdvetenskap.

⁴¹² Jfr Vikström, 2005. Angen (2000) betonar att validiteten förankras i forskargemenskapen.

⁴¹³ Gadamer, 2002, 194 hänvisar till Cusanus.

⁴¹⁴ Gadamer 1989, 291

samtidigt ljudande toner. Harmonin innebar för mig en strävan efter att forskningsfrågor, material och tolkningsförfarande harmonierade, och trots att de olika avsnitten i avhandlingen hade egna mål smälte de samman till en enhet som avspeglar urviljan. Giltigheten prövades fortlöpande i den hermeneutiska tolkningsprocessen genom en ständig dialog mellan de olika avsnitten då förståelse från ett avsnitt fördes in i de andra. Strävan var att hela avhandlingen genomsyras av hermeneutiken och vårdvetenskapens ethos (vilket bland annat kan spåras i min kamp att motstå absoluta sanningar), och det var också dessa som förde tolkningsrörelsen framåt.

Materialet i sin helhet (Schopenhauers texter, brev och ordböcker) bestod av olika former av texter, och texterna valdes utgående från själva saken. Inledningsvis fanns en oro gällande materialets omfång, men texterna bedömdes ändå vara tillräkligt substansrika. Texterna betraktades som en appell eller en invitation som tillät mig att tänka tillsammans med texten, snarare än att texten representerade en allmängiltig sanning. Texterna gav inga direkta svar på forskningsfrågorna, utan de inviterade mig snarare att göra en egen tankeresor bortom min ursprungliga förståelsehorisont. Tolkningen av texterna följde ingen struktur som var uppbyggd på förhand. Jag försökte snarare vara upptagen av undrandet och lita på att detta så småningom skulle föra mig vidare.⁴¹⁵ Texterna lockade mig att komma till nya insikter, att ställa nya frågor och att läsa igen, och att återigen undra. Målet för texttolkningen var inte klart från början, och stundvis gjorde djupare förståelse mig förvirrad och besviken.⁴¹⁶ Andra stunder föreföll det som om jag förstätt något bortom texten, och glimtat något av urviljans

---

⁴¹⁵ Jfr Smyte, 2007

⁴¹⁶ Exempelvis Schopenhauers tänkande kring ”det heligaste livet” var inte enligt min mening förenligt med den enskilda människans värdighet och helighet. Patienters vilja att dö gjorde mig förvirrad. Jag sökte också ett starkare samband mellan urviljan och friheten.

enhet. Det är möjligt att ett annorlunda val av material kunde ha framställt ett annat resultat, exempelvis kunde andra möjliga framträdelseformer av urviljan ha visat sig.

Schopenhauers texter innehöll substans som förde tolkningsrörelsen vidare. Läsningen av texterna pågick under lång tid, och undrandet i tolkningsprocessen har strävat åt många olika håll. Jag hade svårigheter med att framställa tolkningsrörelsen på ett tydligt sätt.⁴¹⁷ Jag påvisar att tolkningen är rimlig i relation till Schopenhauers texter genom att underbygga med citat från Schopenhauers text. Texterna är inte lästa på originalspråket på grund av mina bristande språkkunskaper i tyska, vilket säkerligen har reducerat texternas ursprungliga mening.

Breven blev substansrika, och de gav en föreställning om hur viljan kan te sig i mångfalden. En fortlöpande prövning av giltigheten ägde rum i den hermeneutiska brevväxlingen. Olika tolkningsalternativ övervägdes ständigt i brevväxlingen, och förståelsehorisonten bekräftades eller korrigerades av deltagarna under brevväxlingens gång. Metoden gav brevskribenterna möjligheter att peka på luckor och skevheter i framställningen, och att diskutera alternativa mönster tillsammans. Man kan dock ifrågasätta materialets giltighet, då exempelvis viljan hos barnet beskrivs av andra än barnet självt. Breven gav ändå tillgång till en tydlig dokumentation över hur tolkningen framskred, och utgör vittnesbörd om deltagarnas förändrade förståelse. Breven är resultat av ett hermeneutiskt tolkningsarbete, och skapandet av materialet är därför samtidigt en form av metod. Ett hermeneutiskt skapande av material förenar material och metod, text och tolkningsrörelse. För att öka läsarens möjligheter att följa tolkningsrörelsen visas exempel i bilaga 3.

Utgående från ordböcker gjordes en begreppsanalys på begreppet 'vilja' med hjälp av en etymologisk och semantisk analys, vilket klargjorde och öppnade begreppets verklighet samt

---

⁴¹⁷ Läsaren bör kunna följa tolkningsrörelsen för att den slutliga tolkningen ska betecknas som giltig. Jfr Morse, 1994; Nielsen, 1995

dess språkliga utveckling. Den hermeneutiska rörelsens riktning kunde eventuellt ha tagit andra vägar, om jag hade valt att utföra analysen i ett tidigare skede. Begreppsanalysen gav ny substans och en möjlighet att bekräfta och revidera den substans som tidigare kommit fram i avhandlingen.

Jag övervägde också att använda andra metoder som kunde ha gett förståelse för urviljan. En motivforskning⁴¹⁸ kunde ha kompletterat begreppsbestämningen och klargjort urviljans motiv, vilket dock skulle ha innefattat ytterligare metodutveckling. Ett annat alternativ kunde ha varit att söka urviljans gestalt i skönlitteratur och prosa med hjälp av hermeneutisk läsning.

Brevväxlingens möjligheter och begränsningar

Den hermeneutiska brevväxlingen har potential att bidra till en djup väsensförståelse. Brevväxlingen ger deltagarna möjlighet att finna varandra och röra sig i språkets mitt (jfr Gadamer, 1989). Brev vidrör brevsribenterna på ett speciellt sätt, vilket möjliggör att förståelsens rörelse sätts igång mot en djup väsensförståelse. Hermeneutisk brevväxling är speciellt lämplig för komplexa frågor som kräver tid och undran, till skillnad från exempelvis hermeneutiska samtal eller expertpaneler som är begränsade till tid och rum. Brevskribenterna möter det främmande om och om igen. Dessutom ges forskaren möjlighet att delta i brevväxlingen. Brevskribenterna ingår i en gemenskap under brevväxlingen, vilket inte sker exempelvis vid hermeneutisk läsning. Som den tidigare forskningen visar har brevväxling använts som metod inom många olika vetenskaper. Hermeneutisk brevväxling kan tillämpas som forskningsmetod oberoende av forskningsområde eller kontext, där strävan är att gestalta

---

⁴¹⁸ Jfr Nygren, 1982

underliggande mönster. Metoden har potential att avtäcka det evidenta, det gåtfulla, det som har glömts eller förträngts.

Hermeneutisk brevväxling är också utmanande. Metoden har särskilda begränsningar. Det är av betydelse att brevsribenterna har ett personligt engagemang och ett gediget kunnande, eftersom metoden är både utmanande och tidskrävande. Brevskribenterna bär ansvar för att förståelsens rörelse hålls levande och rörlig. Brevskribenterna befinner sig i det hermeneutiska rummet med en vidgande horisont, och brevväxlingen kräver skribenternas fulla uppmärksamhet. Det finns risk för att forskaren splittras mellan flera hermeneutiska rörelser. Det är en fördel om forskaren växlar brev med en brevsribent i taget.

Det är etiskt utmanande att med ömsesidig respekt föra varandra mot förståelse. Höga krav ställs på en skriven text.⁴¹⁹ Det talade ordet förstås exempelvis genom sättet att tala, röstens ton och tempo. Missförstånd av det skrivna ordet är vanskligt att rätta till, eftersom möjligheten att omedelbart verifiera sin undran är begränsad. Hermeneutisk brevväxling ställer krav på brevsribenternas engagemang och uthållighet, och det är både utmanande och tidskrävande att delta. Resultatet är beroende av brevsribenternas frihet och djärvhet att uttrycka sig i skrift, förmåga att vara uppriktiga samt kapacitet att skriva om själva saken. Tillsammans kan skribenterna överkomma sin egen och den andres partikuläritet för att höjas till en högre universalitet.⁴²⁰ Men en brevväxling som genomsyras av ett hermeneutiskt närmelesätt kan också utgöra en möjlighet för en bildningsresa (jfr kapitel 4), där brevsribenterna har möjlighet att vidga sin förståelsehorisont och erhålla bildning under brevväxlingens gång.

---

⁴¹⁹ Vikström, 2005

⁴²⁰ Gadamer, 1989

Forskaren är delaktig i brevväxlingen, vilket aktualiserar etiska frågeställningar angående forskarens inverkan på forskningen. I hermeneutisk forskning är det vedertaget att tolkningen sker utgående från forskarens förförståelse, men mer sällan behandlas forskarens delaktighet i själva metoden. Man kan dock igenkänna att den hermeneutiska forskaren åtminstone indirekt är delaktig exempelvis genom i vilken riktning frågor ställs. Forskarens delaktighet i brevväxlingen ger möjligheter att rikta brevens innehåll mot själva saken. Man skapar kunskap om en bestämd sak, och brevväxlingen fokuserar inte på självutforskning (som exempelvis vid introspektion). Forskaren drar nytta av sin kunskap om saken (och utesluter den inte), vilket bidrar till en djupgående förståelse.⁴²¹ Andras vetande bidrar i hög grad till resultatet eftersom brevväxlingen sker tillsammans med andra. Det sammanlagda vetandet ökar väsensförståelsens djup. Forskaren är i viss grad utelämnad, både gällande brevsribenternas fortsatta deltagande, och i resultatredovisningen där brevsribenternas texter får en framträdande roll. Forskaren ges möjlighet att granska den egna insatsen ur ett forskarperspektiv då brev som forskaren själv skrivit granskas i efterhand.

Man kan diskutera huruvida fler deltagare ytterligare hade fördjupat förståelsen. Hermeneutiken utgår från antagandet att förutsättningen att erhålla verkliga breddkunskaper förutsätter en tillräckligt djup kunskap om det enskilda, vilket motiverar att det totala antalet deltagare begränsades.⁴²² På en tillräcklig djuphetsdimension i en inträngande studie kan man nå ontologisk kunskap om den vårdande verkligheten. Syftet var att nå en djup väsensförståelse snarare än bredd och generaliseringar, vilket förutsatte en längre brevväxling med varje deltagare. Brevväxlingen krävde min fulla uppmärksamhet, och fler deltagare hade ökat risken att splittras mellan flera hermeneutiska rörelser. För mig personligen var det

---

⁴²¹ Lipson, 1997

⁴²² Jfr Åkerberg, 1986

speciellt givande att vidareutveckla och pröva metoden. Risken finns dock att metodbeskrivningen är övertydlig och stör läsaren.

Revidering av den nygestaltade förståelsehorisonten

Vad som är en sanningslik förståelsehorisont involverar frågor om hur man ser på sanningen och på verkligheten.⁴²³ Den typ av sanning som Gadamer talar om kan inte avtäckas med någon speciell metod. Sanningen är levande, expansiv och full av möjligheter. Sanningen innehåller inga krav på upprepning, snarare dröjer sanningen sig kvar och till och med förändras.⁴²⁴ Det jag kan erbjuda läsaren är alltså inte en ett expertutlåtande på sanningen, utan snarare en möjlighet att vidga horisonten och att förändra en och annan fördom.

Det finns en rad olika men ändå giltiga tolkningsresultat som kan beläggas i en text. Detta betyder dock inte att vilken tolkning som helst är giltig. Gadamer menar att trots att ingen tolkning är definitiv, är vissa tolkningar mer betydelsefulla och klingar bättre än andra. Avsikten var att göra vårdvetenskapens sak evident i resultatet, genom att framställa resultatet dels i form av en teorimodell, dels i form av dikter. Teorimodellen och dikterna synliggör olika dimensioner av substansen, och de refererar till det verksamma och det bestående. Min förhoppning var att resultatet som det utformats vidrör läsaren och uppenbarar något av urviljans väsen.

---

⁴²³ Se längre diskussion gällande sanningsbegreppet i kapitel 4.

⁴²⁴ Moules, 2002a

Resultaten från teorin och empirin sammanvävdes med abduktionens hjälp i en teorimodell.⁴²⁵ Man kan fråga sig om det finns någon skillnad mellan en hermeneutisk och en abduktiv tolkningsprocess, och om kriterierna för abduktion verkligen fylls i teorimodellen och i de abduktiva teser som sammanfattas utgående från den nygestaltade förståelsehorisonten? De största enskilda abduktiva blixtnedslagen är antagandena *urvilja är den livsbejakande och den kärleksfulla kraften* och *urviljan utgör livsnerven i ethos*. Den abduktiva slutledningsformen innebär att empirin och teorin omtolkas *i skenet av varandra*, och också teorin bör förädlas i detta skeende. Den caritative teorin förädlas i avhandlingen genom den nya förståelsen av ethosbegreppet. Möjligtvis kunde också den ontologiska hälsomodellen vidareutvecklas utgående från den nya förståelsen. Om det är så att livets rörelse är den största rörelsen, innebär detta att den ontologiska hälsomodellen kunde utökas med livets egen rörelse eller ett antagande om livet.

En medvetenhet gällande den primära substansen och den ursprungliga enheten fanns genom hela avhandlingen. Teorimodellen uttrycker något av urviljans djupstruktur och formar en ordning i urviljans substans. Den ger en bild av urviljan som ett grundbegrepp, och dess relation till vårdvetenskapens kärnbegrepp. Något av urviljans rena och sanna form framträder i modellen.⁴²⁶ Något av den caritative vårdvetenskapens grundordning synliggörs då urviljans relation till kärnbegrepp liv och kärlek framträder.⁴²⁷ Den ontologiska evidensen uppfylls åtminstone i någon mån eftersom teorimodellen tangerar den verkliga verkligheten.⁴²⁸ Modellen är universell i den meningen att den inte är bunden till någon specifik kontext, och

---

⁴²⁵ Den caritative teorin ger förståelse för livets och kärlekens mysterier i teorimodellen. Schopenhauers verklighetsuppfattning och hans tänkande (den teoretiska empirin) kring livet som urviljans innersta substans är centralt i modellen. Brevet (empirin) har berikat modellen med olika framträdelseformer (dessa fanns inte i den teoretiska empirin).

⁴²⁶ Jag var osäker över huruvida två krafter kan utgöra ett väsen.

⁴²⁷ Eriksson (2009, 52) skriver att en teorimodell synliggör ethos.

⁴²⁸ Eriksson (2009, 51) menar att den ontologiska evidensen avspeglar den verkliga verkligheten.

därför har den bärkraft både i ontologisk och i kontextuell mening.⁴²⁹ De olika framträdelseformerna representerar möjliga former (andra former finns säkerligen), men de ger ändå djupare förståelse för urviljans framträdelseformer i klinisk praxis. Teorimodellen är en förenklad och troligtvis reducerande bild av den meningsbärande substansen. Det som nu ter sig självklart i modellen blev dock självklart först då jag nådde visshet.

Min avsikt med dikterna var att åstadkomma en kopernikansk vändning⁴³⁰ eller att ge läsaren något av den absoluta evidensen, bortom det som redan har skrivits i ämnet.⁴³¹ Jag försökte bibehålla något av spåren och tecknen av urviljans substans i dikterna, främst genom att bevara språket. Genom att röra mig i språkets mitt som Gadamer uttrycker det, kunde substansen formas till en ny helhet i form av dikter. Vårdvetenskapen bejakar liksom hermeneutiken en kunskapssyn där konstdimensionen utgör en naturlig del. Jag övervägde länge huruvida det var relevant att dikterna utgör en del av resultatet, eftersom jag inte är en erfaren diktförfattare. Några läsare upplevde sig förstå något av urviljans framträdelseformer då de läste dikterna. Jag föreställer mig att dikten som en konstform förmår befria läsaren till en friare och mer personlig tolkning, då det inre kravet på en riktig tolkning minskar. Läsaren har lättare att sätta sin egen prägel på diktens mening. Om jag har lyckats bidrar dikterna till en känsla av äkthet eller ett igenkännande leende hos läsaren, och tar läsaren med till en plats som han eller hon känner igen.

Avslutande reflexioner gällande giltigheten

Avhandlingen torde komplettera och berika den akademiska diskursen gällande urviljans väsen och urviljans framträdelseformer. Avhandlingens frågeställningar är besvarade på ett

---

⁴²⁹ Kontextlösheten kan också vara en nackdel.

⁴³⁰ Jfr Kristensson Ugglå, 1994.

⁴³¹ Med *absolut evidens* avses att läsaren når visshet genom en omedelbar evidensupplevelse (Eriksson, 2009). Gadamer (1997, 207) beskriver att ett ljus går upp, den sanna verkligheten visar sig. Schopenhauer talar om den omedelbara evidensen som baserar sig på åskådning.

plan, eftersom något av urviljans väsen är fångat. Samtidigt kan man konstatera att ett väsen aldrig kan fångas fullständigt, en del av dess mysterium kvarstår. Avhandlingens resultat antas vara kliniskt evident i den mån att det synliggör kontextuella drag .

Vad skulle Gadamer och Schopenhauer säga om den nya förståelsehorisont som förs fram i avhandlingen? Jag föreställer mig att Schopenhauer skulle skaka missnöjt på huvudet, och påtala att jag har endast gjort en ylig tolkning av hans tänkande. Dessutom har jag inte fört fram lidandets ofrånkomlighet. Jag tänker mig hoppfullt att Gadamer vore nöjd över att jag har involverat mig själv i forskningsprocessen. Gällande min oro angående huruvida den nya förståelsehorisonten är mer sanningslik än den ursprungliga skulle han troligtvis påminna mig om hermeneutikens möjligheter att återigen vidga horisonten mot det oändliga.

11. NÄR LIVET ÄR MÄNNISKANS HEM – REFLEXIONER OCH VISIONER INFÖR FRAMTIDEN

Uppdraget i den kliniska vårdvetenskapen i den caritativa traditionen är att gestalta grundbegreppen och hur de framträder i olika kontext, det vill säga att gestalta grundbegreppens kontextspecifika drag.⁴³² För att lyckas med detta uppdrag förutsätts dels en förståelse för själva saken som i avhandlingen utgörs av urviljans väsen, dels en intentionell förståelse för betingelserna. Avhandlingen synliggör urviljan som ett grundbegrepp inom den kliniska vårdvetenskapen, och lyser upp begreppen liv och kärlek. Genom att gestalta några av urviljans framträdelseformer har jag förstått och utlagt något om urviljans betingelser. Det är av betydelse att igenkänna betingelserna i den kliniska kontexten, eftersom den kliniska vårdvetenskapen ska tjäna den lidande patienten i praxis.

Mitt bidrag till den caritativa teoribildningen består i en fördjupad förståelse för urviljans livsbejakande och kärleksfulla kraft. Eriksson och Lindström skriver att fundamentet i den kliniska vårdvetenskapen utgörs av det vårdande.⁴³³ Avhandlingens resultat visar på betydelsen av att vårdarna igenkänner urviljans livsbejakande och kärleksfulla kraft och tillvaratar denna kraft för att vårdandet ska bli verksamt. Detta har betydelse exempelvis för hälsovetenskaplig forskning men också för praxis. En av mina förhoppningar är att avhandlingen på något sätt bidrar till att människans vilja igenkänns och högakts både i forskning och i vårdandet.⁴³⁴

---

⁴³² Eriksson & Lindström, 2003, 3

⁴³³ Eriksson & Lindström, 2003, 9

⁴³⁴ Giltigheten blir en erfarenhet av applikation, och giltigheten blir något som levs ut.

Diskussionerna om människans vilja i tidigare forskning har ofta berört den vilja som är kontextspecifik, som varierar i tid och rum. Teorimodellen framställer några av urviljans framträdelseformer i empiri och praxis. Urviljan kan endast anas i korta ögonblick, och inte ens människan själv är tidvis medveten om den. Det empiriska materialet beskriver hur Mayas slöja sänker sig, då andras vilja, fruktan och vanor täcker den egna viljan. Viljan vänder sig tidvis mot urviljan. Trots att ethos förutsätter det goda, kan vi inte utesluta att det onda finns. Urviljans framträdelseformer varierar, och det finns en risk att viljan frigörs från urviljan och börjar leva ett eget liv. Avsikten i avhandlingen har varit att igenkänna urviljan och hur den framträder. Det är en utmaning för vårdarna är att låta patientens urvilja framträda i empiri och praxis i sin rena och ursprungliga form i den kliniska situationen. Då patientens urvilja framträder i den kliniska situationen bereder vårdarna rum för urviljans livsbejakande och kärleksfulla kraft, och patienten kan förvalta sitt eget liv som människa då hon i kraft av sin vilja lever och älskar.⁴³⁵ Då urviljan blir verklig och verksam i patientens värld framträder det ontologiska i den kliniska situationen, vilket bidrar med ontologisk evidens. Avhandlingens resultat visar att vårdarens ethos och medlidandet gör detta möjligt.

Människans urvilja driver henne mot det oändliga, det absoluta och det eviga. I den ontologiska hälsomodellen återfinns viljan i modellens centrum. Som det tidigare framkommit är den livsbejakande och den kärleksfulla kraften urviljans ursprung och mål. Urviljan ger kraft åt hälsans rörelse, då urviljan riktas mot hälsa. Hälsans rörelse kan förstås i ljuset av livets och kärlekens rörelser som olika rörelser, som i vissa avseenden skiljs åt. En av de största utmaningarna i avhandlingsarbetet var att se bortom hälsobegreppet, som starkt träder fram i avhandlingens teoretiska perspektiv. Människan strävar nödvändigtvis inte till hälsa,

---

⁴³⁵ Jfr Eriksson, 1998, 59

utan snarare till liv och kärlek. Människan är tidvis så uppmärksam på rörelsen i hälsa att livets och kärlekens rörelser försummas. Vårdare uppmärksammar hälsans rörelse hos patienten exempelvis vid hälsofostran, trots att människan ytterst strävar efter livets och kärlekens rörelser. Detta medför att hälsans rörelse inte alltid ser ut så som vårdaren önskar. Livets och hälsans rörelser är snarlika, men det förblev oklart för mig vad som skiljer livets och hälsans innersta substans. De jämföras ofta, men är inte detsamma. I den caritativa teoribildningen betonas vikten av att stå på livets sida, och att tjäna livet. Avhandlingens resultat antyder att det vore fruktbart att förstå något mera om livets rörelse. En intressant fråga är också vilken plats begreppet 'liv' har inom vårdvetenskapen, och speciellt inom den caritativa teoribildningen.

Den vårdande gemenskapen träder fram i avhandlingens resultat. Människan bebod sitt hem i livet i gemenskap med andra människor. Hon föds in i en gemenskap, och det lilla barnets första skrik möts av den andre. Det lilla barnets rop tystnar aldrig, eftersom människan ständigt längtar efter gemenskap. Människor lever inte bara med varandra utan även för varandra, vilket vårdandet är ett synligt uttryck för. Lindström (2006) skriver att människan kan känna kärlek, uppleva glädje och skönhet i gemenskap. Människan upplever livets värdighet och helighet i gemenskapen, och ett starkt ansvar att skydda och vårda den andra. Ethos sammanhåller och möjliggör att gemenskapen kan fortleva.⁴³⁶ Genom att ingå i en vårdande gemenskap delar människor varandras liv. En allomfattande gemenskap innebär att människorna känner tillhörighet med något av det eviga och det universella, och är en del av ett större liv.

---

⁴³⁶ Lindström, 2006.

Resultatet visar att människan anar livets och kärlekens storhet då hon befinner sig i gränssituationer, och att urviljans kraft då träder fram. Livet och kärleken utgör urviljans högsta värden. Livet och kärleken träder fram i avhandlingen som det festtåg som människan deltar i. Att söka livets mening är att missa poängen enligt Schopenhauer, och Dostojevskij uppmanar oss att ska älska livet mer än dess mening. Vårdvetenskapens yttersta syfte är att värna om liv och hälsa och att lindra lidande. Det etiska träder in då vårdaren är kärleksfull och värnar om livet. Att inte värna om livet i vårdandet framstår som ett brott mot den inre ordningen, att inte värna om livet innebär att det inre hemmet hotas och kränks.

Avhandlingens resultat i relation till tidigare vårdvetenskaplig forskning

Den nygestaltade förståelsehorisonten i avhandlingen innefattar en förståelse av den ontologiska urviljans väsen och dess framträdelseformer, vilket ger en glimt av det universella i urviljan. I avhandlingen binds urviljan till ethosbegreppet, vilket inte är nytt.⁴³⁷ Avhandlingens resultat bekräftar att människans urvilja framträder på ett sätt som ethos kan bejaka. Sambandet mellan urviljan och ethos klargörs dock ytterligare genom att resultatet påvisar hur urviljan utgör livsnerven i ethos, och att urviljan utgör ethos kärleksfulla och livgivande kraft. Detta öppnar för en annorlunda förståelse för ethosbegreppet i sig.

Kärleken framstår i avhandlingen som en del av urviljans ursprung och mål. Resultatet bekräftar tidigare studier som menar att viljan grundar sig i kärlek och medlidande.⁴³⁸ I avhandlingen träder medlidandet fram som ett viktigt vårdetiskt begrepp. Forskare lyfter fram att medlidandet är en del av en vårdande hållning.⁴³⁹ Enligt det som framkommer i avhandlingen innebär medlidande däremot inte en hållning eller en känsla, utan snarare om en

---

⁴³⁷ Jfr Hilli, 2007; Carmel et al., 2001

⁴³⁸ Jfr Karremans et al., 2004; Fitzgerald et al., 2000; Christopher, 2010; Cothran et al., 2010; von Post 1999

⁴³⁹ Jfr Watson, 1998; Roach, 1992; Candilis, 2009. Som synonymer till 'medlidande' anges 'medkänsla', 'deltagande', 'förbarmande', 'barmhärtighet' och 'nåd'. Bonniers synonymordbok, 2009.

ontologi, det vill säga delandet av en värld med den som lider. Medlidandet framträder som en del av kärnan i en vårdande etik.

Också livet framstår som en del av urviljans ursprung och mål. I tidigare forskning beskrivs livskraften som en viljekraft, vilken utgör en både en hälsoresurs och en hälsopotential.⁴⁴⁰ Livskraften beskrivs i dessa studier som en inre kraftkälla som kan försvagas men också stödas, vilket starkt påminner om urviljans kraft. Avhandlingen ger ytterligare förståelse för detta skeende, men den nya aspekten är att trots att kraften döljs finns den ändå ständigt underliggande. Vårdarna har möjlighet att avtäckas och stöda urviljans kraft, så att kraften är verksam. Detta stöder Youngs (2010) forskningsresultat, som visar hur vårdaren fungerar som en katalysator för patientens vilja. Antagandet om att patientens vilja endast kan stödas för en tid i Giljes et al. (2005) studie har inte fått uttalat stöd i denna avhandling.

Att förstå urviljan som en ontologisk, livgivande och kärleksfull kraft snarare än att tillskriva den egenskaper som god eller ond ger begreppet ett djupare perspektiv. Som urviljan beskrivs i avhandlingen, är den verksam oberoende av människan upplever att livet har mening eller ej.⁴⁴¹ Urviljans kraft förutsätter således inte att människan upplever meningen med livet. Avhandlingens resultat pekar på att urviljan är en ständigt strävande kraft som är evig, och att människan därmed i djup mening alltid strävar efter att vara levande. Detta stöder resultaten i studien av Schwartzs et al. (2008) som visar att människan inte är beredd att avstå från livet trots lidande. Människan kämpar för att inte ta ett steg tillbaka från livet, precis som studierna av Axelssons et al. (2012) och James et al. (2007) visar, människan vill vara levande medan hon dör.

---

⁴⁴⁰ Jfr Fagerström et al., 2009; Lindholm et al., 2005; Nyström, 2014; Wärnå, 2002

⁴⁴¹ Jfr Brown et al., 2005, Gilje et al., 2005

Enligt avhandlingen har urviljan betydelse för människans hälsoprocesser. Eriksson et al. (1995) pekar på viljans betydelse för hälsans rörelse, och menar att viljan är en förutsättning för vardande. Gray (2007) lyfter dock fram i sin forskning att viljan kan hota människans hälsa, exempelvis i form av impulsiva handlingar och beroenden. Man kan anta att detta är exempel på urviljans accidenser. Människans vilja har frigjort sig från urviljan och börjar leva ett eget liv. Människans vilja sammanfaller inte längre med urviljans strävan.

Det naturliga vårdandet lyfts ofta fram av vårdforskare som en förebild för det professionella vårdandet. von Post (1999) beskriver det naturliga vårdandet som något ursprungligt, äkta och omedelbart. Att vårda varandra hör till det naturliga livet, och Rosengren (2009, 133) påminner om att människan vill göra det goda, eftersom det är naturligt för människan att visa vördnad och göra sig besvär för andra människor. Detta påminner om urviljans väsen, som också till sin natur är ursprunglig och naturligt mänsklig. Urviljan är en del av det naturliga livet.

Avhandlingen visar att ett bejakande av urviljan förutsätter att människan har försonat sig med livets lagar och funnit sin egen väg i livet. Försoning innebär ytterst att människan når insikt om livets realiteter.⁴⁴² Att bejaka sin urvilja innebär ett försonande, där människan förstått livets lagar och funnit sin plats i världen. Människan har kontakt med det heliga, som utgör livets innersta kärna. Detta kan jämföras med Løgstrups livsförståelsebegrepp, som innebär att människan förstår livet både i konkret och i abstrakt mening.⁴⁴³ Gustavsson lyfter i sin forskning fram att försoning innebär att se och att nygestalta.⁴⁴⁴ Detta påminner om avhandlingens resultat, där vårdarens uppgift är att fungera som ett världsöga. Också

---

⁴⁴² Jfr Lindström, Nyström & Zetterlund, 2014

⁴⁴³ Løgstrup, 1994

⁴⁴⁴ Gustavsson, 2008

Martinsen beskriver vårdandet som att se med hjärtats ögon. Martinsen skriver att hjärtats öga är ett hjärtligt deltagande öga, som får den andre att träda fram som betydelsefull.⁴⁴⁵ Koskinen beskriver det vårdande i lyssnandet, där också seendet utgår en viktig del av det som är vårdande i lyssnandet.⁴⁴⁶ Vad är det då som bör ses? Schopenhauer menar att det är livet självt som igenkänns, och att ögonen fungerar som livets spegel.

Vidare forskning

Avhandlingens resultat förändrar inte den caritativa teorins ontologi, men det ger den systematiska vårdvetenskapen i den caritativa traditionen en annorlunda förståelse för grundantagandet gällande ethos. En spännande fråga är huruvida urviljan kan utgöra en central byggsten i ethos, tillsammans med caritas och de grundvärden som representeras av axiomen. Huruvida den föreslagna tesen om vårdandets ethos är fruktbar och har bärkraft återstår att se.

Avhandlingen resulterade i en teorimodell. Förhoppningen är att teorimodellen ska användas både inom forskning såväl som i olika kontexter i klinisk praxis. Att föra in resultat i klinisk praxis aktualiserar etiska frågeställningar. Ett tillvägagångssätt att föra ut resultaten till klinisk praxis är att anordna etikcaféer, där vårdledare och vårdare ges möjligheter till ett fördjupat lärande angående urviljan och vårdandets etik.⁴⁴⁷ Med etikcafé avses av forskaren anordnade tillfällen där jag tillsammans med vårdarna för samtal kring dessa frågor. Lärandet sker i Gadamers mening i form av bildning och tillägnan. Vårdarna bidrar med sin kunskap och sina erfarenheter från klinisk praxis, vilket ger möjligheter att ytterligare vidga förståelsen för

---

⁴⁴⁵ Martinsen, 2000, 21

⁴⁴⁶ Koskinen, 2011

⁴⁴⁷ Redan i 1500-talets Persien diskuterades djupsinniga frågor på caféer, samtidigt som man drack kaffe med tilltugg.

urviljans framträdelseformer och dess mångfald. Samtalen igångsätter vårdarnas personliga bildningsrörelse, vilket främjar vårdarnas möjligheter att personliggöra och tillägna sig den vårdande etiken vilket influerar såväl vårdarnas hållning som handling.

Ett annat alternativ är att koncentrera den fortsatta forskningen på någon av urviljans framträdelseformer, som exempelvis förstelnad vilja. Hur formas ett verksamt vårdande för en människa vars vilja är förstelnad? Det finns potential till en förvandling i urviljan, och det vore även intressant att tränga vidare in i förvandlingen i den fortsatta forskningen. Sá Cavalcante Schuback talar om självförvandling som en form av hermeneutisk vändning, som möjliggörs med tänkandets hjälp. Att tänka är att förvandla sig själv.⁴⁴⁸ Hon definierar tänkandet som ett annanblivande, som en självförvandling.⁴⁴⁹ Vilken betydelse har förvandlingen för ett vårdande som är verksamt?

Då människan blir varse om de grundvärden som livet bär på och lever i enlighet med dessa, öppnas nya möjligheter i klinisk praxis. Uppdraget för den kliniska vårdvetenskapen är därför att fortsätta forskningen om djupa väsensfrågor i begrepp som är viktiga för den kliniska vårdvetenskapen. Avhandlingens resultat lyfter fram begreppet 'medlidande' som ett viktigt begrepp. Trots att vårdteoretiker⁴⁵⁰ lyfter fram begreppet som ett bärande begrepp i vårdandets etik betraktas det nuförtiden med misstänksamhet i vårdverkligheten, där snarare en distanserad empati betraktas som ett ideal.⁴⁵¹ Begreppet 'medlidande' kunde få en större plats i den fortsatta forskningen, och då med fokus på medlidandet i ontologisk mening.

---

⁴⁴⁸ 2006, 156–159

⁴⁴⁹ 2006, 161–169. Tänkandets självförvandling beskrivs av Sá Cavalcante Schuback i tre steg, nämligen inflytande, inspiration och improvisation. Det inflytande (en text, ett ord, en tanke) väcker och tar oss i besittning, och ger rum för den andre. Inspirationen är skapande och innebär en närvaro av det omedelbara. Improvisationen inbegriper fantasins och förståndets fria spel, det sker oväntat och blir till av flera sammanstrålande tider och av flera samtidiga rum.

⁴⁵⁰ Exempelvis Eriksson, Martinsen och Watson, se Alligood, 2014

⁴⁵¹ Wiklund Gustin, 2012, 307

Ett annat uppdrag är att utveckla och vidareutveckla nya och spännande kliniska vårdvetenskapliga metoder. Det finns ännu utrymme för att utveckla brevväxlingen som en hermeneutisk metod. Som jag ser det finns det också utrymme för att vidareutveckla den caritativa vårdetiken som en ontologisk etik. I den vidare forskningen kunde forskarna klargöra de teoretiska utgångspunkterna, utgående från vårdetiska kärnbegrepp och grundbegrepp och koncentrera den vidare forskningen kring dessa.

Att forska vidare och att befinna sig i den hermeneutiska rörelsen är aldrig enformigt, eftersom man aldrig vet längs vilka vägar bildningsrörelsen tar sig. Det man vet är att rörelsen är spännande och oförutsägbar. Det finns inga färdiga stigar, och inga färdiga instrument som måste användas. Man går på slingriga vägar och befinner sig ständigt på väg, och man möter det främmande och utmanas i grunden. Kreativa och obestämda moment ingår, och här och där inträffar oväntade blixtnedslag. Det sanningslika betraktas med ständigt tvivel. Hermeneutiken är subjektiv och vetandet är förgängligt. Bildningsresan har inget egentligt mål, man kan alltid gå längre och förstå lite mer, vilket både är irriterande och tröstande.

SUMMARY

Will – when life is the home of the human being

Introduction

This caring science study explores ‘Will’ as an ontological concept. The aim is to deepen the understanding of the essence of Will, and to highlight the manifestations of Will and how Will becomes evident in clinical caring. The study’s research questions are as follows: What is the essence of Will? What are its manifestations? How does Will become evident in clinical caring?

‘Will’ refers to an ontological and universal will. A human being’s will has its origins in ontological Will. Will emerges in the human being as will and will is thus the manifestation of Will. A human being’s will may, however, appear in a way that is not in tune with Will since the shape of Will can change as a result of contextual conditions. To will is inescapable for the human being because Will is part of a human being’s ontological being. Will gives the human being strength to fight in the movement between life and death.

The present dissertation rests on a human-scientific basis, which means that the search for knowledge strives for a deeper understanding of the human being and the human being’s reality. The dissertation originates in clinical basic research. The human being’s universal will in an abstract sense is of interest here. The dissertation moves toward systematic basic research at a later stage (Cf. the research program for the Department of Caring Science at Åbo Akademi University).

Theoretical perspective

The original horizon of understanding of the present study consists of Eriksson’s caritative theory and the caring science-tradition. The ontological concepts human being, ethos, life and love represent the dissertation’s original horizon of understanding, with which fragments about Will and the manifestations of will are intertwined. *The human being*, essentially a unity of body, soul and spirit is viewed as holy. This means that the human being’s absolute dignity is indisputable. The human being possesses an inherent force, a natural ability to love and will. *Ethos* symbolizes the human being’s inner room, where fundamental ethical values and ideals are shaped. Possessing ethos means having an authentic will to take responsibility for the other, to celebrate and preserve life. *Life* is holy and the human being’s deepest will is

to be alive. The idea of love is the core itself of caring science in the caritative tradition. *Love* or *caritas* as a timeless, universal leading force is deeply rooted in the ethos of the human being. All real caring has its basis in love for one's neighbour, and love is the basis for the caregiver's profound will for caring.

Previous research

The research field is characterized by several theoretical perspectives. Caring science research focusing on will from an ethical perspective deals with the caregiver's will for caring, and from a philosophical perspective the human being's will to live. Caring science research from a psychiatric perspective considers will in relation to depression, suicide and caring in the final stages of life. There is also caring science research that explores will from an administrative perspective.

The research results are presented in seven assumptions that emerge from the survey of the findings. These are as follows: the human being's will is part of the human being's essence. The human being's will is a force in the striving for life and health in caring. The human being's will is connected with love, faith and hope and with the experience of meaning in life. The human being's will influences life and health. The human being's will is shaped by ethos and by the surrounding world. The human being's will can be obstructed, but also supported. The human being's will is expressed through attitude and action. The human being's will emerges and is hidden in the shadow of suffering and death. The human being's will varies in time.

Methodology, material and method

The dissertation's main methodological approach is hermeneutic. Hermeneutics is both a methodology and an interpretive philosophy where the understanding for the human being is important. Hermeneutics foregrounds ontological questions, and provides time and space for profound questions about caring to linger with the researcher. The study is inspired by Gadamer's philosophical hermeneutics.

The material consists of the philosopher Arthur Schopenhauer's texts, letters from experts and dictionaries. The material is interpreted in an oscillating interpretive movement through the methods hermeneutical reading, hermeneutical interpretation through correspondence and concept analysis. An abstraction occurs when the new substance fragments are illuminated by

the caring science ontology. The interpretive movement results in a reinterpreted horizon of understanding which in turn represents the findings of the study.

Findings

Schopenhauer's texts answer the question regarding Will's true essence and inner core, that is, life itself. Will is an eternal, absolute, inner force of becoming. Will is composed of several dimensions, and Schopenhauer shows that Will appears in different ways in different realities. Schopenhauer's texts bring understanding for how Will is connected with ethos. Schopenhauer's thought demonstrates the importance of recognizing how the manifestations of Will appear in diversity, for Will to become visible and effective.

The letters give access to testimonies to the manifestations of Will (contextual and existential), which give us an idea about how Will may appear in diversity. Will manifests in different ways. The contextual manifestations are empirical, and they are portrayed in the letters as the patient's will, the child's will and the caregiver's will. The human being experiences and interprets what there is, and the existential manifestations reflect these subjective experiences of the human being's will and being. The existential manifestations of Will are presented in the letters as paralyzed will, illusory will, good will and border-crossing will. The correspondents depict Will as life-affirming and loving. Will brings health and seeks community. Will does not necessarily emerge according to its true essence, however. The manifestations include chance occurrences that at times hide the form of Will. These chance occurrences rob Will of some of its force and potential. Consequently, the human being's will is directed toward something illusory.

To further specify and nuance the understanding of the concept 'will' a concept analysis is carried out. The meaning-bearing in the concept is presented as three main meaning dimensions. The first meaning dimension is 'will as demand'. 'Will as demand' is interpreted as the human being's innermost will. It is stubborn and demanding, and orders the human being to listen to and follow it. 'Will as demand' obligates, and is closely linked to the ethos of the human being. The second meaning dimension is 'will as desire'. This is interpreted as will in relation to the human being itself. To will belongs to the human being's inner life, and is expressed when the human being wishes and longs for something. The third meaning dimension is 'will as please'. This meaning dimension is interpreted as a will directed toward the other. The human being wants what is good for the other. The human being invites,

creates opportunities and confirms the other's dignity. The findings from the concept analysis reflect some of the ambivalence of will when the human being is being pulled in different directions. Will requires something that the human being does not want, and the human being vacillates in the struggle with 'an ambivalent will'.

The results are presented in the form of a theoretical model and abductive theses. The theoretical model appears as an abstract image of Will in three different realities: the real reality (ontological Will), empiricism (existential manifestation) and praxis (contextual manifestation). The essence of Will is represented in the theoretical model as the life-affirming and loving force. Life and love are both the origin and destination of Will. The life-affirming and the loving force make Will what it essentially is. Will's force can be transformed but the force itself is lasting and eternal. The life-affirming and the loving force drive the human being to live. The human being's love for life is limitless, and in its deepest unity entails a desire to be alive. Will becomes visible in life's borderline situations, when the human being senses something of life's primordial wellspring of strength and holiness.

The diversity of Will, its manifestations, originates in the unity of Will. The light from the ontological Will fades the farther away from this unity that the manifestations emerge. Will takes shape and is active in different ways in different contexts because the human being handles the contextual conditions in different ways. Consequently, the manifestations exhibit context-specific features. Will contributes to the birth of will in patients and caregivers alike in clinical situations.

The abductive theses that emerge in the findings are as following: the essence of Will is a unity composed of the life-affirming and the loving force. Life and love are the origin and destination of Will. Will acts by virtue of itself, and the active force resides in the essence of Will. Will is the lifeblood of ethos, and Will gives ethos its power. Will manifests in a way that ethos can affirm. The essence of Will is often concealed behind the veil of Maya. The manifestations of Will (its diversity) hold conditions and chance occurrences that obstruct Will. Caregivers can act as a world-eye, which means that they recognize Will in diversity.

The results of the dissertation show the importance of the recognition and utilization of the life-affirming and loving force of Will for caring to be effective. Part of the caregiver's task is to recognize Will. Caregivers have the opportunity to sense glimpses of the light of Will in certain moments. When Will is affected in caring, its force is active in the service of life and

love. This is important for instance for health sciences research but also for praxis. For caregivers, it is a challenge to allow Will to emerge in empiricism and praxis in its pure and original form in the clinical situation. For caregivers, to act as a world-eye entails the observation of fragments of Will as it appears in its original form in the real reality, and acting as the mirror of life. When Will becomes real and effective in the patient's world the ontological manifests in the clinical situation and this contributes with ontological evidence. The life-affirming and loving force of Will is allowed space. The findings of the dissertation demonstrate that ethos and compassion render this possible.

Reflections

According to the results of the present dissertation, life and love are Will's highest values. The human being who is able to perceive the fundamental values of life and to live according to these has understood the laws of life and entered upon the human calling. The human being then lives according to the fundamental order and has found a home in life. The highest aim of caring science is to safeguard life and health and to alleviate suffering. Failure to protect life in caring constitutes a breach against the inner order; if life is not safeguarded the inner home is threatened and violated.

This dissertation binds Will to the concepts of 'ethos' and 'compassion'. The human being's Will manifests in a way that ethos can affirm. Will represents the lifeblood of ethos, and Will represents the loving and life-giving power of ethos. This opens up for a different understanding of the concept of ethos. Compassion does not entail a specific attitude or emotion but rather an ontology; in other words, sharing a world with the one who is suffering. Compassion emerges as part of the core of a caring ethics.

Will is primordial and naturally human, and appears as a part of natural life. The force of Will is also salubrious as a natural part of the movement of health. When the force of Will is directed toward health, the human being is able to experience a becoming in health. The force of Will makes it possible for the human being to be able to overcome great obstacles. Health is strengthened when the human being experiences a becoming which originates in the human being's own Will.

The results of the present dissertation contribute with a different understanding of the concept of ethos to the systematic caring science in the caritative tradition. It remains to be seen

whether Will can become a central cornerstone of ethos, along with caritas and the fundamental values represented by the axiom. The dissertation resulted in a theoretical model, and the expectation is that the theoretical model will be used both within research and in different contexts within clinical practice. One way of distributing the results for clinical practice is to organize ethics cafés, where nurse leaders and caregivers are given the opportunity for a deepened learning. Further research can be directed toward any of the manifestations of Will, such as ‘paralyzed will’. How can one form effective caring for a human being whose will is paralyzed? The results of this study emphasize the concept ‘compassion’. This concept can be given more space in further research, and especially with a focus on compassion in an ontological sense. There is also space for the development of new and exciting clinical caring science methods.

REFERENSER

- Abolfotouh, M.A., Al Saleh, S.A, Mahfouz, A.A, Abolfotouh, S.M och al Fozan, H.M. 2013. Attitudes of Saudi nursing students on AIDS and predictors of willingness to provide care for patients in central Saudi Arabia. *SAGE Open*, Juli–september, 1–11.
- Ahlberg, A. 1924. *Arthur Schopenhauer: hans liv och filosofi*. Natur och kultur, Stockholm.
- Alligood, M. R. 2014. *Nursing Theorists and Their Work*. 8th ed. Elsevier Mosby, St. Louis, Missouri, USA.
- Alvesson, M. & Sköldbberg, K. 2008. *Tolkning och reflexion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Studentlitteratur, Lund.
- Anderson, D.R. 2005. The estetic attitude of abduction. *Semiotica*, 153–1/4, 9–22.
- Angen, M. 2000. Evaluating interpretive inquiry: reviewing the validity debate and opening the dialogue. *Qualitative Health Research*, **10**, 378–395.
- Annels, M., O’Neill, J. & Flowers, C. 2008. Compression bandaging for venous leg ulcers: the essentialness of a willing patient. *Journal of Clinical nursing*, **17**(3), 350–359.
- Aristoteles, 1993. *Den nikomachiska etiken*. Daidalos, Göteborg.
- Axelsson, L., Randers, I., Lundh Hagelin, C., Jacobson, S.H. & Klang, B. 2012. Thoughts on death and dying when living with haemodialysis approaching end of life. *Journal of Clinical Nursing*, **21**, 2149–2159.
- Barnard, A. 2000. Aliteration to will as an experience of technology and nursing. *Journal of Advanced Nursing*, **31**(5), 1136–1144.
- Bell J.M., Moules, N.J. and Wright, LM. 2009. Therapeutic letters and the family nursing unit: a legacy of advanced nursing practice. *Journal of Family Nursing*, **15**(1), 6–30.
- Bektas, A.A. & Kulakac, Ö. 2007. Knowledge and attitudes of nursing students toward patients living with HIV/AIDS (PLHIV): A Turkish perspective. *AIDS Care*, **19**(7), 888–894.
- Bergbom, I. 2010. The need for development of methodologies and methods. *Scandinavian Journal of Caring Science*, **24**, 209–210.
- Bergbom, I. 2012. Konsensusbegrepp som epistemologiska begrepp. I: Wiklund Gustin, L. & Bergbom, I. red. *Vårdvetenskapliga begrepp i teori och praktik*. Studentlitteratur, Lund, 47–63.
- Bergum, V. 1991. Being a phenomenological researcher. In: Morse, J.M. ed. *Qualitative Nursing Research. A contemporary dialogue*. Sage, Thousand Oaks. 55–71.

Bibeln. 1960. Almqvist & Wiksell, Uppsala.

Bradshaw, A.E. 2013. Gadamer's two horizons: listening to the voices in nursing history. *Nursing Inquiry*, **20**(1), 82–92.

Brown, J., Sorell, J.H., Mc Claren, J. & Creswell, J.W. 2006. Waiting for a liver transplant. *Qualitative Health Research*, **16**(1), 119–136.

Candilis, P.J. 2009. The revolution in forensic ethics: Narrative, compassion, and a robust professionalism. *The Psychiatric Clinics of North America*, **32**, 423–435.

Carmel, S., Baron–Epel, O. & Shemy, G. 2001. The will to live and survival at old age: Gender differences. *Social Science and Medicine*, **65**, 518–523.

Sá Cavalcante Schuback, M. 2006. *Lovtal till intet: essäer om filosofisk hermeneutik*. Glänta, Göteborg.

Sá Cavalcante Schuback, M. 2011. *Att tänka i skisser: essäer om bildens filosofi och filosofins bilder*. Glänta produktion, Göteborg.

Chochinov, H.M., Tataryn, D., Clinch, J.J & Dudgeon, D. 1999. Will to live the terminally ill. *The Lancet*, **354** (4), 816–819.

Christopher, S. 2010. The relationship between nurses' religiosity and willingness to let patients control the conversation about end-of-life care. *Patient Education and counseling*, **78**, 250–255.

Clavarino, A.M., Najman, J.M. & Beadle, G. 2003. The impact of will to live and belief in curability on the subjective well-being of patients with advanced cancer. *Mortality*, **1**, 3–19.

Considine, J. & Mitchell, B. 2008. Chemical, biological and radiological incidents: preparedness and perceptions of emergency nurses. *Disasters*, **33**(3), 482–497.

Cothran, D.J., Kulinna, P.H. & Garn, A.C. 2010. Classroom teachers and physical activity integration. *Teaching and Teacher Education* **26**, 1381–1388.

Crocker, C. 2009. Weaning from ventilation – current state of the science and art. *Nursing in Critical Care*, **14**(4), 185–190.

Dahlberg, K. 1997. *Kvalitativa metoder för vårdvetare*. Studentlitteratur, Lund.

Dawson, W.J. & Dawson, C.W. 1909. *The great English letter-writers (Vol 1)*. Hodder & Stoughton, London.

Daybell, J. 2005. Recent Studies in the Sixteenth–Century Letters. *English Literary Renaissance*, **35**(2), 331–362.

- Debesay J, Nåden D, Slettebø Å. 2007. How do we close the hermeneutic circle? A Gadamerian approach to justification in interpretation in qualitative studies. *Nursing Inquiry*, **15**, 57–66.
- Edlund, M. 2002. *Människans värdighet – ett grundbegrepp inom vårdvetenskapen*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Eriksson, K. 1986. *Hälsans idé*. Almqvist & Wiksell, Stockholm.
- Eriksson, K. 1987. *Vårdandets idé*. Norstedts förlag, Stockholm.
- Eriksson, K. 1990. *Pro Caritate – en lägesbestämning av caritativ vård*. Rapport 2/1990. Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vasa.
- Eriksson, K. 1992. *Broar – introduktion i vårdvetenskaplig metod*. Åbo Akademi, Institutionen för vårdvetenskap, Vasa.
- Eriksson, K. 1994. *Den lidande människan*. Liber Utbildning, Stockholm.
- Eriksson, K. 1995. red. *Mot en caritativ vårdetik*. Forskningsrapport nr 5. Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vasa.
- Eriksson, K. 1997. Perustutkimus ja käsiteanalyysi. Teoksessa: Paunonen, M. & Vehviläinen-Julkunen, K. red. *Hoitotieteen tutkimusmetodiikka*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo, 50–75.
- Eriksson, K. 2001. *Vårdvetenskap som akademisk disciplin*. Tredje uppl. Rapport 7. Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vasa.
- Eriksson, K. 2003. Ethos. I: Eriksson, K. & Lindström, U. Å. (red.) *Gryning II. Klinisk vårdvetenskap*. Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vasa, 21–33.
- Eriksson, K. 2009. Evidens – det sanna, det sköna, det goda och det eviga. I: Martinsen, K. & Eriksson, K. red. *Å se og Å innse. Om ulike former for evidens*. Akribe AS, Oslo, 35–80.
- Eriksson, K. 2010. Concept determination as a part of the development of knowledge in caring science. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, **24**(1), 2–11.
- Eriksson, K. 2012. Att identifiera och bestämma begrepp inom vårdvetenskap som disciplin. I: Wiklund Gustin, L. & Bergbom, I. red. *Vårdvetenskapliga begrepp i teori och praktik*. Studentlitteratur, Lund, 31–45.
- Eriksson, K. 2013. Teoksessa: Keskitalo, J. toim. *Ihmisen arvo: Arvojen akademia*. Kirkkohallitus, Helsinki, 76–85.
- Eriksson, K. 2013. Jag var där, jag såg, jag vittnade och jag blev ansvarig – den vårdande etikens mantra. I: *Nødvendige omveier: en vitenskapelig antologi til Kari Martinsens 70-årsdag*. Cappelen Damm akademisk, Oslo, 69–85.

Eriksson, K. red., Bondas-Salonen, T., Herberts, S., Lindholm, L. & Matilainen, D. 1995. *Den mångdimensionella hälsan – verklighet och visioner*. Slutrapport. Vasa sjukvårdsdistrikt kf och Åbo Akademi, Institutionen för vårdvetenskap, Vasa.

Eriksson, K. & Nordman, T. 2004. *Den trojanska hästen II. Utvecklandet av evidensbaserade vårdande kulturer*. Rapport 2. Åbo Akademi, Institutionen för vårdvetenskap och Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt, Vasa.

Eriksson, K. & Lindström, U. Å. 2000. Siktet, Sökandet, Slutandet – om den vårdvetenskapliga kunskapen. I: Eriksson, K. & Lindström, U. Å. red. *Gryning. En vårdvetenskaplig antologi*. Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vasa, 5–18.

Eriksson, K. & Lindström, U. Å. 2003. Klinisk vårdvetenskap. I: Eriksson, K. & Lindström, U. Å. red. *Gryning II. Klinisk vårdvetenskap*. Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vasa, 3–20.

Eriksson, K & Lindström, U.Å. 2007. Vårdvetenskapens vetenskapsteori på hermeneutisk grund – några grunddrag. I: Eriksson, K & Lindström, U.Å., Matilainen, D. & Lindholm, L. red. *Gryning III. Klinisk vårdvetenskap*. Enheten för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vasa, 5–20.

Eryaman, M.Y. 2008. Writing, Method and Hermeneutics. Towards an Existential Pedagogy. *Elementary Education Online*, 7(1), 2–14.

Fagerström, L., Lindvall, A. & Nilsson, J. 2009. An integrative research review of preventive home visits among older people – is an individual health resource perspective a vision or a reality? *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 23, 558–568.

Fawcett, J. 2005. *Contemporary Nursing Knowledge. Analysis and Evaluation of Nursing Models and Theories*. Second Edition. F.A. Davis Company, Philadelphia.

Fitzgerald, L. & van Hoof, S. 2000. A Socratic Dialogue on the Question What is Love in Nursing? *Nursing Ethics*, 7 (6), 481–491.

Fitzmaurice, S.M. 2002. *The familiar letter in early modern English*. Pragmatics and Beyond: New series 95. John Benjamins, Amsterdam and Philadelphia.

Fleming, V., Gaidys, U., Robb, Y. 2003. Hermeneutic research in nursing: developing a Gadamerian-based research method. *Nursing Inquiry*, 10, 113–120.

Fläckman, B., Fagerberg, I., Häggström, E., Kihlgren, A. & Kihlgren, M. 2007. Despite shattered expectations a willingness to care for elders remains with education and clinical supervision. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 21, 379–389.

Frankl, V.E. 1993. *Livet måste ha mening*. 2 utg. Natur och kultur, Stockholm.

- Freeman, M. 2011. Validity in dialogic encounters with hermeneutic truths. *Qualitative Inquiry*, 17, 543–551.
- DeFries, J.C., McGuffin, P., McClearn, G.E. & Plomin, R. 2000. Behavioral Genetics. 4th ed. W. H. Freeman & Co, New York.
- Føllesdal D, L Walløe and J Elster. 2001. *Argumentationsteori, språk och vetenskapsfilosofi*. 3rd edn. Thales, Stockholm.
- Gabrielsen, E., Lindström, U.Å. & Nåden, D. Assessing trustworthiness in hermeneutical studies – a discussion. *International Journal for Human Caring*, 17(1), 64–69.
- Gadamer, H-G. 1960/1989. *Truth and method*. Sheed and Ward, London.
- Gadamer, H-G. 2002. *Sanning och metod i urval*. Urval, inledning och övers. Melberg, A. Daidalos, Göteborg.
- Geanellos, R. 1998. Hermeneutic philosophy. Part 1: Implications of its use as methodology in interpretive nursing research. *Nursing Inquiry*, 5, 154–163.
- Gilje, F., Talseth, A.G. & Norberg, A. 2005. Psychiatric nurses' response to suicidal psychiatric inpatients: struggling with self and sufferer. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 12, 519–526.
- Gray, M.T. 2007. Freedom and resistance: the phenomenal will in addiction. *Nursing Philosophy*, 8, 3–15.
- Gustavsson, B. 1996. *Bildning i vår tid: om bildningens möjligheter och villkor i det moderna samhället*. Wahlström & Wikstrand, Stockholm.
- Gustavsson, L-K. 2008. *Försoning – ur ett vårdvetenskapligt perspektiv*. Doktorsavhandling. Åbo Akademi, Vasa.
- Harris, J. 2002. The correspondence method as a data gathering technique in qualitative enquiry. *International journal of Qualitative Methods*, 1(4).
- Heidegger, M. 1960/1990. *Konstverkens ursprung*. Daidalos, Uddevalla.
- Helander, B.H. 1999. *Enheten i mångfalden enligt Nicolaus Cusanus*. Norma bokförlag, Skellefteå.
- Herakleitos. 1997. *Fragment*. Propexus, Lund.

- Hilli, Y. 2007. *Hemmet som ethos. En idéhistorisk studie av hur hemmet som ethos blev evident i hälsosystemens vårdande under 1900-talets första hälft*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Honkavuo, L. 2014. *Serva ad ministrare. Tjänandets ethos i vårdledarskap*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- How, A.R. 2011. Hermeneutics and the 'classic' problem in the human sciences. *History of Human Sciences*, 24(3), 47–63.
- Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi*. 2009. Forskningsetiska delegationen, Helsingfors. http://www.tenk.fi/JulkaisutjaOhjeet/eettiset_periaatteet.pdf.
- Höffe, O. 1995. *De stora filosoferna. Antiken och medeltiden*. Del 1. Forum, Stockholm.
- Höffe, O. 1995. *De stora filosoferna. Från Bacon till Nietzsche*. Del 2. Forum, Stockholm.
- James, I., Andershed, B. & Ternestedt, B-M. 2007. A family's beliefs about cancer, dying and death in the end of life. *Journal of Family Nursing*, 13, 226–252.
- Johansen, S., Hølen, J.C., Kaasa, S., Loge, J.H. & Materstvedt, L.J. 2005. Attitudes towards, and wishes for, euthanasia in advanced cancer patients at a palliative medicine unit. *Palliative Medicine*, 19, 454–460.
- Kagan, I., Ovadia, K.L. & Kaneti, T. 2009. Perceived Knowledge of Blood Borne Pathogens and Avoidance of Contact With Infected Patients. *Journal of Nursing Scholarship*, 41(1), 13–19.
- Kanste, O., Kääriäinen, M. & Kyngäs, H. 2009. Statistical testing of the full-range leadership theory in nursing. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 23, 775–782.
- Karlsson, M., Strang, P. & Milberg, A. 2007. Attitudes toward euthanasia among Swedish medical students. *Palliative Medicine*, 21, 615–622.
- Karremans, J.C. & van Lange, P.A.M. 2004. Back to caring after being hurt: the role of forgiveness. *European Journal of Social Psychology*, 34, 207–227.
- Kirkevold, M. 2000. Qualitative Methods in the Caring Sciences: Time for Critical Reflection and Dialogue. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 14, 1–2.
- Koort, P. 1975. *Semantisk analys och konfigurationsanalys. Två hermeneutiska metoder*. Studentlitteratur, Lund.
- Koskinen, C. 2011. *Lyssnande. En vårdvetenskaplig betraktelse*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.

- Koskinen, C. A-L. & Lindström, U.Å. 2013. Hermeneutic reading of classic texts. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, **27**, 757–764.
- Kralik, D., Koch, T. & Brady, B.M. 2000. Pen pals: correspondence as a method for data generation in qualitative research. *Journal of Advanced Nursing*, **31**(4), 909–917.
- Kristensson Uggla, B. 1994. *Kommunikation på bristningsgränsen: en studie i Paul Ricoeurs projekt*. Brutus Östlings Förlag Symposion, Stockholm.
- Kristensson Uggla, B. 2012. *Slaget om verkligheten: filosofi, omvärldsanalys, tolkning*. Nyutg. B. Östlings Bokförlag Symposion, Höör.
- Kjørup, S. 2009. *Människovetenskaperna: problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori*. Studentlitteratur, Lund.
- Kuhn, T.S. 1997. *De vetenskapliga revolutionernas struktur*. (Originalalets titel: The Structure of Scientific Revolutions.) Thales, Stockholm.
- Kvale, S. 2014. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3 uppl. Studentlitteratur, Lund.
- Kvale, E.A., Woodby, L. & Williams, B.R. 2010. The experience of older patients with cancer in phase 1: clinical trials, a qualitative case series. *American Journal of Hospice & Palliative Medicine* **27**(7), 471–481.
- Lachman, V.P. 2010. *Strategies necessary for moral courage*. The Online Journal of Issues in Nursing **15**(3).
- Lagercrantz, O. 2012/1985. *Om konsten att läsa och skriva*. Wahlström & Widstrand, Avesta.
- Larsson S. 2007. Om kvalitetskriterier i kvalitativa studier. I: Starrin, B. & Svensson, P.G. *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Studentlitteratur, Lund.
- Lassenius E. 2005. *Rummet i vårdandets värld*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Lawn, C. & Keane, N. 2011. *The Gadamer dictionary*. Continuum, London, New York.
- Leclercq J. 1961/2003. *The love of learning and the desire for God: A study of monastic culture*. Fordham University Press, New York.
- Lévinas E. 1988. *Etik och oändlighet: samtal med Philippe Nemo*. (Originalalets titel: Éthique et infini.) Symposion bokförlag, Stockholm.
- Libet, B. 2003. Can Conscious Experience affect brain Activity? *Journal of Consciousness Studies*, **10** (12), 24–28.
- Lincoln, Y.S. & Guba, E.G. 1985. *Naturalistic inquiry*. Sage, London.
- Lindholm, L., Holmberg, M. & Mäkelä, C. 2005. Hope and hopelessness – Nourishment for the patient's vitality. *International Journal of Human Caring*, **9**, 33–38.

- Lindholm, T. & Eriksson, K. 2010. Forskningens ethos och etik – ledsagare av metoden. *Nordic College of Caring Science*. Programbok för konferensen Metodologiska innovationer på vårdvetenskapens villkor, 31.
- Lindström, U.Å. 1994. *Psykiatrisk vårdlära*. Liber Utbildning, Stockholm.
- Lindström, U.Å. 2006. Gemenskap som ett uttryck för vårdvetenskaplig ordning. I: Nåden, D., Fredriksson, L., Gjengedahl, E. & Rydahl Hansen, S. red. *Nordic College of Caring Science – 25 år. Jubileumsskrift*. NCCS, Helsingfors, 63–70.
- Lindström, U.Å. 2014. Vårdvetenskap och hermeneutik i praxis. I: Lassenius, E. & Severinsson, E. red. *Hermeneutik i vårdpraxis: det nära, det flyktiga, det dolda*. Gleerups, Malmö, 33–41.
- Lindström, U. Å., Nyström, L.L. & Zetterlund, J. E. 2014. Katie Eriksson. Theory of caritative caring. In: Alligood, M. R. ed. *Nursing Theorists and Their Work*. 8th ed. Elsevier Mosby, St. Louis, Missouri, USA, 171–201.
- Lindqvist Grinde, J. 2008. *Klassisk retorik för vår tid*. Studentlitteratur, Lund.
- Lipson, J.G. 1997. The Politics of Publishing: Protecting Participants' Confidentiality. In: Morse, J.M. eds. *Completing a qualitative project: details and dialogue*. Sage, Thousand Oaks, California, 39–62.
- Løgstrup, K.E. 1994. Det etiska kravet. Daidalos, Göteborg.
- van Maanen, M. 1997. From meaning to method. *Qualitative Health Research*, **7**, 345–369.
- Magee, B. 1999. *Bonniers stora bok om filosofi*. Bonnier, Stockholm.
- Malmsten, B. 2012. *Så gör jag: konsten att skriva*. Modernista, Stockholm.
- Mansbach, A. & Bachner, Y. 2010. Internal or External whistleblowing: Nurses' willingness to report wrongdoing. *Nursing Ethics*, **17**(4), 483–490.
- Marc-Wogau, K. 1984. *Filosofisk uppslagsbok*. (3. väsentligt omarb. uppl.) Doxa, Bodafors.
- Martinsen, K. 2000. *Øyet og kallet*. Fagboksforlaget, Bergen.
- May, R. 1994. *Kärlek och vilja*. Natur och kultur, Stockholm.
- Matilainen, D. 1997. *Idémönster i Karin Neuman-Rahns livsgärning och författarskap: en idéhistorisk-biografisk studie i psykiatrisk vård i Finland under 1900-talets första hälft*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Morse, J. 1994. Designing funded qualitative research. In Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. (eds.) *Handbook of qualitative research*. Sage, Thousand Oaks, CA, 138–157.

- Morse, J.M., Solberg, S.M., Neander, W.L., Bottorff, J.L. & Johnson, J.L. 1990. Concept of caring and caring as a concept. *Advances in Nursing Science*, **13** (1), 1–14.
- Moules, N.J. 2002a. Hermeneutic inquiry, paying heed to history and Hermes – an ancestral, substantive and methodological tale. *International Journal of Qualitative Methods*, **1**(3), 1–40.
- Moules, N.J. 2002b. Nursing on paper: therapeutic letters in nursing practice. *Nursing Inquiry*, **9**, 104–113.
- Moules N.J. 2009. Therapeutic letters in nursing: examining the character and influence of the written word in clinical work with families experiencing illness. *Journal of Family Nursing*, **15**(1), 31–49.
- Nielsen, H.B. 1995. Seductive texts with serious intentions. *Educational Researcher*, **24**, 4–12.
- Niiniluoto, I. 2005. Abduction and Truthlikeness. In: *Poznan studies in the philosophy of the sciences and the humanities*, **83**(1), 255–275.
- Newman, T. H. & Bizzarri, S. A. 2011. Connecting Students, Teachers and Families through writing. *The Reading Teacher*, **65**(4), 275–280.
- Nevala M, Palander-Collin M. 2005. Letters and Letter writing: Introduction. *European Journal of English Studies*, **9**(1), 1–7.
- Nordby, H. 2007. Meaning and normativity in nurse-patient interaction. *Nursing Philosophy*, **8**, 16–24.
- Nordin, S. 2003. *Filosofins historia. Det västerländska förnuftets äventyr från Thales till postmodernism*. Studentlitteratur, Lund.
- Nyholm, L. 2010. *Förlåtelsens etik i ett vårdteologiskt meningssammanhang*. Avhandling Pro Gradu. Åbo Akademi, Vasa.
- Nygren, A. 1982. *Mening och metod: Prolegomena till en vetenskaplig religionsfilosofi och en vetenskaplig teologi*. Åbo Akademi, Åbo.
- Nyström, L. 2014. Hälsa, lidande och liv. I: Wärnå-Furu, C. red. *Hälsans praxis – i liv och arbete*. Liber AB, Stockholm.
- Oyeyemi, A., Utti, V., Oyeyemi, L. & Onigbinde, T. 2007. Knowledge, attitude, and willingness of Nigerian physiotherapy students to provide care for patients living with acquired immunodeficiency syndrome. *Physiotherapy Theory and Practice*, **23**(5), 281–290.
- Patel, R. & Davidson, B. 2003. *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Studentlitteratur, Lund.

- Phillips, B. 2007. Nursing care and understanding the experience of others: a Gadamerian perspective. *Nursing Inquiry*, **14**(1), 89–94.
- Pink, T. 2004. *Kort om fri vilja*. Fri tanke, Lidingö.
- Poindexter, C.C. 2002. Research as poetry: a couple experiences HIV. *Qualitative Inquiry*, **8**(6), 707–714.
- von Post, I. 2000. Professionell – att vara etisk i sin hållning. I: Eriksson, K. & Lindström, U. Å. (red.) *Gryning. En vårdvetenskaplig antologi*. Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vasa, 161–175.
- Prasad, A. 2002. The contest over meaning: hermeneutics as an interpretive methodology for understanding texts. *Organizational Research Methods*, **5**(1), 12–33.
- Rautio, P. 2009. Finding the place of everyday beauty: correspondence as a method of data collection. *International Journal of Qualitative Methods*, **8**, 15–34.
- Rehnsfeldt, A. 1999. *Mötet med patienten i ett livsavgörande skeende*. Doktorsavhandling. Åbo Akademi, Vasa.
- Riessman, C.K. 1993. *Narrative analysis*. Sage, Newbury Park.
- Roach, S. 1992. *The human act of caring. A blueprint for health professions*. Canadian Hospital Association Press, Ottawa.
- Rosengren, A-L. 2009. *Hälsans grund kan bara hjärtat förstå: ett sökande efter kunskap om hälsa i ljuset av Blaise Pascals tänkande*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Rydenlund, K. 2012. *Vårdandets imperativ i de yttersta livsrummen: hermeneutiska vårdande samtal inom den rättspsykiatriska vården*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Råholm, M-B., Slettebø, Å., Nåden, D. & Lindwall, L. 2010. The need for methodological development within qualitative clinical caring research. *Scandinavian Journal of Caring Science*, **24**, 423–426.
- Sachs, A. 2010. Letters to a tenured historian: imagining history as creative nonfiction – or maybe even poetry. *Re-Thinking History*, **14**(1), 5–38.
- Sæteren, B., Lindström, U.Å. & Nåden, D. 2010. Latching onto life: living in the area of tension between the possibility of life and the necessity of death. *Journal of Clinical Nursing*, **20**, 811–818.
- deSales, T. 2003. Horizons revealed: from methodology to method. *International Journal of Qualitative Methods*, **2**(1), 1–32.
- Sandelowski M. 1986. The problem of rigor in qualitative research. *Advances in Nursing Science*, **8**, 27–37.

- Schelling, F.W.J. 1988. *Föreläsningar om metoden för akademiska studier*. Daidalos, Göteborg.
- Schopenhauer, A. 1819/1992. *Världen som vilja och föreställning*. Nya Doxa AB, Nora.
- Schopenhauer, A. 1929. *Om lidandet i världen*. A.B. Fahlcrantz boktryckeri, Stockholm.
- Schopenhauer, A. 1925. *Etiken*. Almqvist & Wiksells Boktryckeri A.B.
- Schwartz, A., Hazen, G., Leifer, A. & Heckerling, P. 2008. Life goals and health decisions: what will people live (or die) for? *Medical Decision Making*, **28**, 209–219.
- Seibaek, L., Petersen, L.K., Blaakaer, J. & Hounsgaard, L. 2011. Hoping for the best, preparing for the worst: the lived experiences of women undergoing ovarian cancer surgery. *European Journal of Cancer Care*, **21**, 360–371.
- Sivonen, K. 2012. Begreppsanalys och begreppsbestämning. I: Wiklund Gustin, L. & Bergbom, I. red. *Vårdvetenskapliga begrepp i teori och praktik*. Studentlitteratur, Lund, 79–96.
- Sivonen, K. & Kasén, A. 2003. Enheten människa – kropp, själ och ande. I: Eriksson, K. & Lindström, U.Å. (red.). *Gryning II. Klinisk vårdvetenskap*. Åbo Akademi, Institutionen för vårdvetenskap, Vasa.
- Sivonen, K., Kasén, A., Eriksson, K. 2010. Semantic analysis according to Peep Koort – a substance oriented methodology. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, **24**(1), 12–20.
- Smythe, E., Ironside, P.M., Sims, S.L., Swenson, M.M. & Spence, D.G. 2007. Doing Heideggerian hermeneutic research: A discussion paper. *International Journal of Nursing Studies*, **45**, 1389–1397.
- Spinoza, B. 1983. *Etik*. Övers. av Alf Ahlberg. Daidalos, Göteborg.
- Sumner, J. 2001. Caring in nursing: a different interpretation. *Journal of Advanced Nursing*, **35**(6), 926–932.
- Suominen, T., Koponen, N., Staniuliene, V., Istomina, N., Aro, I., Kisper-Hint, I-R., Vänskä, M-L. & Välimäki, M. 2008. Nursing students' attitude towards HIV/AIDS parents in Finland, Estonia and Lithuania. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, **23**, 282–289.
- Tempest Williams, T. 1991. *Refuge: An unnatural history of family and place*. Vintage Books, New York.
- Vattimo, G. 2010. *The responsibility of the philosopher*. Columbia University Press, New York.

- Vikström, B. 2000. *Verkligheten öppnar sig: läsning och uppenbarelse i Paul Ricoeurs bibelhermeneutik*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Vikström B. 2005. *Den skapande läsaren. Hermeneutik och tolkningskompetens*. Lund: Studentlitteratur.
- Walker, J. 1996. Learning to be interpretive: hermeneutics and personal texts. *Marriage and Family Review*, **24**, 223–239.
- Warnke, G. 1987. *Gadamer: hermeneutics, tradition and reason*. Polity Press, Cambridge.
- Warnke, G. 1993. *Hans-Georg Gadamer. Hermeneutik, tradition och förnuft*. Daidalos, Göteborg.
- Watson, J. 1988. *Nursing: Human Science and human care. A theory of nursing*. National League for Nursing, New York.
- Watson, J. 2008. *Nursing. The Philosophy and Science of Caring*. University Press of Colorado, Boulder.
- Wen-Yu, H., Tai-Yuan, C., Yu-Tsu, D., Mei, C., Tang-Her, J. & Ching-Yu, C. 2003. Nurses' Willingness and the Predictors of Willingness to Provide Palliative Care in Rural Communities of Taiwan. *Journal of Pain and Symptom Management*, **26**(2), 760–768.
- Wiklund Gustin, L. 2012. Medlidande. I: Wiklund Gustin, L. & Bergbom, I. red. *Vårdvetenskapliga begrepp i teori och praktik*. Studentlitteratur, Lund, 307–318.
- deWitt L and Ploeg J. 2006. Critical appraisal of rigour in interpretive phenomenological nursing research. *Journal of Advanced Nursing*, **55**(2), 215–229.
- Wärnå, C. 2002. *Dygd och hälsa*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Xiaochun, M., Zhenyang, H., Yushan, W., Li, J., Yuan, X., Chuanyun, Q., Rongquin, S., Erzhen, C., Zhenjie, H., Lihua, Z., Fachun, Z., Tiehe, Q., Xiangyuan, C., Youzhong, A., Renhua, S., Xijing, Z., Jiandong, L., Yuhang, A., Dawei, W. & Bin, D. 2011. Knowledge and attitudes of health workers in Chinese intensive care units regarding 2009 H1N1 influenza pandemic. *BMC Infectious Diseases*, **11** (24).
- Young, B. 2010. Where there's a will there's a way, but the way of the will may be blocked. *International Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, **7**(4), 281–289.

Åkerberg H. 1986. *Hermeneutik och pedagogisk psykologi: premisser för tolkning och förståelse inom beteendevetenskap*. Norstedts, Stockholm.

Ödman, P-J. 2007. *Tolkning, förståelse, vetande: hermeneutik i teori och praktik*. Norstedts Akademiska Förlag, Stockholm.

Öhlén, J. 2000. *Att vara i en fristad. Berättelser om lindrat lidande inom palliativ vård*. Doktorsavhandling. Göteborgs Universitet, Göteborg.

Öhlén, J. 2004. Violation of dignity in care-related situations. *Research and Theory for Nursing Practice*, **18**(4), 371–385.

ORDBÖCKER

- Dalin, A.F. 1850. *Ordbok Öfver Svenska språket*. Första delen A–K. J. Beckmans bokförlag AB, Stockholm.
- Dalin, A.F. 1853. *Ordbok Öfver Svenska språket*. Andra delen L–Ö. J. Beckmans bokförlag AB, Stockholm.
- Dalin, A.F. 1925. *Svenska språkets synonymer*. 3.uppl. Beckman, Stockholm.
- Hellquist, E. 1980. *Svensk etymologisk ordbok*. (3. uppl., 1 uppl. från 1922.) Liber Läromedel, Lund.
- Malmström, Györki & Sjögren. 2001. *Bonniers svenska ordbok*. Albert Bonniers Förlag AB, Stockholm.
- Nationalencyklopedins ordbok*. 1995. Utarbetad vid Språkdata, Göteborgs universitet. Bokförlaget Bra Böcker, Höganäs.
- Norstedts svenska synonymordbok*. 2009. Gerhardsen, H. red. Norstedt, Stockholm.
- Palmér, J. & Friedländer, H. 1977. *Ord för ord – svenska synonymer och uttryck*. P.A. Norstedt & Söners förlag, Stockholm.
- Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien*. 2009. M – Ö. Norstedt, Stockholm.
- Svenska Akademiens ordlista över svenska språket. 2003. Tofte upplagan, sjunde tryckningen. Norstedt, Stockholm.
- Strömberg, A. 1983. *Synonymordboken*. (6., omarb. uppl.) Strömbergs, Stockholm.
- Strömberg, A. 1998. *Stora synonymordboken*. (Andra upplagan.) Strömbergs, Stockholm.
- Walter, G. 1995. *Bonniers synonymordbok*. (2., kraftigt utvidgade uppl.) Bonnier Alba, Stockholm.
- Wessén, E. 1973. *Våra ord, deras uttal och ursprung. Kortfattad etymologisk ordbok*. Svenska Bokförlaget, Norstedts & Söner, Stockholm.
- Östergren, O. 1919. *Nusvensk ordbok*. Band I, A–E. Wahlström & Widstrand, Stockholm.
- Östergren, O. 1926. *Nusvensk ordbok*. Band II, F–G. Wahlström & Widstrand, Stockholm.
- Östergren, O. 1931. *Nusvensk ordbok*. Band III H–K. Wahlström & Widstrand, Stockholm.
- Östergren, O. 1934. *Nusvensk ordbok*. Band IV L–O. Wahlström & Widstrand, Stockholm.
- Östergren, O. 1945. *Nusvensk ordbok*. Band VI SI–SP. Wahlström & Widstrand, Stockholm.
- Östergren, O. 1964. *Nusvensk ordbok*. Band VIII T. Wahlström & Widstrand, Stockholm.

Östergren, O. 1968. *Nusvensk ordbok*. Band IX UVÅ. Wahlström & Widstrand, Stockholm.

Östergren, O. 1972. *Nusvensk ordbok*. Band X VÄ–Ö. Wahlström & Widstrand, Stockholm.

Internetbaserade källor

Forskningsetiska delegationens anvisningar för god vetenskaplig praxis. 2012

Tillgängligt: <http://www.tenk.fi/sv/god-vetenskaplig-praxis-anvisningar>

Refererad: 26.1.2015

Forskningsprogrammet för vårdvetenskapen vid Åbo Akademi.

Tillgängligt: <https://www.abo.fi/student/vardvetforskning>

Refererad: 8.10.2014

Nationalencyklopedin.

Tillgängligt: <https://www.ne.se>

Refererad: 16.5.2014

Nordisk familjebok. Konversationslexikon och realencyklopedi. 1910. Westrin, T. red. Tofte bandet. Nordisk familjeboks förlags aktiebolag, Stockholm.

Tillgängligt: <http://runeberg.org/nfbl/>

Refererad: 4.11.2012

SAOB. Svenska Akademiens ordbok. 2009.

Tillgängligt: <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>

Refererad: 11.3.2013, 16.5.2014, 17.5.2014, 5.6.2014

SAOL. Svenska Akademiens ordlista. 1928.

Tillgängligt: http://www.svenskaakademien.se/svenska_spraket/svenska_akademiens_ordlista

Refererad: 1.3.2013

Avhandlingsarbetets förändrade förståelsehorisont

Bilaga 1

Avhandlingens ursprungliga förståelsehorisont	En första aning av den nygestaltade förståelsehorisonten utgående från forskningsöversikten	En andra nygestaltning av förståelsehorisonten utgående från Schopenhauers texter	En tredje nygestaltning av förståelsehorisonten utgående från den hermeneutiska brevväxlingen	En fjärde nygestaltning av förståelsehorisonten utgående från begreppsbestämningen	En nygestaltning av förståelsehorisonten, abduktiva teser
Människan är i grunden enheten kropp, själ och ande. Människan är helig, och hennes absoluta värdighet är obestridlig. Människan har en inneboende kraft, en naturlig förmåga att älska och vilja.	Viljan förstås som en del av människans vara, det finns ett begreppsligt samband med människans enhet. Viljan hör samman med ethos.	Urviljans väsen är liv. Urviljan bejakar gränslöst livet. Urviljan framträder i människan som vilja. Urviljan framträder på ett sätt som ethos kan bejaka.	Urviljans väsen är livsbejakande och kärleksfullt. Människans urvilja riktas mot hälsa och gemenskap. Urviljans existentiella framträdelseformer är den förstelnade viljan, den skenbara viljan, den goda viljan och den gränslösa viljan. Urviljans kontextuella framträdelseformer är viljan hos patienten, viljan hos vårdaren och viljan hos barnet.	Begreppet 'vilja' har tre betydelsedimensioner: vilja som fordra, vilja som begära och vilja som behaga. Människan kämpar i kampen med den kluvna viljan.	Urviljans väsen är enheten den livsbejakande och den kärleksfulla kraften. Livet och kärleken är urviljans ursprung och mål. Urviljan verkar i kraft av sig själv, och i väsendet finns det verksamma. Urviljan utgör livsnerven i ethos, och urviljan ger ethos dess kraft. Urviljan framträder på ett sätt som ethos kan bejaka. Urviljans väsen är fördolt bakom Mayas slöja. Urviljans framträdelseformer (dess mångfald) är bärare av betingelser och accidenser, som skymmer urviljan. Vårdaren fungerar som ett världsöga, vilket innebär att hon igenkänner urviljan i mångfalden. När människan lever i enlighet med sin urvilja har hon förstått livets lagar och tillträtt sitt mänskliga ämbete. Hon har funnit sitt hem i urviljan i världen.
Människans ethos symboliserar hennes inre rum, där grundläggande etiska värden och ideal formas. Ethos innefattar en tjänande hållning, som avspeglar vördnaden för människans vilja.	Viljan relateras till liv, kärlek och hälsa. Viljan utgör en strävan eller en kraft. Viljan har olika dimensioner.	Urviljan är en evig och absolut kraft. Urviljan är dold bakom Mayas slöja, och den framträder på olika sätt i olika verkligheter.	Människan hanterar kontextens betingelser på olika sätt. Urviljans framträdelseformer (viljans mångfald) innehåller accidenser som döljer urviljan. De berövar urviljan något av dess kraft och potential.		
All verklig vård grundar sig på kärleken till medmänniskan, och kärleken utgör grunden för vårdarens djupa vilja att vårda.	Det är svårt att igenkänna viljans hur viljan framträder. Igenkännande är en förutsättning för att kraften ska tillvaratas.	Att vara ett världsöga innebär att igenkänna urviljan i mångfalden. Att ha medlidande innebär ett delande av gemenskap, och att förenas med det väsen som lider.			
Livet är heligt, och människans djupaste vilja är att vara levande.					

Inbjudan att delta i en studie om urviljans väsen

Människans vilja har studerats under lång tid. Uppfattningarna om vad människans vilja har för betydelse för hennes liv och hälsa har förändrats över tid. Denna studie utförs vid Enheten för vårdvetenskap vid Åbo Akademi i Vasa, Finland. Jag som genomför studien heter Linda Nyholm, och jag är doktorand vid ovanstående enhet. Studien förväntas resultera i två artiklar som ingår min kommande doktorsavhandling i hälsovetenskaper.

Syftet med studien är att fördjupa förståelsen för urviljans väsen, eftersom urviljan antas ha betydelse för människans liv och hälsa. Deltagande i studien innebär att vi inleder en brevväxling tillsammans, där handskrivna brev ger oss möjlighet till tankeutbyte. Vi samskapar textmaterial som kan bidra till en fördjupad förståelse om urviljans väsen. Vi skriver breven i den takt det passar oss. Du förses med nödvändigt material såsom exempelvis frimärken och papper.

Ditt deltagande är frivilligt, Du kan när som helst utan att ange skäl avbryta brevväxlingen. Din identitet avslöjas inte, Ditt namn eller andra kännetecken som eventuellt kan kopplas ihop med Dig kommer inte att finnas med i det slutliga resultatet.

Din medverkan har stor betydelse för studien. Om Du har möjlighet att delta ombedes Du skriva ned några tankar kring vad urviljan har för betydelse för liv och hälsa i ett brev. För ytterligare information vänligen kontakta:

Linda Nyholm

linda.nyholm@abo.fi

Tfn: +358-(0)6-3247 504

Handledare:

Professor Unni Å. Lindström

unni.lindstrom@abo.fi

Tfn: +358-(0)6-3247 392

Bilaga 2 2(2)

Jag har tagit del av ovanstående information. Jag är medveten om att mitt deltagande i studien är frivilligt och att jag när som helst utan skäl kan avbryta brevväxlingen.

Datum, ort

Namn-teckning

Jag har tagit del av inbjudan men har inte möjlighet att delta.

Namn:

Tolkningsrörelsen i den hermeneutiska brevväxlingen illustreras med hjälp av utdrag från breven. Här åskådliggörs hur brevscribenternas förståelse för själva saken förändras. Själva saken i det valda exemplet är *viljans samband med livet*, och de valda citaten återspeglar den förändrande förståelsen. I de inledande breven formulerar brevscribenterna en första förståelse. Ny undran och nya frågor formuleras vilket för tolkningsrörelsen vidare.

Brev nr 1: *Viljan hör på något sätt samman med livet. Viljan framträder i patienternas vilja att leva. ... hon var svårt sjuk och hade inte längre någon vilja att leva. ... man kunde se hur livsviljan återvände. Finns viljan i människan så länge som hon lever?*

Brev nr 2: *... hur meningen med livet fått ta sin form som livsvilja i betydelsen självtillit och självaktning. ... som försökt ta sitt liv. ... det är endast få som "tagit död på sig", de andra har velat "ta död på det liv de lever men ej sig själva som fysiska personer." Livet har då varit vilsenhet, meningslöshet. Viljan riktas till att bli förstörande mot en själv. Är livsviljan meningen med livet?*

Brev nr 3: *... viljan ger kraft att leva, ... man kan leva fullt ut så som man verkligen vill, som den man egentligen är. Jag föreställer mig viljan som en strävan som ständigt pågår, och det finns olika motiv som ger denna strävan riktning. ... det finns många motiv som exempelvis hälsa, välbefinnande, tro frihet och liv. ... det djupaste motivet kanske inte alls är hälsa utan livet självt. Viljan hör samman med livets mening på något sätt, om man inte vill leva har livet ingen mening. Är det djupaste motivet månen livet självt?*

Brev nr 4: *... bekräftelse av existensen är en förutsättning för viljans formning... viljan att få stöd, alltså bli till. ... viljan är en inre resurs till att leva... Där tänker jag snarare att inte vilja leva, uttrycker en vilja... det är något som tar överhanden i människan, är det lidandet? Hur hör vilja – hälsa – livet samman?*

I de första breven anar skribenterna att viljan hör samman med livet, men hur de hör samman är fortfarande oklart. Man använder inte begreppet urvilja. Viljan förbinds med livets mening. Skribenterna diskuterar hur livsviljan hos människan framträder. En ny förståelse gällande hur viljan kan vändas mot det egna livet, och hur viljan döljs av lidande (snarare än att viljan försvinner) växer fram. Skribenterna förstår viljan som en ständig kraft som har olika motiv eller källor, och anar att viljans djupaste motiv är livet (och inte exempelvis hälsan).

Brev nr 5: *... genom att igenkänna viljan skulle vi ha en del av kraften i vår hand, kraften till liv... Viljan kan vara livsförvandlande. Är det så "att leva är att vilja"? Är viljan själva livet?*

Brev nr 6: *Det människan vill, det är livet självt.*

Brev nr 7: *Den djupaste viljan i människan strävar ständigt till livet. Att vilja vårda – att handla för den andres sak, inte den egna – att vara upptagen av den andres liv... .. viljans kraft släpps loss, man fylls av energi, eller av liv. Innebär den djupaste viljan att man är upptagen av livet? Är människans djupaste vilja, urviljan, att leva?*

För att nå en djupare förståelse för viljans samband med livet krävs vidare tolkning. Skribenterna tar vissa tolkningsbeslut som grundar sig på den framväxande förståelsehorisonten, och ett exempel på detta ses i brev nummer sex. Viljan binds i detta skede inte längre till livets mening utan snarare till livet. Den förändrade förståelsen innebär att människan strävar efter att leva, och inte efter livets mening. Det framstår allt tydligare att människans djupaste vilja består av liv.

Brev nr 8: *Urviljan är livet självt, en kraft som man inte väljer, som finns. ... då är jag det jag innerst inne är, jag är hemma i mig själv. Då jag inte längre är hemma i mig själv betalar jag med ett steg bort från livet. Det är viktigt att människan får lov att vara levande, inte bara att leva.*

Brev nr 9: *... urviljans substans är liv, ett levande liv är upplevelsen av gemenskap... .. patienten träder fram med sitt liv. Vad är ett levande liv?*

Brev nr 10:

Att vara levande, innebär det att vara fylld av livet med allt vad det innebär? Att bara vara i liv, innebär det att hålla livet på avstånd? Det etiska träder in då vi värnar om livet. En av vårdarnas yttersta uppgifter är att högakta och skydda det levande livet. Men när man verkligen är levande är livet en urföreställning som man inte vill leva om. Vad är liv?

I dessa brev skriver skribenterna om urviljan. Det framkommer att människan inte enbart strävar efter att leva, utan också efter att vara levande. I den fördjupade förståelsen är urviljans väsen liv. Skribenterna förstår urvilja som att vara hemma i sig själv, och ett levande liv är en urföreställning i vilken gemenskapen är av betydelse. I ett levande liv fråntas människan inte möjligheten att vara levande, och livet hålls inte på avstånd.

Linda Nyholm

Urvilja – när livet är människans hem

Urviljan är ontologisk och universell, och hör samman med människans vara. Urviljan verkar som en livgivande och kärleksfull kraft, men är samtidigt bärare av accidenser som innebär att den är dold. Urviljan framträder som viljan hos människan, men inte nödvändigtvis i enlighet med dess ursprungliga form.

Denna vårdvetenskapliga studie handlar om att försöka förstå något om vad urviljan är och hur den framträder, samt hur vårdaren igenkänner urviljan i mångfalden. Studiens ansats är hermeneutisk, och förståelsen fördjupas genom läsning av Schopenhauers texter, brevväxling med sakkunniga samt begreppsanalys av begreppet 'vilja'. Studien visar att vårdandet är verksamt då urviljan vidrörs. Att finna sitt hem i livet visar sig innebära att förstå livets lagar och tillträda det mänskliga ämbetet i livets och kärlekens tjänst.

ISBN 978-951-765-778-5

